

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

з організації СРС та підготовки до практичних занять
з дисципліни «Українська мова для студентів-іноземців»
для студентів 1 року денної форми навчання
(усі спеціальності)

I Частина (1 семестр)

Методичні вказівки з організації СРС та підготовки до практичних занять з дисципліни «Українська мова для студентів-іноземців» для студентів 1 року денної форми навчання (усі спеціальності). I Частина (1 семестр). – Одеса: ОДЕКУ, 2018. – 133 с.

Укладач: ст.викл. Кантаржи Н.І.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Загальна частина.....	5
1.1 Мета і завдання курсу.....	7
2. Перелік тем практичних занять.....	14
2.1 Підсумковий тест.....	117
3. Організація самостійної роботи студентів.....	123
3.1 Перелік домашніх завдань.....	123
3.2 Повчання щодо виконання індивідуального завдання.....	128
4. Організація поточного та підсумкового контролю знань студентів.....	129
5. Список рекомендованої літератури та навчально-методичного забезпечення	132
5.1 Основна література.....	132
5.4 Інформаційні ресурси.....	132
5.2 Додаткова література.....	132
5.3 Словники.....	133

ВСТУП

Пропоновані методичні вказівки адресовані студентам-іноземцям, які починають вивчати українську мову.

Вони орієнтовані на розвиток мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій, необхідних для продукування та використання української мови у сферах ситуативного та професійного спілкування в усній та писемній формах.

У методичних вказівках подано граматично-лексичний матеріал: рід, число, відмінювання іменників, прикметників, числівників, займенників, творення та правопис присвійних прикметників, утворення часових форм дієслів та особові форми дієслова тощо.

Структура молодичних вказівок визначається принципом поетапного вивчення граматики. Вона складається з:

- теоретичної частини у формі тексту та таблиць, що допомагає студентам швидше зрозуміти новий матеріал,
- практичної частини, яка містить систему вправ для закріплення вивченого,
- тестів для поточного контролю, а також підсумкового контролю у формі тестів (у кінці методичних вказівок),
- двомовного тематичного словника, який охоплює основні теми та дієслова, необхідні для мовлення. Особливістю запропонованого словника є те, що дієслова подано парами – доконаного та недоконаного виду.

Основними завданнями методичних вказівок є:

- 1) Навчити студентів користуватися різноманітними засобами української мови на основі практичного засвоєння основних мовних і мовленнєвих понять, визначень та правил;
- 2) Забезпечити засвоєння норм української літературної мови;
- 3) Сформувати українознавчу компетенцію.

1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

1.1 Мета і завдання курсу

Навчальна дисципліна “Українська мова для студентів-іноземців” є нормативною відповідно до робочого навчального плану підготовки іноземних студентів усіх спеціальностей.

Основною **метою** запропонованого **курсу** є формування цілісної системи знань студентів про мову, збагачення словникового запасу іноземців, розвиток усного й писемного, монологічного та діалогічного мовлення, удосконалення вмінь та навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності (читання, письмо, аудіювання та говоріння) науково-навчальної та соціально-культурної сфери спілкування.

Метою навчання української мови іноземних студентів є їх підготовка до подальшого навчання в ОДЕКУ українською мовою.

Головна комунікативна **мета навчання** — практичне оволодіння українською мовою на тому рівні, який забезпечить мовленнєву діяльність студентів в актуальних для них сферах спілкування, готовність до активної участі в навчальному процесі на всіх етапах навчання у вищому навчальному закладі.

Предмет дисципліни – мовний матеріал, викладений у вигляді фонетичного, морфологічного, синтаксичного мінімумів і словотворення.

Мовна, комунікативно-мовленнєва готовність іноземних студентів до навчання досягається шляхом засвоєння студентами мінімально необхідного й достатнього обсягу мовних знань, необхідних умінь і навичок мовленнєвої діяльності українською мовою.

Головні **завдання вивчення дисципліни**:

- забезпечити вміння сприймати інформацію, близьку за змістом до лекцій з дисциплін, що вивчаються на факультеті;
- комплексно розвивати навички повтору інформації з текстів і лекцій, ставити запитання, відповідати на них, вести бесіду, подавати репліки-стимули, репліки на відповідь, складати власне висловлювання, будувати його в логічній послідовності з використанням опор; здійснювати вибір необхідних мовних засобів;
- навчити студентів складати план (простий, складний, тезовий), конспект матеріалу, що прочитано й прослухано, записувати засвоєну інформацію, складати за аналогією власний мікротекст на підставі плану й інших опор;
- забезпечити засвоєння норм української літературної мови;
- сформулювати країнознавчу компетенцію.

Відповідно до поставлених завдань навчання української мови повинно забезпечити мовленнєву діяльність студентів у сфері професійного і ділового спілкування, а також у сфері побутового і культурного спілкування.

Відповідно до Стандарту з української мови як іноземної (Початковий рівень A1) та Концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України студенти повинні:

знати:

- особливості фонетичної, лексичної, морфологічної, словотвірної, правописної та синтаксичної систем української мови:

- вимову звуків та позначення їх літерами,
- граматичні категорії різних частин мови,
- особливості українського словотвору,
- будову різних типів речень.

вміти:

- сприймати інформацію, близьку за змістом до лекцій з дисциплін, що вивчаються;

- ставити запитання, відповідати на них;
- подавати репліки-стимули, репліки на відповідь;
- здійснювати вибір необхідних мовних засобів;
- складати план (простий, складний, тезовий), конспект матеріалу, що прочитано й прослухано;
- записувати засвоєну інформацію.

набути компетенцій:

- складати власне висловлювання, будувати його в логічній послідовності з використанням опор;

- вести бесіду;
- складати за аналогією власний мікротекст на підставі плану й інших опор;
- розуміти висловлювання співрозмовника, визначати його комунікативні наміри у межах мінімального набору мовленнєвих ситуацій;
- адекватно реагувати на репліки співрозмовника;
- ініціювати діалог,
- виражати комунікативні наміри у межах мінімального набору мовленнєвих ситуацій.

2. ПЕРЕЛІК ТЕМ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВНИЙ ПРАКТИЧНИЙ МОДУЛЬ 1

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1-5

Тема-1.

План:

1. Голосні української мови. Особливості їх вимови.
2. Літери Я, Ю, Є, Ї на початку слова і після голосних.
3. Голосні під наголосом.
4. Поняття наголошеної і ненаголошеної позиції.
5. Голосні у кінці слова. Зміни голосних.
6. **Текст:** Знайомство.

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ									
Аа	Бб	Вв	Гг	Ґґ	Дд	Ее	Єє	Жж	Зз
(а)	(бе)	(ве)	(ге)	(ґ)	(де)	(е)	(е)	(же)	(зе)
Ии	Іі	Її	Йй	Кк	Лл	Мм	Нн	Оо	Пп
(и)	(і)	(ї)	(йот)	(ка)	(ел)	(ем)	(ен)	(о)	(пе)
Рр	Сс	Тт	Уу	Фф	Хх	Цц	Чч	Шш	Щщ
(ер)	(ес)	(те)	(у)	(еф)	(ха)	(це)	(ча)	(ша)	(ща)
Ь	Юю	Яя							
(м'який знак)	(ю)	(я)							

Співвідношення звуків і букв

33 літери алфавіту	38 звуків	
	6 голосних (створяються за участю лише голосу): [a], [o], [y], [e], [и], [і]	32 приголосних (складаються з голосу та шуму або тільки з шуму)

Голосні звуки української мови

Голосні звуки утворюються за допомогою голосу: голосові зв'язки дрижать, а струмיןь видихуваного повітря не зустрічає перешкод і не утворює шумів. В українській мові шість голосних звуків: [a], [o], [y], [e], [и], [і].

Залежно від того, в якій частині ротової порожнини утворюється звук, їх поділяють на звуки переднього [е], [и], [і], заднього [а], [о], [у] та середнього ряду. Звуків середнього ряду в українській мові немає.

Залежно від ступеня підняття спинки язика до піднебіння розрізняють звуки високого [у], [і], середньо-високого [и], середнього [е], [о] та низького підняття [а].

Вимова голосних звуків української мови

Звуки [і], [а], [у] в мовленні завжди звучать як звуки мовлення [і], [а], [у]. Наприклад, *лісу, вудка, дадуть*.

Звуки [е] та [и] в наголошеному складі звучать як звуки мовлення [е] та [и], наприклад, *риба, день*. У ненаголошеному складі вони звучать як [e^u - е наближене до и], [и^e - и наближене до е]. Наприклад, ви^чшневи^чй, ве^чсна, сте^чповий.

Звук [о] звучить виразно в усіх випадках, крім позиції в ненаголошеному складі перед складом з наголошеними [у] чи [і]. У такому разі він звучить як *о* наближене до *у* [o^y]. Наприклад, зо^yзуля, по^yріг.

Букви **я, ю, є** можуть позначати один ([а], [у], [е]) і два звуки ([йа], [йу], [йе]). Два звуки ([йа], [йу], [йе]) передають **я, ю, є**:

- на початку слова: яблуко – [йаблуко], юрба - [йурба],
- після голосного: моє – [моєй],
- після апострофа: п'єса – [пйєса],
- після м'якого знака в іншомовних словах: донья – [дон'йа].

Один звук [а], [у], [е] букви **я, ю, є** передають тоді, коли стоять після приголосного: знання [з н а н': а́].

Буква **ї** завжди позначає два звуки: їжак - [йїжак].

Вимова голосних звуків певною мірою залежить від позиції звука відносно наголошеного складу. Наголошений склад вважається сильною позицією для голосного звука, а ненаголошений — слабкою.

В українській мові голосні звуки переважно вимовляються чітко й виразно у будь-якій позиції, тому їх називають звуками повного творення. Звуки [а], [у], [і] в усіх позиціях вимовляються виразно і чітко.

Ненаголошений [о] перед наголошеним складом з [у] або [і] може вимовлятися з незначним наближенням до [у]. У словах іншомовного походження такого наближення не відбувається.

Запам'ятайте!

Доброго дня! Добрий день! Привіт!

Дуже приємно! Мені дуже приємно! Мені дуже приємно з Вами
(тобою) познайомитися! Приємно познайомитися!

Радий / Рада знайомству! Радий / Рада з Вами (тобою) познайомитися!

Як справи? Як поживаєте (поживаєш)? Як життя?

У ненаголошеній позиції звук [е] наближається у вимові до [и], а [и] — до [е]. Вимова [е] з наближенням до [і] може спостерігатися в позиції між м'якими приголосними [засво'йе'н':а], [змага'йе'ц'іа].

Таблиця. Зміни голосних в українській мові.

Основні орфограми <u>На позначення голосних звуків</u>				
Літери е, и, о, що передають ненаголошені голосні	Чергування я о,е з і	Чергування о,е після шиплячих	Чергування голосних у дієслівних коренях	и,і після шиплячих г,к,х
Озимина, вересень, кошеня	сходу-схід, семи-сім	чернетка- чорний, шестидесятий- шостий	ломити- ламати, нести-ніс, терти- витирати	шибка, кипіти, хижаки, щітка

Текст: ЗНАЙОМСТВО.

Завдання. Прочитайте.

Привіт! Мене звать Акнур. Мені 18 (вісімнадцять) років. Я приїхала до України з Туркменістану. Я – студентка першого курсу Одеського державного екологічного університету. Моя майбутня професія менеджер (управлінець). Я живу в гуртожитку номер 1, на першому поверсі, кімната 325. Я люблю читати книги, слухати музику, танцювати. Дуже люблю їсти солодощі та фрукти, пити зранку чай з лимоном. Після занять подобається гуляти в парку з друзями.

Запитання до тексту:

1. Як звати дівчину?
2. Де вона навчається?
3. Скільки їй років?
4. Звідки вона приїхала?
5. Яка її майбутня професія?
6. Де вона живе?
7. Що вона любить їсти і пити?
8. Де Акнур подобається гуляти і з ким?

Завдання до тексту:

1. Напишіть текст про себе.

2. Розкажіть про себе на занятті.

2. Прочитайте діалог. Запитайте вашого одногрупника або одногрупницю, де він живе та де живе його сім'я.

Микола: – Ти живеш в Одесі?

Іван: – Так, я живу в Одесі.

Микола: – А де ти тут живеш?

Іван: – Я живу в гуртожитку. А ти?

Микола: – Я на квартирі. А де живуть твої батьки?

Іван: – Вони живуть у селі. А твоя сім'я?

Микола: – Моя сім'я живе в Києві.

Завдання. Прочитайте.

- Хто це? - Це викладач. - Це викладач? - Так, це викладач. - Ні, це не викладач, це декан.	- Що це? - Це місто. - Це місто? - Так, це місто. - Ні, це не місто, це село.
---	---

Завдання. Прочитайте. Відтворіть діалог з одногрупником.

- Доброго дня! - Доброго дня! - Можна з тобою познайомитися? - Так, звичайно. Мене звати А тебе? - А мене звать . Радий/Рада знайомству. - І я також. - Де ти живеш? - Я живу в гуртожитку, а ти? - А я на квартирі. - Де ти навчаєшся? - У технічному університеті. - До зустрічі.	– - Привіт, Миколо! – - Привіт, Степане! – - Познайомся. Це мій друг Василь. – - Дуже приємно. – - Як твої справи? – - Дякую. Добре. А твої? – - Також усе добре. – - Бувай. – - До зустрічі.
---	---

Виконання тестових завдань – 1

Знайдіть одну правильну відповідь.

1. Ненаголошені [е] та [и] у вимові зближуються і вимовляються:

- А** то як [e^е], то як [и^и];
- Б** як [e^е];
- В** як [и^и];
- Г** як [і].

2. У яких випадках ненаголошений [о] вимовляється як [оу]?

А У всіх позиціях;

Б лише в деяких словах перед складом з наголошеним [у];

В у всіх словах перед складом з наголошеним [у];

Г лише в деяких словах перед складом з ненаголошеним [у].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6-9

Тема-2.

План:

1. Тверді і м'які приголосні.
2. Розрізнення дзвінких і глухих приголосних. Оглушення та одзвінчення приголосних.
3. Літеросполучення ДЖ і ДЗ. Африкати. Асиміляція приголосних.
4. Спрощення у групах приголосних.
5. Подвоєні приголосні. Зміни приголосних.
6. **Текст:** Моя сім'я.

Тверді і м'які приголосні

Приголосні звуки поділяють на м'які та тверді.

В українській мові є **10 м'яких звуків**: [д'] [з'] [дз'] [л'] [н'] [р'] [с'] [т'] [ц'] [й], для їх позначення використовують знак ('). Звук [й] завжди м'який.

Твердих звуків 22: [б] [в] [г] [ґ] [д] [ж] [з] [дж] [дз] [к] [л] [м] [н] [п] [р] [с] [т] [ф] [х] [ц] [ч] [ш].

Якщо після приголосного звуку ідуть букви **Я, Ю, Є, І, Ъ**, тоді попередній приголосний звук буде м'яким або пом'якшеним твердим звуком. Для пом'якшення твердого звуку після нього ставлять знак пом'якшення ('): [п а п' і р].

Буква «знак м'якшення» **Ь** разом із попередньою буквою позначає на письмі м'який приголосний звук.

Буква **Й** (йот) завжди позначає м'який приголосний звук [й].

Якщо приголосний звук стоїть в кінці слова або після нього ідуть букви **А, Е, И, О, У**, апостроф (') чи інші приголосні, тоді він завжди твердий.

Звук [ш] завжди твердий.

Деякі приголосні за твердістю - м'якістю утворюють пари. Таблиця відповідності букв, твердих та м'яких звуків:

Розрізнення дзвінких і глухих приголосних.

Оглушення та одзвінчення приголосних.

Приголосні звуки створюються лише з шуму або з переважанням шуму над голосом називаються шумними. Приголосні звуки, що створюються за допомогою шуму та голосу, в яких голос переважає над шумом, називаються сонорними. До сонорних належать наступні приголосні: [м],[в],[н],[л],[р],[й], а також м'які [л'],[р'],[н']. Легко запам'ятати сонорні за допомогою вислову: «**Ми винили рій**».

Шумні приголосні поділяються на дзвінкі, що створюються за допомогою шуму та голосу, та глухі, що утворені лише за участю шуму. Дзвінкі та глухі приголосні складають пари, які варто запам'ятати, це знадобиться при вивченні фонетичної транскрипції:

Лише глухий приголосний [ф] не має пари.

Глухі приголосні можна легко запам'ятати за допомогою вислову: «**Хоч фокус – це шепіт**».

Літеросполучення ДЖ і ДЗ. Африкати.

Африкат - складний приголосний звук, який утворюється в результаті злиття двох приголосних, наприклад: «ДЗ», «ДЖ».

Асиміляція приголосних. Спрощення в групах приголосних.

Багато груп приголосних зазнають у вимові асимілятивних змін, зокрема це буквосполучення:

- **с + ш** → [ш:]: віріши [ві́ріш: и]
- **з + ш** в середині слова → [жш]: віві́ши [ві́в ‘і́жшш], на початку слова [ш:]: зші́ти [ш: і́ти]
- **з + ж** → [ж:]: зжовкнути [ж: о́укнути], безжа́лісний [бе́ж: а́лісний]
- **з + ч** в середині слова → [жч] безче́сний [бе́жчече́сний], на початку слова → [шч]: зчі́стити [шчі́стити]
- **з + дж** → [ждж]: з джерела́ [ждже́ре́ла]
- **ш + с'** → [с':]: милу́ється [ми́лу́єс':а]
- **ж + с'** → [з'с']: зва́жся [зва́з'с'а]
- **ч + с'** → [ц'с']: не моро́чя [моро́ц'с'а]
- **ш + ц'** → [с'ц']: на до́шці [на до́с'ц'і]
- **ж + ц'** → [з'ц']: на сму́жці [сму́з'ц'і]
- **ч + ц'** → [ц':]: у ху́сточці [ху́стоц'і]

На межі слів приголосні [ш], [ж], [ч] перед [с'], [ц'] не зазнають асимілятивних змін: [ваш с'іно́кіс], [де ж с'і́сти], [ско́рувач ц'і́ліє́ні]

- **д + с** → [д́с]: від́ступ [в ‘і́д́ступ]
- **д + ц** → [д́ц]: від́цурати́ся [в ‘і́д́цурати́с'а]
- **д + ш** → [д́жш]: від́шліфува́ти [в ‘і́д́жшлі́фувати́]
- **д + ч** → [д́жч]: від́чині́ти [в ‘і́д́жчине́ти]
- **д + ж** → [д́жж]: від́жива́ти [в ‘і́д́жжине́вати]
- **д + з** → [д́зз]: від́звук [в ‘і́д́ззвук]
- **т + с** → [ц]: бра́тство [бра́цтво]
- **т + ц** → [ц:]: корі́тце [корі́ц: е]
- **т + ш** у нормальному темпі мовлення → [чш]: бага́тшати [бага́чшати], у жвавому мовленні → [ч:]: [бага́ч: ати]
- **т + ч** → [ч:]: кві́тчати [кв ‘і́ч: а́ти]

При вимові відбувається також спрощення в групах приголосних:

- **нт + ськ** → [н'с'к]: студе́нтський [студе́н'с'кий]
- **ст + ськ** у звичайному темпі → [с'к]: тури́стський [тури́с'кий], у повільнішому → [с':к]: [тури́с':кий]
- **нт + ст** → [нст]: аге́нтство [аге́нство]
- **ст + ц'** → [с'ц']: арти́стці [арти́с'ц'і], у старанній вимові → [с'ц':]: [арти́с ‘ц':і]
- **ст + ч** → [шч]: неві́стчин [не́в ‘і́шч и́н]
- **ст + д** → [зд]: ші́стдесят [ш ‘і́зде́с'а́т]
- **ст + с** → [с:]: ші́стсот [ш ‘і́с: о́т]

Сполучення **чн** у деяких народно-побутових словах вимовляється як [шн]: [со́н'ашний] де́нь, [ја́шн'і] кру́пи, [смаши́на ја́єшн'а], [пше́нішні́] хлі́б, [моло́шна] каша́.

Іноді при відмінюванні слова або його творенні виникає важкий для вимови збіг приголосних звуків. Тому в процесі мовлення один з таких приголосних випадає, тобто відбувається спрощення.

Спрощення відбувається:

1. У групах приголосних -ждн-, -здн- випадає д: *виїздити* – *виїзний*, *тиждень* – *тижня*.
2. У групах приголосних -стл-, -стн- випадає т: *щастя* – *щасливий*, *честь* – *чесний*.
3. У групах приголосних -зкн-, -скн- випадає к при творенні дієслів із суфіксом -ну-.
Наприклад: *бризк* - *бризнути*, *тріск* – *тріснути*.
4. У групі приголосних -слн- випадає л: *масло* - *масний*, *ремесло* - *ремісник*.
5. У групах приголосних -рдц-, -рнц- випадають д, н: *чернець* – *ченця*, *сердечний* – *серцевий*.

Спрощення НЕ відбувається:

1. У словах зап'ястний, кістлявий, пестливий, хвастливий, хворостняк, шістнадцять і похідних від них.
2. У прикметниках, утворених від іменників іншомовного походження з кінцевим СТ (відповідний звук не вимовляється).
Наприклад: *баласт* – *баластний*, *компост* – *компостний*, *контраст* – *контрастний*, *форпост* – *форпостний*.
3. У групах приголосних –стц-, -стч-, -стськ-, -нстськ-, -нтств-.
Наприклад: *артист* – *артистці*, *студент* – *студентський*, *агент* – *агентство*.
4. У словах вискнуту, випускний, пропускний, тоскно, скнара, скніти.

Таблиця. Спрощення у групах приголосних.

СПРОЩЕННЯ В ГРУПАХ ПРИГОЛОСНИХ	
ВІДБУВАЄТЬСЯ	НЕ ВІДБУВАЄТЬСЯ
-СТН — СН- ЧЕСТЬ - ЧЕСНИЙ -СТЛ — СЛ- ЩАСТЯ - ЩАСЛИВИЙ	У ЧИСЛІВНИКАХ І ПОХІДНИХ ВІД НИХ ШІСТНАДЦЯТЬ [ш'існац' : ат'] ШІСТСОТ [ш'іс : от], ШІСТДЕСЯТ [ш'ізде"с' ат']
-ЖДН — ЖН- ТИЖДЕНЬ - ТИЖНЕВИЙ -ЗДН — ЗН- ПРОЇЗД - ПРОЇЗНИЙ	У ДЕЯКИХ ФОРМАХ СПІВ ХУСТЦІ, -СТЦ- ПУСТЦІ, ХОРИСТЦІ, ПІАНІСТЦІ -СКН- СКНАРА, ТОСКНО, ВИСКНУТИ
-ЗКН — ЗН- БРЯЗКІТ - БРЯЗНУТИ -СКН — СН- БЛИСК - БЛИСНУТИ	У ВИНЯТКАХ -СТЛ- ХВАСТЛИВИЙ, КІСТЛЯВИЙ -СТН- НАДКІСТНИЙ, ЗАП'ЯСТНИЙ БАЛАСТНИЙ, КОНТРАСТНИЙ, ФОРПОСТНИЙ, КОМПОСТНИЙ
-СПН — СН- МИСЛЬ - НАВМИСНЕ	У СЛОВАХ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ -НТС- АГЕНТСТВО [аг'єнство] ГІГАНТСЬКИЙ, СТУДЕНТСЬКИЙ, -СТС- ТУРИСТСЬКИЙ, ПРОПАГАНДИСТСЬКИЙ

Виконання тестових завдань -2

Знайдіть одну правильну відповідь.

1. Прочитайте і знайдіть в рядку на письмі позначається спрощення в групі приголосних у словах:

А захис..ник, форпос..ний, тиж..невик

Б учас..ник, контраст..ний, хрус..нути

В бриз..нути, умис..ний, хворос..няк

Г віс..ник, щас..ливий, напас..ник

2. Приголосний [р] вимовляється:

А м'яко в усіх випадках;

Б твердо в усіх випадках;

В м'яко в кінці складу й твердо на початку складу;

Г твердо в кінці складу й м'яко на початку складу.

3. Приголосний [ц] вимовляється:

А м'яко тільки в кінці слів іншомовного походження;

Б твердо в кінці слів іншомовного походження та деяких вигуках;

В м'яко в усіх випадках;

Г твердо в усіх випадках.

4. Перед яким голосним усі приголосні вимовляються твердо?

А [o];

Б [y];

В [a];

Г [e].

5. Яке з тверджень правильне?

А Усі приголосні в українській мові перед глухими та в кінці слів вимовляються дзвінко;

Б дзвінкі приголосні перед глухими вимовляються дзвінко, а в кінці слів — оглушуються;

В дзвінкі приголосні перед глухими та в кінці слів вимовляються дзвінко, глухо вимовляється лише приголосний [г];

Г дзвінкі приголосні перед глухими та в кінці слів оглушуються, дзвінко вимовляється лише приголосний [г].

Подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних та збігу однакових приголосних звуків.

В українській мові м'які і пом'якшені приголосні між двома голосними вимовляються подовжено і на письмі позначаються двома однаковими буквами:

1) в іменниках середнього роду на я: волосся, вугілля, обличчя, узбережжя, узвишшя;

2) в іменниках жіночого роду, що закінчуються на приголосний, у формі орудного відмінка (тобто відповідають на питання ким? чим?): ніччю (ніч), роллю (роль), міддю (мідь).

Але в словах, що закінчуються на два приголосні, подовження не відбувається: повість — повістю, жовч — жовчю;

3) у словах Ілля, суддя, стаття, рілля, зрання, спросоння, навмання, попідтинню, попідвіконню;

4) подовжується м'який приголосний у дієслові ллю та його формах.

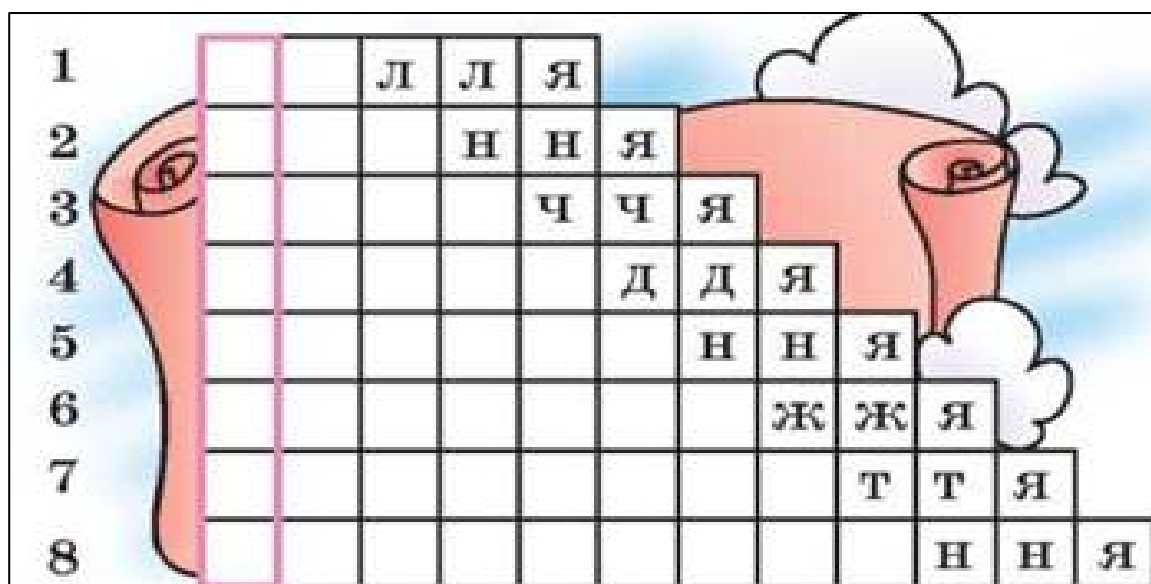
У словах середнього роду на я, що означають назви малят тварин: зайчєня, порося, тєля, щєня, подовження у вимові немає, і тому подвоєних букв не пишемо.

Завдання. Прочитайте. Спишіть, вставляючи, де потрібно, букву. У кожному рядку підкресліть зайве слово.

1. Жит..я, творін..я, горін..я, лист..я.
2. Емал..ю, радіст..ю, юніст..ю, мужніст..ю.
3. Осін..ю, сіл..ю, медал..ю, чверт..ю.

Кросворд-1. Розгадайте кросворд у зошиті, використовуючи подані тлумачення слів.

1. Виоране поле.
2. Те, що за плечима не носити.
3. Лице.
4. Відсутність порядку.
5. Створення візерунку нитками на тканині.
6. Відсутність доріг.
7. Тисяча років.
8. Уявлення, мріяння про те, чого насправді не існує.

Текст: МОЯ СІМ'Я (РОДИНА).

Завдання. Прочитайте.

Мене звати Самір. Я іноземець. Мені 21 (двадцять один) рік. Я народився в Конго. Там закінчив школу. В Україну я приїхав минулого року. Зараз я навчаюся в Одеському державному екологічному університеті. Я живу в гуртожитку за адресою: вулиця Львівська, 15-А. Я люблю грати у футбол, читати книжки, слухати музику.

У мене велика сім'я, 7 чоловік.

Мого тата звать Салі, йому 55 (п'ятдесят п'ять) років. Він – лікар. У вільний час мій тато часто грає у футбол.

Мою маму звати Тамара. Вона на два роки молодша від тата. Мама – домогосподарка. Вона дуже смачно готує їсти, прибирає нашу квартиру, завжди турбується про нас. Також мама дуже любить ходити по магазинах та купувати речі.

Крістіна – моя старша сестра. Їй 13 (тринадцять) років. Крістіна - школярка. Вона любить співати і мріє стати лікарем.

Майкл – мій молодший брат. Йому 10 (десять) років. Майкл – школяр. Він любить малювати і мріє стати відомим художником.

Мої дідусь і бабуся – вже пенсіонери. Вони живуть у селі. У них великий будинок, гарний сад і город, де ростуть різні овочі. Моя сім'я любить відпочивати у селі. Тут, в Одесі, я дуже скучаю за моєю сім'єю.

Запитання до тексту:

1. Хто розповідає про свою сім'ю?
2. Скільки років Саміру?
3. Звідки він приїхав?
4. Скільки часу хлопець живе в Україні?
5. Де навчається?
6. У Саміра велика сім'я?
7. Ким працює його тато?
8. Що любить робити тато у вільний час?
9. Як звать його маму?
10. Що вона робить вдома?
11. Скільки братів і сестер у хлопця?
12. Хто такий Майкл і Крістіна?
13. Ким хоче стати молодша сестра і молодший брат Саміра?
14. Хто живе у селі?
15. Чи їздить сім'я Саміра у село?

Завдання до тексту:

1. Прочитайте текст.
2. Напишіть текст про себе та свою родину.
3. На занятті розкажіть про себе та свою сім'ю.

ПАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10-15

Тема-3.

План:

1. Наголос. Побіжний наголос. Випадки пересування наголосу в граматичних формах.
2. Наголос в іменниках чоловічого, жіночого та середнього роду.
3. Інтонація. Поняття інтонаційної конструкції. (ІК). Поняття центру ІК. Поняття передцентру та постцентру ІК.
4. **Текст:** Мій друг.

Наголос. Побіжний наголос.

Випадки пересування наголосу в граматичних формах.

Наголос – це посилення голосу на одному зі складів слова. Такий склад називають наголошеним. Решта складів у слові є ненаголошеними. Різновиди наголосу:

1. *Словесний* (виділення одного зі складів слова): пізнання, одинадцять, документ, донька, дочка, псевдонім, всередині, літопис.
2. *Логічний* (виділення важливого за змістом слова або словосполучення в реченні): Улітку (а не взимку) ми відпочивали в горах. Улітку ми відпочивали (а не працювали) в горах. Улітку ми відпочивали в горах (а не на морі). Як бачимо, змінюючи логічний наголос, ми надаємо висловленню різних смислових відтінків.

Зверніть увагу!

Зі зміною місця логічного наголосу може змінюватися зміст повідомлення.

3. *Фразовий* (виділення кінцевого слова фрази, що підкреслює завершеність висловлення): Редагування тексту слід закінчити сьогодні.

Примітка. Як різновид логічного розрізняють ще й емоційний наголос, який додає виділеному слову емоційного забарвлення. Виражається подовженням наголошеного голосного чи приголосного: Роз-з-у-у-мний же ти\ Сха-мені-і-і-ється ж\

В українській мові наголос динамічний (наголошений склад звучить сильніше і триваліше), вільний (різномісний, тобто постійно не закріплений за певним складом, як, скажімо, у польській, угорській, французькій, чеській мовах) і рухомий (при словозміні може переходити з одного складу на інший: кнИжка – книжкИ, трАва – травИ).

Часто наголос виконує смислорозрізнявальну функцію.

Наголос розрізняє в словах:

Лексичне значення

Атлас (збірник географічних карт)

Озера (Р.в., одн.)

Граматичні форми

атлАс (блискуча тканина)

озЕра (Н.в., мн.)

пІсні (Р.в., одн.)
дзвОни (імен.)

піснІ (Н.в., мн.)
дзвонИ (дієсл.)

Зверніть увагу!

Саме за допомогою наголосу розрізняють особові імена по батькові та прізвища, що мають спільний корінь: ГригОрович – ГригорОвич, МаксИмович – МаксимОвич, ПрокОпович – ПрокопОвич. Як видно, у прізвищах наголошеним є суфікс – **ович**.

Зміна наголосу в заперечних займенниках, що в непрямих відмінках уживаються з прийменниками, впливає на значення слова: ні з ким (немає з ким) – ні з ким (із жодною людиною); ні за що (немає за що) – ні за що (ні за яку ціну), але правопис цих слів залишається сталим.

Більшість слів нашої мови мають один наголос – основний [мати]. У складних і складноскорочених словах, окрім головного, виділяють ще побічний наголос (один або кілька, що позначають значком [']): працелюбний, сільгдсппродукти, двадцятип'ятитисячний. В однокладових словах наголос не ставлять.

Примітка. Службові частини мови (прийменник, сполучник, частка), як правило, не наголошуються. Приєднуючись до попередніх або наступних наголошених слів, вони утворюють так зване фонетичне слово: на роботу, хай читає, він і вона.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

Деякі слова мають подвійний наголос:

алфАвІт, бАйдУже, зАвждИ, кОрИсть, мАБУть, пЕрвІсний, пОмИлка, прОстИй,
також ТОЦО.

Порушення акцентуаційних норм української мови виникає через вплив інших мов, зокрема російської, та місцевих говірок.

У всіх складних чи сумнівних випадках щодо наголошення слів треба звертатися до словників, зокрема до спеціалізованого словника наголосів, орфоепічного, орфографічного, тлумачного, де зазвичай слова подаються з наголосами.

Наголос в іменниках чоловічого, жіночого та середнього роду.

Основні принципи наголошування іменників:

- віддієслівні іменники середнього роду на -ання, у яких більше двох складів, мають наголос, як правило, на суфіксі: навчАння, завдАння, запитАння, читАння, визнАння, видАння, пізнАння, послАння (АЛЕ: нЕхтування віднЕхтувати, бІгання від бІгати (тут по-іншому не скажеш)).

- у багатьох іменниках жіночого роду із суфіксом -к(а) у множині наголос переходить на закінчення — вказівка — вказівкИ, учителька — учителькИ (АЛЕ: рОдичка — рОдички, сусІдка — сусІдки (тут по-іншому не скажеш));

- більшість іменників у множині має наголос на закінченні: листкИ, сторінкИ тощо.

• на останній склад наголошуємо такі слова на позначення мір довжин: *мілімЕтр, сантиметЕтр, кіломЕтр* (АЛЕ: *барОметр, термОметр* (по-іншому – ніяк)).

Закономірності наголошування (акцентуації):

Числівники на -НАДЦЯТЬ	одинАдцять, чотирнАдцять
Слова з -МЕТР	кіломЕтр, децимЕтр (міра), але спідОметр, барОметр (вимірювальні прилади)
Слова з -КРАТІЯ	бюрократІя, демократІя, плутократІя
Слова з -ЛОГ	монолог, діалог, каталог
Слова з -ПИСНИЙ	літописний, правописний
Більшість віддієслівних іменників середнього роду на -АННЯ , у яких більше двох складів	навчАння, завдАння, читАння (але облАднання, бігАння, кОвзання)
ВИ-, ПО-	вИпадок, поДруга
Більшість двоскладових прикметників із наголошеним закінченням	вузькИй, новИй, легкИй
Інфінітив -ТИ	навестИ, віднестИ
Дієслова, що закінчуються на -МО, -ТЕ	несемО, несетЕ, ідемО, ідетЕ
КОТРИЙ, КОТРА, КОТРЕ, КОТРІ	котрИй, котрА, котрЕ, котрІ
Займенники МОГО, ТВОГО, СВОГО	могО, твогО, свогО
Займенник + прийменник	до мОго, від свОго
Іменник у множині; числівник 2, 3, 4 + іменник	братИ, шляхИ два (три, чотири) брАти, шлЯхи
Україна, український, українець, українка	Україна, український, українець, українка

Запам'ятайте наголошені склади!

Завдання. Прочитати. Вивчити.

1-й	2-й	3-й	4-й
вАги вИпадок вІльха вчЕння гЕтьман дАно дОнька, дОньчин (але дочкА, доччИн) жАлісливий зрУчний кАмбала кИшка кОлія	абО аджЕ алЕ арАхіс борОдавка вибоЇна визвоЛЬний вітчИм вперЕміш/ж всерЕдині гуртОжиток данИна допізна	бюлетЕнь верблюдИця гастрономІя горілиць горошина двоскладОВий диспансЕр джентльмЕн докумЕнт жалюзІ запитАння інженЕрія інструмЕнт	безготівкОВий безперестАнку буржуазІя ветеринАрія дешевинаА медикамЕнт нафтопровІд начистотУ невитравнИй неврастенІя недовіднИй сирокопчЕний щодобовИй

кОсий нІздря Оцет пОмилка (рідше – помИлка)	експЕрт жадАний житлО індУстрія	каталОг металУргія некролОг низинА	
--	--	---	--

Виконання тестових завдань -3

Знайдіть одну правильну відповідь.

1. Другий склад наголошений у всіх словах рядка:

- А допізна, адже, танок
- Б експерт, квартал, оцет
- В тополя, середина, спина

2. На перший склад падає наголос у слові:

- А косий
- Б дочка
- В адже

Інтонація. Поняття інтонаційної конструкції. (ІК). Поняття центру ІК. Поняття передцентру та постцентру ІК.

Інтонація виконує в мові не лише смислорозрізняльну функцію, а і художньо-естетичну, бо у текст за допомогою інтонації вносяться різні смислові емоційні відтінки, виявляючи той душевний стан, у якому перебуває промовець. Завдання інтонації - різними засобами відтворювати почуття, настрої і наміри людей. Разом з мімікою і жестикуляцією, а також засобами милозвучності інтонація до невпізнання змінює написаний текст при його усному виголошенні. "На слухача впливають, - писав К.С. Станіславський, - не тільки думки, уявлення, образи, пов'язані із словами, а і звукове забарвлення слів - інтонація і красномовне мовчання, яке договориює недоказане словами. Інтонація і пауза самі по собі, без слів, мають силу емоційного впливу на слухачів".

Вимоги до інтонації при виступі:

- постійне поєднання правильно дібраних засобів інтонування з наголошенням;
- використання при інтонуванні фрази всіх трьох типів наголосу: словесного; логічного, за яким виділяються слова, важливі у смисловому плані; емоційного (виразного), який підкреслює емоційне значення слова;
- правдивість та природність (промовець, який володіє секретами інтонування, легко переходить від однієї тональності до іншої, тонко відтворюючи цими переходами різні настрої).

Характер інтонації визначається автором, і при всій різноманітності інтонацій їх можна поєднати в найбільш характерні для української мови типи. Для цього потрібно знайти в реченні **центр** (основне ударне слово), **передцентрову** частину, і **постцентрову**, які і складуть інтонаційну конструкцію **(ІК)**. В українській мові виділяють сім типів інтонаційних конструкцій ІК. Розглянемо їх.

ІК - 1 виражає завершеність думки у різновідному реченні. У центрі і постцентровій частинах відбувається спокійне пониження тону нижче середнього.

ІК - 2 вживається в питальних реченнях з питальними словами. Передцентрова частина вимовляється середнім тоном, постцентрова - тоном нижче середнього, а центр - рівним тоном з посиленням словесним наголосом.

ІК - 3 вживається в питальному реченні без питальних слів. Передцентрова частина вимовляється середнім тоном, постцентрова - тоном нижче середнього, а при вимові центральної частини тон різко підвищується.

ІК - 4 вживається при визначенні питання з відтінком вимоги: на центрі тон знижується, передцентрова частина вимовляється середнім тоном, а постцентрова високим тоном.

ІК - 5 вживається в експресивних реченнях, різновідних та питальних, має два центри; у першому йде підвищення тону, у другому - зниження, між центрами тон вище середнього, а у постцентровій частині - нижче середнього.

ІК - 6 вживається у реченнях з високим ступенем дії, стану, тоді на центрі тон підвищується, і його високий рівень зберігається до кінця конструкції.

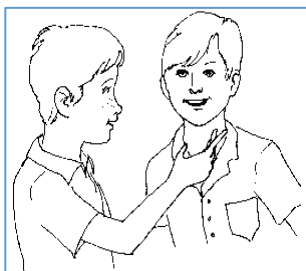
ІК - 7 вживається у реченнях, коли на центрі тон різко підвищується і закінчується змичкою голосових зв'язок, а постцентрова частина вимовляється середнім тоном.

Фраза з однаковою синтаксичною будовою і лексичним складом завдяки інтонації передає багато різноманітних відтінків думки. А якщо врахувати, що речення можна вимовити з різною емоційною забарвленістю (жалкуючи, співчуваючи, захоплюючись), то кількість варіантів вимовлення збільшується.

Інтонація - складне явище, вона має такі компоненти: тон голосу, сила і інтенсивність голосу, тембр, темп.

Текст: МІЙ ДРУГ.

Завдання. Прочитати.

Мене звати Сергій. У мене є друг. З ним ми познайомились ще у першому класі. Мого друга звати Андрій. Йому 18 (вісімнадцять) років. Він мого віку. Андрій студент першого курсу університету. Ми навчаємось разом в одній групі. Я і мій друг Андрій живемо в гуртожитку №1, в одній кімнаті на третьому поверсі, в кімнаті з видом на парк. Він багато знає. Мені з ним цікаво і весело. Андрій добре вчиться. Він добрий, сміливий. Разом з моїм другом ми відвідуємо спортивну секцію. У вільний час від занять ми граємо у футбол.

Андрій має хоббі. Він гарно малює. Андрій любить читати. Він дуже хороший друг.

Запитання до тексту.

1. Як звуть друга Сергія?
2. Скільки йому років?

3. Де навчається Андрій?
4. Де він живе?
5. Куди Сергій ходить разом зі своїм другом?
6. Що Андрій робить у вільний час?
7. Яке хоббі у мого друга?
8. Що любить робити Андрій?

Завдання до тексту.

1. Прочитайте текст.
2. Напишіть текст про свого друга (подругу).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 16-20

Тема-4.

План:

1. Типи простого речення.
2. Просте розповідне речення. Стверджувальне й заперечне речення.
3. Двоскладне речення. Односкладне речення.
4. Питальне речення. Спонукальне речення.
5. Вираження членів простого речення. Підмет. Присудок. Додаток. Означення. Обставина.
6. Безособове речення.
7. **Текст:** Університет.

Типи простого речення.

Речення - це синтаксична одиниця, що виражає певну думку, має інтонаційну завершеність і служить для спілкування (він довго збирався це зробити, але не встиг). Предикативність (від лат. praedicatio - стверджене, сказане, висловлене) - це віднесеність змісту речення до об'єктивної дійсності. Предикативність властива будь-якому реченню і виявляється в ознаках часу, особи, а також в оцінці сказаного розповідачем (бажаність чи небажаність, реальність чи нереальність, впевненість в істинності чи ні).

За структурою речення поділяються на прості і складні.

Простим називається речення, в якому є тільки одна граматична основа (предикативний центр).

У складного реченні таких основ може бути декілька. Прості речення можуть ускладнюватися відокремленими другорядними членами, однорідністю різних членів речення, звертанням, вставними і вставленими словами, сполученнями і реченнями. Граматична основа простого речення, як правило, складається з підмета і присудка - головних членів речення (у реченні: «Я розповідаю» підметом є слово **я**, присудком - **розповідаю**). Проте у деяких реченнях (односкладних) вона може бути представлена одним головним членом (Світає. Встаю. Йду. Думаю.).

Слова у реченні можуть поєднуватися **сурядним** типом синтаксичного зв'язку, за допомогою якого виражається рівноправність слів, незалежність їх одне від одного (цей тип зв'язку характерний для однорідних членів речення) (*І земля, і небо, і море-все переді мною*). Слова у реченні можуть поєднуватися також **підрядним** типом синтаксичного зв'язку, при якому одне слово залежить від іншого. (*Я лежу на траві*)

Порядок розташування слів у реченні вільний, проте існують певні правила, які визначають послідовність розміщення членів речення. Прямим вважається такий порядок слів у реченні, при якому присудок стоїть після підмета (Епоха п'ятиповерхових будинків зародилася в 50-ті роки). Прямий порядок другорядних членів речення пов'язаний з порядком слів у словосполученні: узгоджене означення стоїть перед означуваним словом; додаток - після керуючого слова; обставина може бути перед і після головного слова (у реченні ним виступає присудок). Порушення прямого порядку слів з метою виділення якогось із них називається інверсією (зворотним порядком слів). При зворотному (непрямому, інверсійному) порядку слів присудок передує підмету (Нещодавно до мене заходив Тарас).

Просте речення може бути:

1. Непоширене і поширене.

2. **Односкладне:** дієслівне (означено-особове, безособове, неозначено-особове, узагальнене-особове); іменне (називне).

3. Неповне. Неповні речення - це речення, в яких пропущено один чи декілька потрібних для його структури членів, що встановлюється з попереднього речення чи ситуації мовлення. Напр.: *А хто ж з українців не любить пісню? Заспівай мені якусь свою.* - Друге речення з наведеного приклада односкладне (означено-особове) неповне, тому що пропущено додаток, який легко встановити з попереднього речення: *заспівай свою пісню.* Часто на місці пропущеного члена в неповному реченні ставиться тире: *А в небі - райдуга.*

4. Ускладнене. До ускладнених речень належать речення з однорідними членами, з відокремленими членами, зі звертанням, зі вставними і вставленими компонентами.

5. З однорідними членами. У реченні слова можуть поєднуватися як підрядним зв'язком, так і сурядним. Члени речення, які виконують ту саму синтаксичну функцію і поєднуються сурядним зв'язком, називаються **однорідними**. Однорідні члени речення можуть поєднуватися безсполучниковим зв'язком. При сполучниковому зв'язку використовуються єднальні, протиставні, розділові, градаційні, приєднувальні сполучники. У мовленні однорідність виділяється, як правило, інтонацією переліку.

При однорідних членах можуть використовуватися узагальнюючі слова. Найчастіше у цій ролі виступають: займенники ніхто, ніщо, все, всі (*Радість життя, сум, кохання- все це здавалося йому зараз незнайомим*); прислівники скрізь, всюди (*І нагорі, і у кімнаті- всюди було темно*). При узагальнюючих словах вживаються такі розділові знаки: двокрапка після узагальнюючого слова, якщо воно стоїть перед однорідними членами; тире перед узагальнюючим словом, якщо воно стоїть після однорідних членів; якщо однорідні члени, що йдуть після узагальнюючого слова, не закінчують речення і воно продовжується, то після них ставиться тире.

6. З відокремленими членами. Відокремленими називаються другорядні члени речення, які для підсилення їхньої граматичної і смислової ролі виділяються в усному мовленні інтонацією, а на письмі - відповідними розділовими знаками. Відокремлення характеризується також інверсійним розташуванням другорядних членів речення. Відокремлені члени речення поділяються на підрядні (*Добре вихований, він не заважав розмові*) відокремлені члени і уточнюючі відокремлені члени (*Тут, поруч, буяла весна*).

7. Зі звертанням розповідач. Звертання виражається кличним відмінком або називним відмінком у значенні кличного і вимовляється з кличною інтонацією: *О, мамо, як тут цікаво!* Звертання може бути поширеним: *О краю мій, в ті грізні зими завжди з тобою ми були* (В. Сосюра). Якщо звертання стоїть на початку речення, то після нього ставиться кома або знак оклику (Боже, допоможи нам!). Якщо звертання знаходиться у кінці речення, то перед ним ставиться кома, а після нього - той знак, якого потребує речення від його змісту (*Я вас слухаю, пане полковнику*). У середині речення звертання з обох боків виділяється комами (*Я не дуже добре, батько, вас зрозумів*).

8. Зі вставними і вставленими компонентами. Вставними називаються такі слова або сполучення слів, за допомогою яких виражається ставлення розповідача

до висловленої ним думки. **Вставні** компоненти граматично не пов'язані з іншими словами у реченні і тому не є членами речення. **За значенням вставні** слова і сполучення слів можуть виражати: джерело повідомлення (на мою думку, по-моєму, повідомляють, як кажуть, на думку...); достовірність повідомлення, впевненість (без сумніву, як відомо, безумовно, звичайно, ніде правди діти); невпевненість, припущення (можливо, здається, як видно, мабуть, може, певно, може бути); виділення головного, підкресленість висновку (зокрема, отже, до речі, значить, попершу, в усякому разі, таким чином); емоційну оцінку повідомлюваного факту (на щастя, на диво, на лихо, на жаль, як на зло, хвалити бога).

Просте розповідне речення. Стверджувальне й заперечне речення.
Питальне речення. Спонукальне речення.

Розповідні речення містять у собі повідомлення про явища і предмети оточуючої дійсності або відповідь на запитання (ствердження або заперечення). Наприклад, *стверджувальне* – Є в Україні одне містечко; *заперечувальне* – Не хотів я цього робити.

Питальні речення виражають питання або вживаються замість розповідних (риторичне запитання). На письмі в кінці питального речення ставиться знак питання: *Хто ж од нас у світі дужчий? Із яких країн?* Речення, що виражають **риторичне питання**: *Чи ми ще зійдемося знову? Чи вже навіки розійшлись?* Речення, які виражають **спонукування до відповіді**: *Хто по-справжньому піклується підготовкою відповідних спеціалістів?*

Спонукальними називаються речення, що у формі наказу, застереження, запрошення, заклику виражають волю мовця з метою вплинути на інших або намір до дії самого мовця. Спонукування найчастіше виражається дієсловами наказового способу і неозначеною формою. Характерною ознакою спонукальних речень є

особлива спонукальна інтонація, що супроводжує кожне спонукальне речення:
Вставай, хто живий, в кого думка повстала, година для праці постала!

За емоційним забарвленням речення поділяються на *окличні та неокличні*.

Речення, які можуть вимовлятися підвищеним тоном з особливою інтонацією, називаються **окличними**, в кінці яких ставиться знак оклику. Окличні речення можуть виражати: здивування, іронію, розгубленість, сумнів, невпевненість, упевненість; жах, злість, гнів, жаль, ніжність, любов, захоплення, докір, осуд, погрозу, наказ, заклик, прохання та ін.: *Привіт вам, Карпатські гори, і вам, сріблясті річки!*

Неокличні речення можуть бути розповідними, питальними та спонукальними: *Пахне хлібом земля, що дала мені сонце і крила* — розповідне. *Град буде* — розповідне. *Хто винен?* — питальне. *Сядь поряд* — спонукальне.

Головні та другорядні члени речення.

Головні члени речення — це підмет і присудок.

Підмет — головний член речення, що означає дійову особу або предмет, про який говориться в реченні, і відповідає на питання *хто? що?* Підмет завжди пов'язаний із присудком і найчастіше виражається іменником або займенником у називному відмінку (*На землю глянули тихі зорі* (М. Коцюбинський)), рідше — дієсловом у неозначеній формі або числівником (*Лиш боротись* — *значить жити!* (І. Франко). *«Три» у щоденнику виглядає не дуже симпатично*).

Присудок — головний член речення, який характеризує підмет за дією, станом або ознакою і відповідає на питання *що робить підмет? що з ним робиться? який він є? хто він такий? що він таке?* Присудок завжди пов'язаний із підметом. Він найчастіше виражається дієсловом (*Ліс дрімав у ранковій тиші*), рідше — прикметником чи іменником (*Вірний приятель* — *то найдорожчий скарб* (Нар. тв.)).

Другорядні члени речення — це додатки, означення, обставини. Вони пояснюють або уточнюють головні члени речення й залежать від них.

Додаток — другорядний член речення, що означає предмет, на який спрямована дія або стан, і відповідає на питання непрямих відмінків (*кого? чого? кому? чому?*

кого? що? ким? чим? на кому? на чому?). Додатки найчастіше виражаються іменниками або займенниками, а також усіма іншими частинами мови у значенні іменника (*Стали їсти кашу. З'їли все, що було в буфеті*).

Означення — другорядний член речення, що вказує на різні ознаки предмета і відповідає на питання *який? чий? котрий?* (у всіх родових, числових і відмінкових формах) та *скільки?* (лише в непрямих відмінках). Означення найчастіше виражається прикметником, займенником, числівником; рідше — іменником (*Кубло змії, русалчине волосся Писав на склі мороз-поет* (В. Свідзінський)).

Обставина — другорядний член речення, який виражає різноманітні ознаки дії або іншої ознаки (місце, час, причину, мету, спосіб, умову) і відповідає на питання *де? коли? чому? з якою метою? як?* та ін. Обставини найчастіше виражаються прислівниками або іменниками з прийменниками (*Уранці (коли?) йшли (як?) бадьоро, швидко, легко: вітер дув (як?) збоку, а не супроти* (Гр. Тютюнник)).

Завдання. Прочитати. Вивчити.

Таблиця. Розділові знаки.

-	Тире
.	Крапка
,	Кома
?	Знак питання
!	Знак оклику
« »	Лапки
()	Дужки

Завдання. Прочитати і вивчити.

Дні тижня.

українською	російською
понеділок	понедельник
вівторок	вторник
середа	среда
четвер	чеверг
п'ятниця	пятница
субота	суббота
неділя	воскресенье

Завдання. Прочитайте текст.

Аудиторія.

Це аудиторія № (номер) 6. Ось вікно. Зліва двері. Справа висить карта та стоїть шафа. Ось мій стіл та крісло. Тут лежить книжка, зошит, ручка, олівець.

Це мій однокласник Тарас. Він українець. Тарас читає текст.

Запитання до тексту.

1. Це кімната?
2. Вікно зліва?
3. Шафа стоїть справа?
4. Що лежить на столі?
5. Тарас українець?
6. Що він робить?

Завдання. Дайте відповідь на запитання.

1. Що ви купуєте у молочному відділі?
2. Що можна купити у м'ясному відділі?
3. Що купують у хлібному відділі?
4. Що ви купуєте у бакалійному відділі?
5. Що продають у рибному відділі?
6. Що ви можете купити в овочевому відділі?

Завдання. Напишіть відповідь на питання.

1. Що ви можете побачити на дорозі?
2. Що він читає ввечері?
3. Що вона кладе у сумку?
4. Що ви їсте на сніданок?
5. Що він любить пити?
6. Що слухають студенти?
7. Що ви вивчали у школі?

Завдання. Вставити пропущені літери.

Ант...на, газ...та, проф...сор, ст...дент, ц...кор, арти...т, р...ктор, ган...к, р...нок, дор...га, ...ора, ...оре, р...нок, кар...а, м...газин, ра..., м...к, к...мната, ст...л, д...шка, сті...ець, с...стема, ...умка, к...т, д...м, ка...а, с...к, к...т, м...ша, х...та, б...динок.

Текст: УНІВЕРСИТЕТ.

Завдання. Прочитати.

На узбережжі Чорного моря, в одному з найбільш мальовничих куточків Одеси, Великому Фонтані, розташувався унікальний вищий навчальний заклад – Одеський державний екологічний університет – єдиний в Україні заклад, який протягом усіх років свого існування здійснює підготовку інженерних та наукових кадрів у галузях гідрометеорології, екології та моніторингу стану навколишнього середовища.

Історія університету почалася у далекому 1932 році з міста Харків, де і було засновано перший вищий навчальний заклад гідрометеорологічного профілю. Він отримав назву Харківський інженерний гідрометеорологічний інститут. У 1944 році Харківський гідрометеорологічний інститут переїжджає з міста Ашхабат до Одеси та перейменовується в Одеський гідрометеорологічний інститут.

На початку дев'яностих років минулого століття наш інститут отримує статус університету. У 1992 році в інституті почалася підготовка фахівців у галузі охорони навколишнього середовища та екології; з 1994 року – підготовка за спеціальностями «Гідрографія» і «Менеджмент природоохоронної діяльності», а з 1997 року – за спеціальністю «Інформаційні управляючі системи і технології».

На сьогодні Одеський державний екологічний університет є потужним центром вищої екологічної та гідрометеорологічної вищої освіти України.

Ректор університету – доктор фізико-математичних наук, професор Степаненко Сергій Миколайович.

В університеті навчаються як українські так і іноземні студенти. Навчальний рік починається у вересні і ділиться на два семестри. Взимку і влітку студенти здають екзамени і заліки.

Університет має широкі міжнародні освітні та наукові зв'язки, є членом та партнером багатьох міжнародних організацій в галузі наукових досліджень і технологій.

Запитання до тексту.

1. Про що розповідається у тексті?
2. Коли було засновано і де гідрометеорологічний інститут?
3. В якому році було засновано Харківський гідрометеорологічний інститут?
4. В якому році інститут був перейменований в Одеський?
5. Хто ректор Одеського екологічного університету?
6. За якими спеціальностями в університеті проходить підготовка студентів?
7. Ти студент якого університету?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 21-26

Тема-5

План:

1. Поняття про будову слова.

2. Основа. Корінь. Суфікс. Префікс. Закінчення.

Поняття про будову слова.

Словотворення - розділ науки про мову, що вивчає склад слів (з яких частин вони складаються) та способи їх творення.

БУДОВА СЛОВА

Більшість слів в українській мові складаються з двох і більше частин (морфем). Кожна морфема має своє значення.

Морфема- це найменша неподільна значуща частина. Вона виражає певне лексичне або граматичне значення і регулярно відтворюється із своїм значенням у мовленні. Наприклад, у слові *літній* виділяються три морфеми: *літ-н-ій* (корінь, суфікс і закінчення), які відтворюються в споріднених словах (*літо-о, літ-н-ій, по-літ*).

За значенням і роллю в будові слова морфеми поділяються на кореневі і ті, що служать засобами словотворення та творення форм слова.

Корінь слова - це головна частина слова, спільна для всіх споріднених слів (*сад-садок - садівник*).

Звуковий склад кореня, як правило, однаковий, але іноді внаслідок чергування звуків він частково змінюється (*воля - вільний, ход - вихід*).

Корінь є носієм речового значення слова, що відображає щось в об'єктивній реальності. Він обов'язково присутній у кожному слові. У споріднених словах корінь об'єднує їх понятійним змістом, хоч вони можуть належати до різних частин мови.

Значення кореня в гнізді споріднених слів уточнюється і конкретизується за допомогою словотворчих **суфіксів** і **префіксів**, які без кореня вживатися не можуть.

Префікс (від лат. *prae* - попереду і *fixus* - прикріплений) - це частина слова, що стоїть перед коренем і служить для утворення нових слів чи інших граматичних форм. Словотворчий префікс змінює лексичне значення слова (*друкувати - надрукувати, глядач - наглядач*).

Формотворчі префікси можуть використовуватись для утворення нових форм слів: *робити - доробити* (доконаний вид дієслова), *видатний - найвидатніший* (найвищий ступінь порівняння прикметників).

Суфікс (від лат. *suffixus* - прикріплений) - частина слова, що стоїть після кореня і служить для утворення нових слів чи інших граматичних форм: *мудрий + -ість* *мудрість*; *гора + -ськ* *гірський*.

Формотворчі суфікси використовуються для створення інших граматичних форм, напр., минулого часу дієслова (*співати - співав*).

Суфікс видозмінює, уточнює лексичне значення кореня і одночасно оформляє разом із закінченням передсуфіксальну частину і все слово, відносячи його до однієї із самостійних частин мови (напр., слова *казка, двійка* належать до іменників, тому

що їх корені *каз-ати*, *дв-а* граматично оформлені іменниковим суфіксом **-к-** і закінченням жіночого роду називного відмінка однини **-а**).

Закінчення- це змінна частина слова, яка стоїть найчастіше в кінці слова, вказуючи на відношення з іншими словами у словосполученні і реченні: *далек(ий)*, *коханн(я)*.

Закінчення змінює лише форму слова, не змінюючи його лексичного значення: *земл(я)*, *земл(і)*, *земл(ею)*, *на земл(і)*.

Закінчення може бути **нульовим**, тобто не виражене звуком.

Виконання тестових завдань – 4.

Знайдіть одну правильну відповідь.

1. Корінь - це:

А спільна частина всіх слів

Б змінна частина слова

В спільна частина споріднених слів

2. Суфікс - це:

А змінна частина слова

Б частина основи, що стоїть після кореня перед закінченням

В частина слова, що стоїть перед коренем

3. Префікс - це:

А незмінна частина слова

Б спільна частина деяких слів

В частина слова, що стоїть перед коренем

4. Закінчення - це:

А спільна частина слів

Б змінна частина слова

В незмінна частина слова

Тема-6.

План:

1. Іменник. Основні поняття про іменник.

2. Істоти — неістоти.

3. Рід іменника. Розподіл іменників за родами.

4. Число іменників. Утворення форм однини та множини іменників.

5. **Текст:** Пори року.

ІМЕННИК (Хто? Що?)

Іменник - це самостійна частина мови, яка означає предмет і відповідає на питання *хто? що?*

Іменники означають назви істот і неістот, власні й загальні, поняття конкретні та абстрактні, збірні та одиничні; мають рід; поділяються на відміни; змінюються за відмінками й числами.

Початкова форма: називний відмінок однини.

У реченні іменник виконує роль підмета, іменної частини складеного присудка, додатка, означення (прикладка), обставини.

Іменники поділяються на дві групи: назви істот і назви неістот. Іменники — назви істот відповідають на питання *хто? кого? кому?* тощо, а іменники — назви неістот відповідають на питання *що? чого? чому? чим?* і т. д.

Категорія істот і неістот охоплює іменники з конкретним значенням.

До істот належать назви людей і тварин (*першокласник, віл, перепел*), решта іменників є назвами неістот.

Граматичне поняття істот не цілком збігається з уявленням про живе в природі. Так, назви сукупності осіб (*гурт, загін, натовп*), назви мікроорганізмів (*бактерія, мікроб*) у граматиці належать до неістот. Навпаки, до назв істот відносять різні міфологічні назви (*чорт, відьма, Перун*), назви померлих (*небіжчик, покійник*).

Іменники абстрактні відображають не предмет, а його властивість чи відношення, взяте як самостійний об'єкт думки. Можна назвати предмет, який володіє властивістю, що відображається в абстрактному понятті, але неможливо продемонструвати властивість саму по собі.

Наприклад, «кохання», «хоробрість», «справедливість» — це абстрактні поняття, а поняття «тварина», «робітник», «парта» — це конкретні поняття.

Загальні та власні назви

Загальний іменник — це узагальнене найменування предмета, що належить до певного класу подібних йому предметів (*людей, тварин, речей, явищ, подій тощо*), наприклад: *робітник, дельфін, веселка, мозаїка, конференція*.

Власний іменник — це індивідуальна назва окремої особи чи одиничного предмета, наприклад: *Карпати, Василь Чумак, Голова Верховної Ради України*,

Австро-Угорщина. Власна назва дає змогу розрізняти ті чи інші особи, предмети: *робітник Шевчук і робітник Коваленко, кінотеатр «Парк» і кінотеатр «Познань»*.

Між власними й загальними іменниками немає постійної межі. Приналежність деяких іменників до розряду власних чи загальних назв визначається тільки в контексті. Так, омонімічні загальні назви *земля* (грунт), *орел* (птах) можуть уживатися як власні назви: *Земля* (планета), *Орел* (місто). До розряду загальних назв повністю перейшли власні назви, що є прізвищами вчених, винахідників, іменами яких названо відкриття або винаходи (*маузер, вольт, дизель*).

До власних назв належать:

- імена, імена по батькові, прізвища, псевдоніми
- клички тварин
- імена персонажів казок, байок, легенд
- географічні та астрономічні назви
- назви релігійних понять, церковних книг
- назви установ, організацій
- назви пам'яток історії, храмів, замків
- назви історичних подій, свят
- назви вулиць, площ, бульварів, парків
- назви механізмів, літаків, кораблів, магазинів і виробів
- назви газет, журналів, художніх та музичних творів

Власні й загальні назви розрізняються граматично й орфографічно.

Істоти — неістоти.

Серед назв істот належність іменників до певного роду визначається:

- 1) за різними основами (*чоловік – жінка, кобила – кінь*);
- 2) за закінченнями (*дядьк(о), сестр(а), брат*);
- 3) за зв'язками з іншими словами (*наша Маруся, прийшов Соловейко, воно заспівало*);
- 4) за суфіксами (*співак- співачк(а), дослідник- дослідниц(я)*).

У назвах птахів і тварин рід іменників найчастіше визначається за морфологічною будовою (чоловічого роду – *вовк, півень, пес, засць*; жіночого роду – *кішка, муха, миша, суніця*),

У назвах неістот рід іменників визначається за закінченням.

Так, іменники чоловічого роду найчастіше зовсім не мають закінчення (*дуб, хутір, стіл*); жіночого роду закінчуються на *а(я)*, або також не мають у своєму складі закінчення (*земля, зима, радість*); середні закінчуються на *о, е* або *я*: *вікн(о), сонц(е), лист(я)*.

Завдання. Поставте запитання до слів за зразком.

Зразок: Мама – хто? стіл – що?

Мама, стіл, урок, дитина, тато, погода, марка, наука, кіт, мир, карта, Ірина, номер, риба, брат, парк, група, собака, хмара, цукор, Ігор, підлога.

Завдання. Дайте відповідь на запитання, використовуючи дані слова.

Зразок: Хто це? – Це студент.

Що це? – Це вікно.

Студент, вікно, слово, словник, дівчина, викладач, книжка, клас, корова, крейда, чоловік, дошка, зошит, лікар, сумка, планета, річка, ручка, апельсин, змія.

Завдання. Заповніть таблицю.

Хто?	Що?
Хлопець, ...	Вода, ...

Хлопець, вода, товариш, дочка, ваза, музика, викладачка, олівець, папір, брат, вправа, кінь, карта, кімната, місто, подруга, яблуко, чоловік, будинок, сестра, жінка, небо, дерево, ручка, стіл, дядько, погода.

Завдання. Поставте запитання «Хто це?» або «Що це?» до речень.

Зразок: Це крісло. – Що це?

Це лікарка. – Хто це?

1. Це студентка. 2. Це океан. 3. Це повітря. 4. Це село. 5. Це дочка. 6. Це дитина. 7. Це молоко. 8. Це лист. 9. Це дім. 10. Це хлопець. 11. Це університет. 12. Це людина. 13. Це таксі. 14. Це кімната.

Завдання. Виправте помилки.

- Хто це? – Це телефон.
- Що це? – Це діти.
- Хто це? – Це українець.

- Що це? – Це дочка.
- Що це? – Це крокодил.
- Хто це? – Це країна.
- Хто це? – Це магазин.
- Що це? – Це дід.
- Що це? – Це морозиво.
- Хто це? – Це відро.
- Що це? – Це собака.
- Хто це? – Це викладач.
- Що це? – Це студенти.

РІД ІМЕННИКІВ

Розрізняють іменники чоловічого, жіночого та середнього роду.

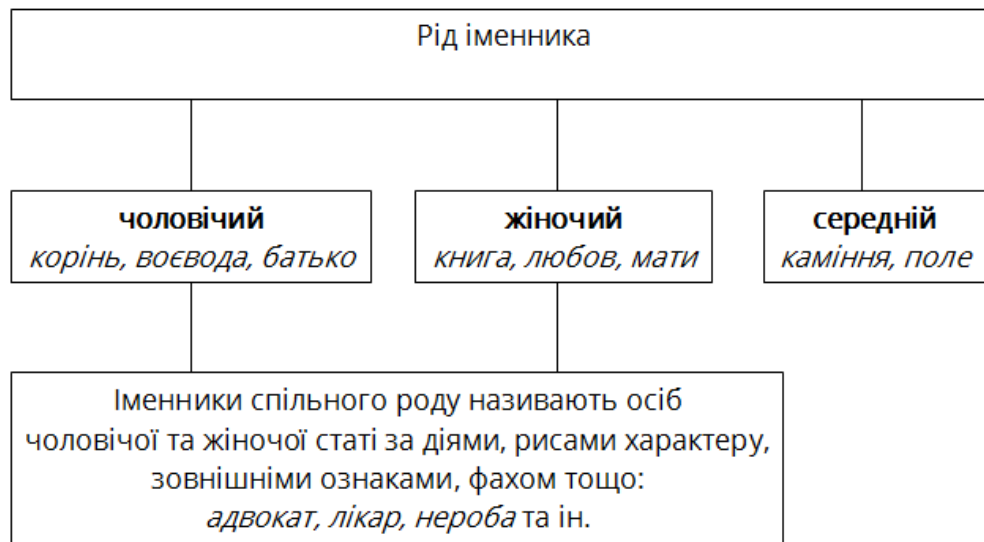
Рід іменників можемо визначити співвідносячи з ними слова: **він, вона, воно, цей, ця, це**.

Іменники чоловічого роду (**він, цей**) в називному відмінку однини мають *нульове закінчення* або *-о, -а*.

До іменників жіночого роду (**вона, ця**) належать іменники, які частіш за все мають в називному відмінку однини закінчення *-а*, рідше - *нульове закінчення*.

Середній рід (**воно, це**) — закінчення *-о, -е, -а (я)*.

Чоловічий рід (ч. р.) (він)	-[] (-ь, -й)	стіл, сад, телефон, день, край, Андрій
	-о	батько, тато, Петро
	-а, -я	Микола, Юра
Жіночий рід (ж. р.) (вона)	-а, -я	мама, сумка, вода, пісня, стеля сі
	-[]	— тінь, мідь, сіль, чверть, відповідь — піч, ніч, річ, розкіш, подорож — любов
	-ія	історія, аудиторія, лекція
Середній рід (с. р.) (воно)	-о	коло, озеро, ліжко, молоко, яблуко
	-е	поле, море, сонце, прізвище
	-я	— волосся, обличчя, життя, знання

Завдання. Доповніть таблицю словами, які ви знаєте.

Він	Вона	Воно
Чоловік, ...	Квітка, ...	П оле ...

Завдання. Перепишіть іменники та визначте їх рід.

Бабуся, дідусь, поле, куш, коло, земля, робота, волосся, вода, молоко, кіт, банка, пачка, батон, море, дім, земля, місяць, сонце, лампа, стіна, стеля, озеро, рідина, повітря, квиток, парасоля, фотоапарат, сумка, українець, газета, англієць, студент, відеокамера, радіо, дзеркало, ключ, словник, Київ, співак, поетеса, годинник, прізвище, валіза, фотографія, ручка.

Завдання. Запишіть слова у таблицю.

Він	Вона	Воно
Будинок, ...	Дата, ...	Населення, ...

Будинок, дата, населення, пан, пані, дитина, онук, тема, завод, небо, вправа, син, лампа, дочка, стакан, скло, ложка, ніж, тканина, текст, грушка, яблуко, місце, кімната, квартира, парк, сир, фраза, сад, паркан, огорожа, масло, вправа, суп, картопля, листок, сік, радіо, слово, зима, літо, весна, осінь, рік, годинна.

Завдання. Виправте помилки.

Сон – ж. р. (*жіночий рід*), дерево – ч. р. (*чоловічий рід*), мова – с. р. (*середній рід*), ноутбук – ж. р., стовбур – с. р., гілка – ч. р., рід – ж. р., жінка – ч. р., голос – с. р.,

клавіатура – ч. р., тітка – ч. р., дядько – ж. р., масло – с. р., парк – с. р., ліс – ч. р., пташка – с. р., ковбаса – ч. р., хліб – с. р., речення – ж. р., яйце – ч. р., ціна – с. р., колесо – ч. р.

Завдання. Виконайте вправу за зразком.

Зразок: Стіл тут. Де ...? – Стіл тут. Де він?

1. Лампа там. Де ...? 2. Комп'ютер ліворуч. Де ...? 3. Зошит тут. Де ...? 4. Крісло праворуч. Де ...? 5. Дошка ліворуч. Де ...? 5. Клас там. Де ...? . Небо там. Де ...? 6. Місяць ліворуч. Де ...? 7. Сонце праворуч. Де ...? 8. Будинок навпроти. Де ...? 9. Дерево поряд. Де ...? 10. Магазин тут. Де ...? 11. Зупинка там. Де ...? Пошта навпроти. Де ...?

Завдання. Скласти речення з поданих слів.

1. Це, і, вікно, двері.
2. Тут, хата, будинок, там, а.
3. Це, книга, не, том, а.
4. Це, анод, катод, та.
5. Це, ні, артист, не.
6. Сік, так, це.
7. Та, тато, це, мамо.
8. Тут, і, мости, дороги.
9. Не, кабінет, клас, це, а.
10. Син, тут, сестра, а, там.
11. Там, тут, а, вікно, двері.
12. Це, А, буква, а, О, буква, це.
13. Сторінка, один, це, номер.
14. Та, завод, аеропорт, це.
15. Там, сніг, гори, та, і, гарно, це.
16. Не, ректор, це, декан, ні, а.

ЧИСЛО ІМЕННИКІВ

Рід	Однина		Множина	
	закінченн я	приклади	закінчення	приклади
чоловічий	-[]	зошит дру <u>г</u>	-и -і	зошити дру <u>зі</u>
	-й	музей	-ї	музеї
	-ь	оліве <u>ць</u>	-і	олівці
	-о	тато	-и	тати
	-а	Микола	-и	Миколи

жіночий	-а	книжка площа	-и -і	книжки площі
	-я	пісня	-і	пісні
	-ь	відповідь	-і	відповіді
	-	ніч, ніж	-і	ночі, ножі
	-ія	лекція	-ії	лекції
середній	-о	вікно	-а	вікна
	-е	море плече	-я -і	моря плечі
		обличчя життя		обличчя життя

Зверніть увагу!

І – О	І – Ø	Е – Ø
стіл -столи рік – роки гість- гості колір- кольори ніч – ночі	будинок – будинки квиток – квитки гуртожиток – гуртожитки малюнок – малюнки	хлопець –хлопці іноземець – іноземці день – дні стілець – стільці олівець – олівці

Більшість іменників може вживатися в однині й у множині: артист — артисти, кінь — коні

Іменники у формі однини вживаються для позначення одного предмета, іменник у формі множини — для позначення двох і більше предметів.

Проте є іменники, що мають лише форму:

Однини

- почуттів: *радість, кохання*;
- речовини: *молоко, масло*;
- власні назви: *Вінниця*.

Множини

- речовини: *вершки консерви*;
- сукупностей предметів: *гроші*;
- відрізків часу, свят, обрядів: *канікули*;
- станів: *жалощі, веселощі, прикрощі*;
- географічні назви: *Черкаси Альпи*.

Іменники, які позначають сукупність однакових або подібних предметів, що сприймаються як єдине ціле називаємо збірними: *товариство, колосся, коріння, молодь*.

Збірні іменники мають форму однини.

Іменники, що вживаються лише у формі однини, інколи можуть уживатися в множині:

- якщо власні назви вживаються з метою створення узагальненої назви ряду осіб, предметів, країн, міст: *Богуни, Кривоноси*;
- якщо загальні назви передають узагальнення: *Заберіть із собою всі лиха, всі зла*;
- якщо географічні назви вжиті в переносному значенні (у такому разі їх пишемо з малої літери): *Усі ми осягали еверести світової і рідної літератури*;
- у ролі термінів: *болі й шуми у серці*.

Запам'ятайте!

Тільки однина:

- назви продуктів – молоко, масло, цукор;
- назви речовин – залізо, золото;
- сукупність предметів – одяг, взуття, посуд;
- назви почуттів – любов, ненависть, здоров'я;
- назви деяких овочів – картопля, капуста, морква, часник, виноград, малина.

Тільки множина: ножиці, штани, окуляри, гроші, канікули, меблі, двері, ворота, збори, сходи, ножиці...

Завдання. Напишіть іменники у множині.

Зразок: Студент – студенти, ...

Студент, підручник, день, лікар, батько, ліс, зірка, море, книжка, товариш, студентка, парк, вікно, викладач, викладачка, вулиця, яблуко, брат, сестра, конверт, крісло, стіл, озеро, дорога, дерево, мама, дядько, букет, квітка, дах, декан, деканат.

Завдання. Напишіть іменники в однині.

Зразок: Олівці – олівець, ...

Олівці, зошити, будинки, мови, міста, річки, сини, слова, вправи, сади, села, фотографії, аудиторії, вулиці, магазини, дороги, зірки, цифри, машини, кружки, килими, моря, номери, вікна, міста, квартири, університети, руки, стільці.

Завдання. Виконайте вправу за зразком.

Зразок: Це ваза, ... стоїть тут. – Це ... , ... стоять тут.

Це ваза, вона стоїть тут. – Це вази, вони стоять тут.

1. Це зошит, ... лежить тут. – Це ... , ... лежать тут.
2. Це студент, ... сидить там. – Це , ... сидять там.
3. Це декан, ... стоїть поряд. – Це ... , ... стоять поряд.
4. Це людина, ... співає. – Це ... , ... співають.
5. Це пісня, ... звучить. – Це ... , ... звучать.
6. Це квітка, ... росте. – Це ... , ... ростуть.
7. Це поїзд, ... їде. – Це ... , ... їдуть.
8. Це дитина, біжить. – Це ... , ... біжать.
9. Це дощ, ... падає. – Це ... , ... падають.
10. Це друг, ... читає. – Це ... , ... читають.

Завдання. Напишіть слова, які вживаються тільки в однині.

Зразок: Здоров'я, ...

Завдання. Напишіть слова, які вживаються тільки в множині.

Зразок: Ножиці, ...

Завдання. Заповніть таблицю.

Однина	Множина
Відро, ...	Сини, ...

Відро, сини, телефони, любов, столи, країни, океани, віник, вікна, рослина, фрукт, цукор, залізо, одяг, взуття, чобіт, футболки, листки, кущі, волосина, криниці, окуляри, гроші, диван, килимок, меблі, двері, діди, планети, Земля, дах, горище, дороги, світлофор, сторони, коні, дні, ніч, місяць, ночі, пальці, рука.

Завдання. Прочитайте текст. Запишіть усі іменники, які ви почули у тексті. Визначте їх рід та число.

Текст.

Це аудиторія. Посередині стоять столи та крісла. Тут лежать книжки, зошити, ручки, олівці, лінійки. Зліва висить карта. Справа висить дошка.

Це студенти. Це мої друзі. Вони іноземці. Це Мухамед. Він приїхав з Єгипту. А це Фейт. Вона приїхала з Нігерії. Вони вивчають українську мову. Мухамед читає текст, а Фейт пише слова. Вони читають та пишуть швидко.

Дайте відповіді на питання до тексту.

1. Що це?
2. Де стоять столи та крісла?
3. Що лежить в аудиторії?
4. Де висить карта?
5. Як вони пишуть та читають?
6. Що є справа?
7. Хто такі Мухамед та Фейт?
8. Що вони роблять?

Завдання. Напишіть запитання до тексту за зразком.

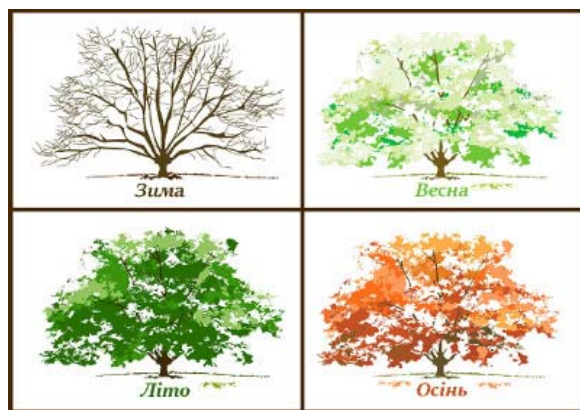
Зразок: – Це аудиторія? – Так, це аудиторія.
– Ні, це не аудиторія.

Текст: ПОРИ РОКУ.

Завдання. Прочитати.

У році є чотири пори року: весна, літо, осінь і зима. Кожна пора року триває три місяці.

Весною природа пробуджується. Дні стають довшими та теплішими. На деревах з'являється зелене листя, з-під снігу появляється перша трава та перші квіти. Птахи повертаються з теплих країн. Вони починають будувати гнізда на деревах. Небо стає голубим. Температура піднімається до +16, +20 градусів. Говорять, що весна – це найкраща пора року.

Після весни приходить літо. Літо – найтепліша пора року. Дні влітку довгі, а ночі короткі. Темніє дуже пізно. Все чудово росте. Розпускаються квіти, досягають фрукти на деревах, у лісі з'являються гриби та ягоди. Можна ходити у ліс, купатися, загоряти на сонечку на пляжі. Це час літніх канікул та подорожей. Люди залишають міста, їдуть у гори, на море чи у село.

Після літа приходить осінь. Восени дні стають коротшими і холоднішими. Листя жовтіє і опадає з дерев. Часто йде дощ, дме вітер. Восени збирають урожай. Не лише люди, а й тварини готуються до зими. Птахи відлітають у теплі краї. Люди одягаються тепліше. Температура знижується до 0 градусів. При температурі -1 вода замерзає.

Після осені маємо зиму. Це найхолодніша пора року. Взимку дні короткі, а ночі довгі. Падає сніг, є мороз. Люди тепло одягаються і більшу частину часу перебувають у приміщеннях.

Усі пори року приносять радість людям.

Запитання до тексту.

1. Яка пора року зараз?
2. Чи холодно надворі?
3. Яка температура?
4. Чи падає зараз дощ (сніг)? Чи світить сонце?
5. Яку пору року ви любите? Чому?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 27-31

Тема - 7.

План:

1. Іменник. Відмінки іменників. Відмінювання іменників.
2. Форми іменників I відміни в однині.
3. Форми іменників II відміни в однині.
4. Форми іменників III та IV відмін в однині.
5. Множина іменників I-IV відміни.
6. **Текст:** Мій день.

Відмінки іменників.

Під **відмінками** ми розуміємо граматичні форми слів, які показують різні за своїм значенням зв'язки їх з іншими словами в реченні. При визначенні відмінка слід брати до уваги не тільки форму іменника, а й його роль у реченні і значення, яке виражається тим або іншим відмінком.

В українській мові розрізняють 7 відмінків.

Називний відмінок є початковою формою слова і тому називається **прямим** відмінком. Усі інші відмінки називаються **непрямими**.

Позначення (назва)	питання та допоміжне слово	Зв'язані прийменники	Примітки
Н.в. Називний	Хто? Що?	є (хто) що (є)	Прямий відмінок, початкова форма, вживається без прийменників, виражає підмет у реченні
Р.в. Родовий	Кого? Чого? (немає)	для, біля, до, серед	Непрямий відмінок, вживається з прийменником чи без
Д.в. Давальний	Кому? Чому? (даю)		Непрямий відмінок, вживається без прийменників
З.в. Знахідний	Кого? Що? (бачу)		Непрямий відмінок, вживається з прийменником чи без
Ор.в. Орудний	Ким? Чим? (орудую)	над, під, між, за	Непрямий відмінок, вживається з прийменником чи без
М.в. Місцевий	На кому? На чому?	у, на, по	Непрямий відмінок, вживається тільки з прийменником
Кл.в. Кличний	Немає запитань		Непрямий відмінок, вживається при звертанні, якщо вони називають осіб або є риторичними.

В українській мові іменники мають кличний відмінок, успадкований від давньоруської мови. Кличний відмінок утворюється від іменників жіночого і чоловічого роду, назв осіб, а також явищ природи, предметів при їх персоніфікації.

Не відмінюються:

— іншомовні слова, які мають кінцевий голосний (*амплуа, боа, інтерв'ю, меню, рагу, Токіо, бюро, авто, таксі, кольрабі, парі, Чилі, Перу, аташе, комюніке, пенсне, Гейне, Дідро, Золя*);

— жіночі прізвища на голосний **-о** (*Марії Демченко, з Олею Боженко, але з Олегом Боженком*);

— деякі аббревіатури (*США, АТС, ООН, але до вузу, загсу*).

Відмінювання іменників.

Відмінювання іменників — це один із засобів зв'язку слів у реченні. Називний відмінок — початкова форма слова — прямий. Усі інші (родовий, давальний, знахідний, орудний, місцевий, кличний) — непрямі. Кожний відмінок є втіленням певного типу смислових і синтаксичних відношень. Кожна відмінкова форма твориться за допомогою закінчення та (або) прийменника.

На вибір відмінкового закінчення впливає значення слова, рід, на який звук закінчується основа слова. За ознакою роду й характером основи слова всі іменники поділяються на чотири відміни.

I відміна: іменники переважно жіночого й деякі іменники чоловічого роду, а також спільного роду із закінченнями **-а, -я** в називному відмінку однини: *вага, гиря, машина, партія, праця; воєвода, дядя; голова, сирота, убивця*.

II відміна:

а) іменники чоловічого роду з кінцевим приголосним основи та з закінченням **-о** в називному відмінку (переважно назви осіб): *бік, велетень, завод, край, майстер, товариш; батько, Дніпро, Петро; татуньо*;

б) іменники середнього роду з закінченнями **-о, -е, -я** (крім іменників із суфіксами **-ат, -ят, -ен** при відмінюванні): *вікно, місто; море, поле, прізвище; весілля, життя, знання*; також іменники із суфіксами згрубілості **-ище, -исько**, утворювані від іменників усіх родів: *вітрище* (від вітер), *дівчисько* (від дівча), *свекрушисько* (від свекруха).

III відміна: іменники жіночого роду з кінцевим приголосним основи: *вість, любов, міць, річ, розкіш, сіль, тінь*, а також слово *мати*, у якому при відмінюванні з'являється суфікс **-ер-**.

IV відміна: іменники середнього роду:

а) із закінченнями **-а, -я**, що приймають перед більшістю відмінкових закінчень суфікси **-ат, -ят-**: *гуся* (гусяти), *дівча* (дівчати), *лоша* (лошати), *теля* (теляти);

б) із закінченням **-я** (із суфіксом **-ен-** при відмінюванні): *ім'я* (імені), *плем'я* (племені).

Поділ на групи

Іменники I та II відмін поділяються на три групи: **тверду, м'яку та мішану**.

Форми іменників I відміни в однині.

Тверда група. До твердої групи належать іменники жіночого роду із закінченням **-а** (крім тих, основа яких закінчується на шиплячий приголосний): *жінка, машина, перемога, сімба, фабрика*, а також іменники спільного роду (чол. і жін.) з таким

самим закінченням: *голова, дружина, каліка, недоріка, непосида, сирота, староста* та чол. роду (назви осіб): *Микита, Микола, Сава тощо*.

М'яка група. До м'якої групи належать іменники жіночого та спільного роду із закінченням **-я**: *буря, друкарня, земля, надія, пісня, робітниця, сім'я, суддя, убивця* тощо та іменник чол. роду *Ілля*.

Мішана група. До мішаної групи належать іменники жіночого та спільного роду із закінченням **-а** та з основою на шиплячий приголосний: *вежа, гуця, їжа, каша, круча, межа, площа, тиша, лівша, міхоноша*; іменник чол. роду *вельможа*.

Форми іменників II відміни в однині.

Тверда група. **Чоловічий рід.**

До твердої групи належать іменники чоловічого роду з кінцевим твердим приголосним основи (крім шиплячих) і закінченням **-о**: *дуб, палац, темп, ударник, успіх; батько, Петро*; переважна більшість іменників на **-р**: *вир, вихор, відвар, двір, жир, сир, стовбур, столяр, явір*; сюди ж належать іменники *звір, комар, снігур*, які, проте, в називному відмінку множини мають закінчення м'якої групи: *звірі, комарі, снігурі*, а також усі іменники іншомовного походження на **-ер, -ір, -ор, -ур (-юр)** і з постійно наголошеними **-ар (-яр), -ир**: *інженер, майстер, шофер; папір, сувенір; директор, професор, семафор; абажур, гіпюр, каламбур; базар, гектар, комісар, футляр, ювіляр; бригадир, касир, командир, пасажир*.

Середній рід.

До твердої групи належать іменники середнього роду із закінченням **-о**: *вікно, залізо, коло, місто, село*.

М'яка група. **Чоловічий рід.**

До м'якої групи належать іменники чоловічого роду з кінцевим м'яким приголосним основи: *боєць, велетень, звичай, край, учитель, Бенедьо*; сюди належить частина іменників із суфіксами **-ар, -ир**, які в однині мають наголос на корені: *бондар — бондаря, козир — козира, лікар — лікаря, писар — писаря*, а також іменники, у яких при відмінюванні наголос переходить із суфікса на закінчення: *буквар — букваря, вівчар — вівчаря, друкар — друкаря, інвентар — інвентаря, календар — календаря, кобзар — кобзаря, пролетар — пролетаря, секретар — секретаря, шахтар — шахтаря; гузир — гузиря, проводир — проводи́ря, пухир — пухи́ря* та ін.

Середній рід.

До м'якої групи належать іменники середнього роду із закінченням **-е** та **-я** (без суфіксів **-ен-, -ят-** при відмінюванні й переважно з подовженням кінцевого приголосного основи): *горе, місце, море, поле; життя, завдання, збіжжя, здоров'я, змагання, знаряддя, листя, обличчя, пір'я, полум'я, сім'я, тім'я*.

Мішана група. **Чоловічий рід.**

До мішаної групи належать іменники чоловічого роду з кінцевим шиплячим приголосним основи: *вантаж, дощ, сторож, слухач, ткач, товариш; вітрище, бабище*; також іменники на **-яр** (назви людей за родом їхньої діяльності), у яких при відмінюванні наголос переходить із суфікса на закінчення: *вугляр — вугля́ря*,

каменяр — каменяра, пісняр — пісняра, скляр — скляра, тесляр — тесляра, школяр — школяра.

Середній рід.

До мішаної групи належать іменники середнього роду із закінченням **-е** при основі на шиплячий приголосний: *ложе, плече, прізвище, явище*.

Зразки відмінювання іменників І відміна

Тверда група		М'яка група	
Однина			
Н.	школ-а	земл-я	мрі-я
Р.	школ-и	земл-і	мрі-ї
Д.	школ-і	земл-і	мрі-ї
Зн.	школ-у	земл-ю	мрі-ю
Ор.	школ-ою	земл-ею	мрі-єю
М.	...школ-і	...земл-і	...мрі-ї
Кл.	школ-о	земл-е	мрі-є
Множина			
Н.	школ-и	земл-і	мрі-ї
Р.	шкіл	земель	мрій
Д.	школ-ам	земл-ям	мрі-ям
Зн.	школ-и	землі	мрі-ї
Ор.	школ-ами	земл-ями	мрі-ями
Кл.	школ-и	земл-і	мрі-ї
Мішана група			
	Однина	Множина	
Н.	круч-а	круч-і	
Р.	круч-і	круч	
Д.	круч-і	круч-ам	
Зн.	круч-у	круч-і	
Ор.	круч-ею	круч-ами	
М.	...круч-і	...круч-ах	
Кл.	круч-е	круч-і	

Однина

У **знахідному** відмінку однини іменники твердої та мішаної груп мають закінчення **-у**, м'якої — **-ю**: *книжку, машину, перемогу, фабрику, кручу, межу, площу; тишу; бурю, надію, робітницю, сім'ю, статтю*.

В **орудному** відмінку однини іменники твердої групи мають закінчення **-ою**, м'якої та мішаної груп — **-ею**, після голосного та апострофа — **-єю**: *книжкою, машиною, перемогою, фабрикою; бурею, надією, робітницею, сім'єю, статтею; кручею, межею, площею, тишею*.

ЦЕ ТРЕБА ЗНАТИ!

Перед закінченням **-і** в давальному та місцевому відмінках приголосні **г, к, х** переходять відповідно в **з, ц, с**: *нога — нозі, ру-ка—руці, муха — мусі*.

Кличний відмінок

У кличному відмінку однини вживаються закінчення **-о, -е, -є, -ю**.

а) **О** мають іменники твердої групи: *дружино, Ганно, книжко, Михайлівно, перемого, сестро*;

б) **Е** мають іменники м'якої та мішаної груп, **є** — іменники м'якої групи після голосного та апострофа: *воле, земле, Катре, робітниче, душе, круче; Маріє, мріє, сім'є, Соломіє, а також Іллі*;

в) **Ю** мають деякі пестливі іменники м'якої групи: *бабусю, Галю, доню, матусю, татусю*.

ЦЕ ТРЕБА ЗНАТИ!

У звертаннях, що складаються з двох власних назв — імені та по батькові, обидва слова мають закінчення кличного відмінка: *Ганно Іванівно, Маріє Василівно*.

II відміна

Тверда група			
Однина			
Н.	директор	будівник	вікн- о
Р.	директор- а	будівник- а	вікн- а
Д.	директор- ові, -у	будівник- ові, -у	вікн- у
Зн.	директор- а	будівник- а	вікн- о
Ор.	директор- ом	будівник- ом	вікн- ом
М.	...директор- ові, -у	...будівник- ові, -у	...вікн- і
Кл.	директор- е	будівнич- е, будівник-у	вікн- о
Множина			
Н.	директор- и	будівник- и	вікн- а
Р.	директор- ів	будівник- ів	вікон
Д.	директор- ам	будівник- ам	вікн- ам
Зн.	директор- ів	будівник- ів	вікн- а
Ор.	директор- ами	будівник- ами	вікн- ами
М.	...директор- ах	...будівник- ах	...вікн- ах
Кл.	директор- и	будівник- и	вікн- а
М'яка група			
Однина			
Н.	лікар	край	мор- е
Р.	лікар- я	кра- ю	мор- я
Д.	лікар- єві, -ю	кра- єві, -ю	мор- ю
Зн.	лікар- я	край	мор- е
Ор.	лікар- ем	кра- єм	мор- ем
М.	...лікар- єві, -ю, -і	...кра- ї, -ю	мор- і
Кл.	лікар- ю	кра- ю	мор- е
Множина			
Н.	лікар- і	кра- ї	мор- я
Р.	лікар- ів	кра- їв	морів
Д.	лікар- ям	кра- ям	мор- ям
Зн.	лікар- ів	кра- ї	мор- я

Ор.	лікар- ями	кра- ями	мор- ями
М.	...лікар- ях	...кра- ях	...мор- ях
Кл.	лікар- і	кра- ї	мор- я
Мішана група			
Однина			
Н.	слухач	каменяр	явищ- е
Р.	слухач- а	каменяр- а	явищ- а
Д.	слухач- еві, -у	каменяр- еві, -у	явищ- у
Зн.	слухач- а	каменяр- а	явищ- е
Ор.	слухач- ем	каменяр- ем	явищ- ем
М.	...слухач- еві, -у, -і	...каменяр- еві, -у, -і	...явищ- і
Кл.	слухач- у	каменяр- е	явищ- е
Множина			
Н.	слухач- і	каменяр- і	явищ- а
Р.	слухач- ів	каменяр- ів	явищ
Д.	слухач- ам	каменяр- ам	явищ- ам
Зн.	слухач- ів	каменяр- ів	явищ- а
Ор.	слухач- ами	каменяр- ами	явищ- ами
М.	...слухач- ах	...каменяр- ах	...явищ- ах
Кл.	слухач- і	каменяр- і	явищ- а

Однина

Родовий відмінок. У родовому відмінку однини іменники залежно від їх значення мають закінчення **-а, -я** або **-у, -ю**.

-А, -я пишуться в іменниках, коли вони означають:

а) назви осіб, власні імена та прізвища: *колгоспника, студента, учителя; Андрія, Дмитра, Дорошенка, Франка*; також персоніфіковані предмети та явища: *Вітра, Ліса, Мороза* та ін.;

б) назви тварин і дерев: *ведмедя, вовка, дуба, кілка, коня, пса, ясеня*;

в) назви предметів: *гвинта, замка, малюнка, ножа, олівця, піджака, плаща, портфеля, стола (й столу)*;

г) назви населених пунктів: *Воронезя, Голосієва, Житомира, Києва, Лондона, Луцька, Миргорода, Новгорода, Парижа, Святошина, Тернополя, Харкова*;

г) інші географічні назви з наголосом у родовому відмінку на кінцевому складі, а також із суфіксами присвійності **-ов, -ев (-єв), -ин (-їн)**: *Дінця, Дністра, Іртиша, Колгуєва, Орла, Остра, Пиря-тина, Псла, Пскова, Тетерева*;

д) назви мір довжини, ваги, часу тощо: *гектара, грама, метра, місяця, процента, тижня (але віку, року)*; назви місяців і днів тижня: *вівторка, жовтня, листопада (але листопаду — назва процесу), понеділка*; назви грошових знаків: *гроша, долара, карбованця, фунта стерлінгів, червінця*; числові назви: *десятка, мільйона, мільярда*;

є) терміни іншомовного походження, які означають елементи будови чогось, конкретні предмети, геометричні фігури та їх частини: *атома, катода, конуса, радіуса, ромба, сегмента, сектора, синуса, шків*а тощо, а також українські за походженням суфіксальні слова-терміни: *відмінка, додатка, займенника, знаменника, іменника, трикутника, чисельника, числівника* тощо, **але**: *виду, роду, також синтаксису, складу, способу*.

-У, -ю пишуться в іменниках чоловічого роду на приголосний, коли вони означають:

а) речовину, масу, матеріал: *азоту, асфальту, бальзаму, борщу, водню, воску, гасу*;

б) збірні поняття: *ансамблю, атласу, батальйону*; сюди належать назви кущових і трав'янистих рослин: *барвінку, бузку, гороху, звіробою, щавлю, ячменю (але вівса)*, а також назви сортів плодових дерев: *кальвілю, ренету, ренклоду* та ін.;

в) назви будівель, споруд, приміщень та їх частин: *вокзалу, танку, даху, заводу, універмагу, шинку, але* (переважно з наголосом на закінченні): *бліндажа, гаража, куреня, млина, хліва*; **-а (-я)** вживається також в іменниках — назвах архітектурних деталей: *карниза, еркера, портика*; обидва закінчення **а (-я)** та **-у (-ю)** приймають іменники: *мосту й моста, паркану й паркана, плоту й плота*;

г) назви установ, закладів, організацій: *інституту, клубу, колгоспу, комісаріату*;

г) переважна більшість слів із значенням місця, простору тощо: *абзацу, валу, байраку, краю, але: горба, хутора* тощо;

д) явища природи: *вихору, вогню, вітру, граду, грому*;

є) назви почуттів: *болю, гніву, жалю, страху*;

є) назви процесів, станів, властивостей, ознак, формацій, явищ суспільного життя, загальних і абстрактних понять: *авралу, бігу, винятку, галасу, грипу, дисонансу, догмату, достатку, екзамену*;

ж) назви ігор і танців: *баскетболу, вальсу*;

з) більшість складних безсуфіксних слів (окрім назв істот): *водогону, вододілу, водопроводу, живопису, живоплоту, манускрипту, родоводу, рукопису, суходолу, трубопроводу, але: електровоза, пароплава*;

и) переважна більшість префіксальних іменників із різними значеннями (крім назв істот): *вибою, випадку, вислову, відбою, відгуку, заробітку, затору, запису, опіку, опуху, побуту, поштовху, прибутку, прикладу, проводу (дрім), сувою, усміху, успіху*;

і) назви річок (окрім зазначених у п. 1), озер, гір, островів, півостровів, країн, областей і т. ін.: *Амуру, Вугу, Гангу, Дону, Дунаю, Єнісею, Нілу, Рейну, Сейму; Байкалу, Ельтону, Мічигану, Світязю, Чгду; Алтаю, Ельбрусу, Паміру, Уралу; Котліну, Кіпру, Криту, Родосу, Сахаліну; Пелопоннесу; Алжиру, Афганістану, Казахстану, Єгипту, Іраку, Китаю; Донбасу, Ельзасу, Кавказу, Сибіру*.

Давальний відмінок. У давальному відмінку однини іменники мають закінчення **-ові, -еві, -єві** або **-у, -ю**.

1. Закінчення **-ові** (у твердій групі), **-еві** (у мішаній групі та в м'якій після приголосного), **-єві** (у м'якій групі після голосного та апострофа) мають іменники чоловічого роду: *будинкові, відмінкові, директорові, дубові, майстрові, нахилові, Петрові*. Ці ж іменники приймають і закінчення **-у (-ю)**: *будинку, відмінку, директору* тощо.

Паралельні закінчення **-ові** та **-у** мають також іменники середнього роду із суфіксом **-к-**, що означають малі істоти: *дитяткові — дитятку, немовляткові — немовлятку, поросяткові — поросятку, теляткові — телятку, ягняткові — ягнятку*.

Знахідний відмінок. У знахідному відмінку однини іменники мають форму, однакову з формою родового або називного відмінків.

Орудний відмінок. В орудному відмінку однини іменники мають закінчення **-ом, -ем (-єм) і -ям, -им.**

Закінчення **-ом** мають усі іменники чоловічого та середнього роду твердої групи, **-ем** (після голосного та апострофа — **-єм**) — іменники чоловічого та середнього роду мішаної та м'якої груп (окрім іменників середнього роду, що закінчуються на **-я**): *майстром, містом, робітником, селом; бійцем, кобзарем, конем, куцем, місцем, морем, ножем, плечем, прізвищем, секретарем, слухачем; пирієм, роєм, солов'єм, урожаєм.*

Кличний відмінок. Іменники другої відміни в кличному відмінку закінчуються на **-у (-ю), -є.**

1. Закінчення **-у** мають іменники твердої групи (зокрема із суфіксами **-ик, -ок, -к, -о**), іншомовні імена з основою на **г, к, х** і деякі іменники мішаної групи з основою на шиплячий приголосний (окрім **ж**): *батьку, синку, ударнику; Юрку, Джеку, Жаку, Людвігу, Фрідріху; також іменники діду, сину, тату.*

2. Закінчення **-ю** мають іменники м'якої групи: *Віталію, вчителю, Грицю, краю.*

3. Закінчення **-є** мають безсуфіксні іменники твердої групи, іменники м'якої групи із суфіксом **-ець** та деякі іменники мішаної групи, зокрема власні назви з основою на **ж, ч, ш, дж** і загальні назви з основою на **р, ж**: *Богдане, голубе, друже, козаче, мосте, орле, Петре, соколе, Степане, чумаче.*

4. Прізвища прикметникового походження на **-ів (-їв), -ов, -ев (-єв), -ин, -ін (-їн)**, як Глібов, Королів, Пушкін, Романишин, Тютчев, Чапаєв, Щоголів, при звертанні мають форму як називного, так і кличного відмінка: *Глібов і Глібове* та *ін.*

Географічні назви, до складу яких входять зазначені суфікси, мають у кличному відмінку закінчення **-е**: *Києве, Лебедине, Львові.*

Форми іменників III та IV відмін в однині.

III відміна

Однина			
Н.	гордість	сіль	ніч
Р.	гордост-і	сол-і	ноч-і
Д.	гордост-і	сол-і	ноч-і
Зн.	гордість	сіль	ніч
Ор.	гордіст-ю	сілл-ю	нічч-ю
М.	...гордост-і	...сол-і	...ноч-і
Кл.	гордост-е	сол-е	ноч-е
Множина			
Н.	гордост-і	сол-і	ноч-і
Р.	гордост-ей	сол-ей	ноч-ей
Д.	гордост-ям	сол-ям	ноч-ам
Зн.	гордост-і	сол-і	ноч-і
Ор.	гордост-ями	сол-ями	ноч-ами
М.	...гордост-ях	...сол-ях	...ноч-ах
Кл.	гордост-і	сол-і	ноч-і

В **орудному** відмінку однини іменники цієї відміни набувають закінчення **-ю**, причому:

а) якщо основа іменника закінчується одним приголосним (крім губного та **р**), то після голосного перед закінченням **-ю** цей приголосний подовжується (на письмі подвоюється): *височінню, вісню, волосінню, в'язню, галуззю, загибеллю, міддю, міццю, сіллю, тінню; ніччю, подорожжю*;

б) якщо основа іменника закінчується сполученням приголосних або на губний (**б, п, в, м, ф**), а також на **р, щ**, то подовження не відбувається: *верф'ю, вістю, жовчю, кіновар'ю, кров'ю, любов'ю, матір'ю, нехвороцю, Об'ю, радістю, якістю*.

У кличному відмінку, що вживається переважно в поезії, іменники цієї відміни мають закінчення **-е**: *вісте, любове, радосте, смерте*.

IV відміна

Однина		
Н.	тел- я	плем'- я
Р.	тел-ят- и	плем- ен-і , плем'- я
Д.	тел-ят- і	плем- ен-і
Зн.	тел- я	плем'- я
Ор.	тел- ям	плем- ен-ем , плем'- ям
М.	...тел-ят- і	...плем- ен-і
Кл.	тел- я	плем'- я
Множина		
Н.	тел-ят- а	плем- ен-а
Р.	тел- ят	плем- ен
Д.	тел-ят- ам	плем- ен-ам
Зн.	тел-ят(а)	плем- ен-а
Ор.	тел-ят- ами	плем- ен-ами
М.	...тел-ят- ах	...плем- ен-ах
Кл.	тел-ят- а	плем- ен-а

Однина

У **родовому, давальному, орудному та місцевому** відмінках однини та множини з'являються суфікси **-ят-** (після шиплячого **-ат-**) та **-ен-**: *галченняти, голуб'яти, гусяти, дитяти, козеняти; курчати, лошади, коліщати; імені (та ім'я), племені (та плем'я)*.

У **знахідному** відмінку множини іменники мають форму, однакову з називним відмінком: *коліщата; імена, племена*; з родовим відмінком (для назв людей): *дівчат, хлоп'ят*; або обидві форми (для назв тварин): *гусят і гусята; курчат і курчата, ягнят і ягнята*.

Множина іменників I-IV відміни.

Відмінювання іменників, що мають тільки форму множини

1. У називному відмінку.

Іменники, що вживаються тільки у множині, мають такі самі відмінкові закінчення, що й форми множини іменників першої, другої або третьої відмін (*м'язи — в'язи, плаці — хитроці*).

ЦЕ ТРЕБА ЗНАТИ!

Деякі іменники, як *гуси, діти, кури, люди*, мають форму однини, але від інших основ: *гуска, дитина, курка, людина*.

а) закінчення **-і** (після голосного —**ї**): *гордоці, граблі, двері, дріжджі, коноплі, помії, radoці, хитроці*;

б) закінчення **-а** (зрідка **-я**): *вила, ворота, дрова, ясла, ясна, вінця*.

2. У родовому відмінку виступають:

а) закінчення **-ей**: *грошей, гусей, дверей, курей, людей, саней, сіней*;

б) закінчення **-ів**: *в'язів, граблів (і грабель), дріжджів, кліщів, окулярів, сходів, хитроців*;

в) нульове закінчення: *вил, воріт, дров, збоїн, конопель, лещат, ясел, ясен*.

3. У давальному відмінку виступають:

а) закінчення **-ам** після твердого приголосного, коли в називному відмінку іменники мають закінчення **-и, -а** або **-і** (після шиплячого): *веселоцям, вилам, воротам, в'язам, ночвам, radoцям, сходам, штанам (і штаням), яслам*, але: *гусям, дітям, людям, курям, саням, сіням*;

б) закінчення **-ям** після голосного та після м'якого приголосного, коли в називному відмінку іменники закінчуються на **-і, -ї, -я**: *вінцям, граблям, дверям, помиям*.

4. У знахідному відмінку вживаються форми:

а) однакові з називним відмінком: *вила, вінця, граблі, коноплі, окуляри, сани, ясла*;

б) однакові з родовим відмінком (для назв людей): *дітей, людей*;

в) обидві форми (для назв деяких свійських тварин): *гусей і гуси, курей і кури*.

5. В орудному відмінку виступають:

а) закінчення **-ами** в іменниках, які в називному відмінку мають закінчення **-и, -а** або **-і** (після шиплячого): *вилами, ночвами, сходами; веселоцями, radoцями*;

б) закінчення **-ями** в іменниках, які в називному відмінку закінчуються на **-і, -ї, -я**: *вінцями, граблями, коноплями, помиями*;

в) закінчення **-ми**: *ворітьми (й воротами), грішми (й грошима), гусьми, дверми (й дверима), дітьми, курми, людьми, саньми (й санями), сіньми, штаньми (й штанами, рідше — штанями)*.

6. У місцевому відмінку залежно від попереднього приголосного вживаються закінчення **-ах, -ях**: *на вилах, на воротах (рідше — воротях), у ночвах, на штанах (рідше — на штанях), у яслах, на граблях, у дверях, у помиях*.

Особливості відмінювання іменників І відміни множини:

1. У **родовому** відмінку множини іменники мають нульове закінчення або закінчення **-ей, -ів**:

а) нульове закінчення мають іменники твердої, м'якої та мішаної груп: *баб (і бабів), губ (і губів), доріг, машин, назв, свобод, фабрик, шкіл; бур, долонь, легень (і легенів), надій, робітниць; круч, меж, площ;*

б) кілька іменників жіночого роду закінчуються на **-ей**: *мишей, свиней, сімей, статей (від стаття)* та ін.;

в) закінчення **-ів** мають деякі іменники чоловічого роду: *суддів, старостів (і старост — з іншим значенням)*, окремі іменники жіночого роду, а також прізвища: *Журбів, Чупринків* і т. ін. В іменниках іншомовного походження з подвоєними приголосними в родовому відмінку множини це подвоєння зберігається: *бонн (від бонна), булл (від булла), ванн (від ванна), вілл (від вілла), панн (від панна)*.

У **знахідному** відмінку множини іменники мають форму, однакову з формою називного або родового відмінка множини.

Особливості відмінювання іменників II відміни множина:

Родовий відмінок. Усі іменники середнього роду на **-о, -е** та більшість на **-я** (переважно з попереднім м'яким подовженим приголосним **н**) мають нульове закінчення. Подовження перед нульовим закінченням втрачається: *бажань, боліт, вагань, верховіть, весіль, відер, вікон, боліт, завдань, засідань, знань, кіл, кілець, коліс, місць, озер, облич, пальт*.

ЦЕ ТРЕБА ЗНАТИ!

При збігові двох приголосних у кінці основи при нульовому закінченні часто з'являється вставний **о** або **е**: *вікон; болітець, відер, віконець, гасел, ден (від дно), кілець, озерець, пірець, ребер*.

Знахідний відмінок

У **знахідному** відмінку множини іменники другої відміни мають форму, однакову або з називним, або з родовим відмінком множини.

Кличний відмінок

У **кличному** відмінку множини іменники мають форму, однакову з називним: *брати, робітники; діячі, товариші; краї, учителі, пролетарі; моря, села*.

Текст. Мій день.

Завдання. Прочитати.

Мій робочий день починається о сьомій годині ранку. Мій будильник дзвонить і я прокидаюся. Застеляю ліжко, роблю ранкову зарядку та йду у ванну кімнату. Там я приймаю душ, чищу зуби і розчісую волосся. Потім я одягаюся та йду на кухню снідати. Вранці я не маю багато часу для того, щоб готувати сніданок, тому зазвичай я їм вівсяну кашу, п'ю каву або чай з бутербродом.

Час йти на заняття. Університет знаходиться не дуже далеко від гуртожитку, тому я йду пішки. Мені потрібно 5 хвилин, щоб добратися туди. Заняття в університеті починаються о дев'ятій годині і закінчуються о шістнадцятій годині. Зазвичай ми

маємо три або чотири пари на день. В університеті ми вивчаємо математику, інформатику, фізику, українську мову та інші предмети.

Після занять я йду в гуртожиток і починаю готувати їсти. Після вечері я мию посуд. Потім, якщо я маю вільний час, ми з друзями граємо футбол, або гуляємо у парку. Ввечері я роблю домашнє завдання, читаю книжки, слухаю музику. О двадцять третій годині я вже втомлений, тому лягаю спати.

Запитання до тексту:

1. Коли починається ваш робочий день?
2. Що робите після того, як прокинулися?
3. Що ви їсте на сніданок?
4. Розкажіть, скільки маєте занять кожного дня і коли вони починаються та закінчуються.
5. У котрій годині починаються заняття?
6. Які дисципліни ви вивчаєте?
7. Що ви робите після занять?

Завдання до тексту:

1. Описати свій робочий день.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 32-35

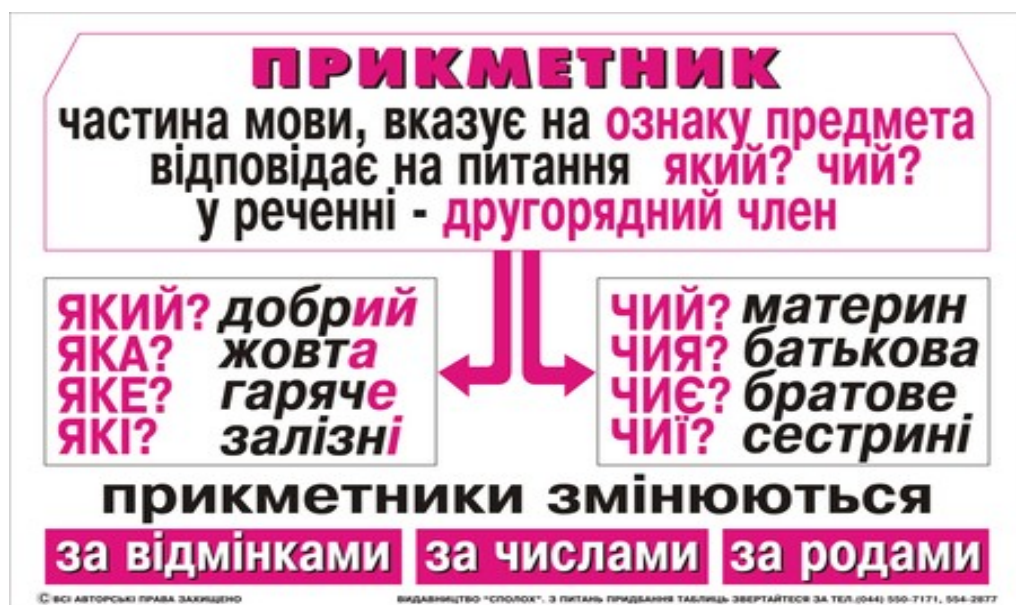
Тема - 8.

План:

1. Прикметник. Поняття про прикметник.
2. Розряди прикметників.
3. Відмінювання прикметників.

Прикметник. Поняття про прикметник.

Який? Яка? Яке? Які?

Прикметник — це частина мови, що виражає ознаку предмета і відповідає на питання **який? чий?** (*зелений, мудрий, сміливий*).

Прикметники виражають ознаку:

- запаху (п'яний, запашний);
- кольору (білий, зелений);
- віку (старенький, давній);
- розміру (величезний, середній);
- матеріалу (діамантовий, дерев'яний);
- якості (твердий, гнучкий);
- приналежності (зятів, сестрин);
- простору (далекий, близький);
- часу (ранній, вчорашній);
- внутрішні властивості (добрий, щедрий);
- зовнішні прикмети (смаглий, чепурний);
- ознаки за відношенням до місця (міський, районний).

СИНТАКСИЧНІ ОЗНАКИ ПРИКМЕТНИКА

У реченні прикметник найчастіше виступає як **означення**, що є його основною синтаксичною роллю. Наприклад: *Над лісом раптом запанувала абсолютна тиша* (прикметник абсолютна — означення).

Значно рідше прикметник виступає як **іменна частина складеного присудка** (*Яка важка у вічності хода!* (Л. Костенко)).

РОЗРЯДИ ПРИКМЕТНИКА ЗА ЗНАЧЕННЯМ

Прикметники поділяються на:

1. Якісні — відносні — присвійні.

2. Повні — короткі.

За характером ознаки, яку вони виражають, морфологічними і словотворчими особливостями прикметники поділяються на **якісні, відносні і присвійні**:

- якісні — велика, духмяне, опуклий, гарячі;
- відносні — дерев'яні, військова, приміський;
- присвійні — сестрин, вчителів, заяча, мамин.

Виділяються також проміжні групи прикметників, що поєднують присвійне і відносне значення:

- присвійно-якісні — ластів'яче, дівоча, орлиний;
- відносно-якісні — творчий, срібна, вишневе.

ЯКІСНІ ПРИКМЕТНИКИ

Якісні прикметники виражають такі ознаки предмета, що **можуть виявлятися більшою чи меншою мірою** (*хоробрий, теплий, довгий*).

Найголовнішою граматичною ознакою якісних прикметників є їх **здатність утворювати форми ступенів порівняння**.

Граматичні ознаки, що відрізняють якісні прикметники від присвійних:

- **приєднують прислівник із значенням міри або ступеня вияву ознаки** (мало, надто, надзвичайно, трохи): відомий — *трохи відомий, мало відомий*;
- **вступають у антонімічні відношення**: свіжий — *черствий, великий — малий*;
- **утворюють якісно-означальні прислівники або іменники з узагальненим значенням прикмети**: чуйний — *чуйно*; добрий — *добро*;
- **утворюють ступені порівняння**: білий — *біліший, найбіліший*
- **за допомогою суфіксів зменшеності і збільшеності та префікса пре-** утворюють похідні прикметники: *тонкий — тонесенький, тонюсінський*; здоровий — *прездоровий*;
- **окремі прикметники можуть мати коротку форму** (*ясен, весел, певен*).

ВІДНОСНІ ПРИКМЕТНИКИ

Відносні прикметники **виражають ознаку предмета опосередковано — через відношення до іншого предмета, явища, дії або стану** (*туманний ранок, працююча людина, земляний вал*).

Відносні прикметники виражають ознаки:

- **за призначенням предмета** (*підйомний кран, читальна зала*);
- **за належністю організації чи установі** (*міська адміністрація, військова частина*);
- **за матеріалом** (*дерев'яний будинок, залізні двері*);
- **за просторовими і часовими ознаками** (*прикордонний край, приміський вокзал*);
- **за відношенням до вимірів предметів** (*п'ятипроцентна позика, сорокаградусний мороз*).

ПРИСВІЙНІ ПРИКМЕТНИКИ

Присвійні прикметники вказують на **належність предмета кому-небудь і відповідають на питання чий? чия? чиє?**

Найчастіше присвійні прикметники виражають **належність предмета певній людині або (рідше) тварині** (*мамина казка, Сергіїва шапка, собача шкіра*). Але інколи, у випадку уособлення неживих предметів, можуть вживатися прикметники з присвійним значенням, похідні і від назв неістот (*сонячна мати-земля*).

Присвітні прикметники творяться:

- від назв людей за допомогою суфіксів -ів (їв), -ин (-їн): *товаришів, Сергіїв, братів*;
- від назв тварин за допомогою суфіксів -ач (-ий), -яч (ий), ин (-ий), їн (-ий): *орлине крило, заячий хвіст*;
- в деяких прикметниках, похідних від назв тварин, виступають суфікси -ин, -їв: *зозулине дитя, соловейкова пісня*.

Присвійні прикметники, утворені від назв людей, у називному і знахідному відмінках мають коротку форму (*Павлів, синів, батьків*), а прикметники, похідні від назв тварин, мають повну форму (*собачий, коров'ячий*).

Вживаючись у переносному значенні, відносні і присвійні прикметники можуть переходити в розряд якісних: *срібний перстень (відн.) — срібний голос (якісн.)*

ПРИСВІЙНО-ВІДНОСНІ ПРИКМЕТНИКИ

На відміну від присвійних прикметників, що виражають належність індивідуальній особі (істоті), **присвійно-відносні прикметники вказують на більш узагальнену віднесеність** (*орлина сім'я, журавлиний ключ*).

Присвійно-відносні прикметники **створяться від назв людей, зрідка- від назв тварин** за допомогою суфіксів -ськ (ий), -цьк (ий).

Присвійно-відносні прикметники **можуть відповідати як на питання чий? чия? чиє?**, так і на питання **який? яке? які?** (*ластів'яче гніздо (яке? і чиє?), дівочі уста (чий?)*).

Усі присвійно-відносні прикметники виступають тільки в повній формі. Присвійно-відносні прикметники можуть поступово набувати значення якісних прикметників. Такі прикметники виділяються в окрему групу присвійно-якісних (*дідівські закони, заяча душа, вовчий апетит*).

З таким же значенням виступають прикметники в стійких фразеологічних сполученнях (*Прометеев вогонь, лебедина пісня, куряча сліпота*).

Присвійно-якісні прикметники, переходячи в розряд якісних, набувають граматичних ознак, властивих якісним прикметникам. Деякі з них набувають здатності сполучатися з кількісно- означальними прислівниками (*просто собачий холод, винятково дружня розмова*).

Від цих прикметників суфіксально-префіксальним способом створюються означальні прислівники (*по-батьківськи, по-ведмежому, по-материнському*).

ВІДНОСНО-ЯКІСНІ ПРИКМЕТНИКИ

Відносні прикметники можуть переходити в розряд якісних. Багатозначні слова своїм прямим значенням можуть лишатися в розряді відносних, а на основі переносних значень поступово створюються якісні прикметники, які на сучасному етапі ще сприймаються як похідні.

Так, наприклад, назви ознак предметів за різними відношеннями (*малиновий напій, буряковий корінь*) можуть вживатися і як назви кольорів, що сприймаються безпосередньо (*малиновий стяг, буряковий рум'янець*).

Багато **назв кольорів віддавна сприймалися як відносні прикметники** (*срібна ложка і срібна голова (сива)*).

Деякі відносно-якісні прикметники мають ознаки якісних прикметників. Наприклад, прикметники картинний, діловий, творчий можуть утворити вищий і найвищий ступені порівняння або синтаксично означатися кількісними словами занадто картинний, більш діловий, найбільш творчий.

Такі прикметники можуть ставати твірними основами іменників з абстрактними значеннями (*картинність, творчість*) або прислівників (*картинно, мирно, творчо*).

ПОВНІ ТА КОРОТКІ, ТВЕРДІ ТА М'ЯКІ ПРИКМЕТНИКИ

В сучасній українській мові вживаються переважно **повні прикметники**.

Лише незначна кількість прикметників чоловічого роду поряд із загальноновживаною повною формою має коротку (незмінну) форму (*зелен, повен, красен, винен, рад*).

За кінцевим приголосним основи — твердим чи м'яким — приголосні поділяються на **прикметники твердої і м'якої груп**:

- тверда група — *вразливий, сестрин, певен, чистий*;
- м'яка група — *майбутній, хатній, завтрашній, ранній*.

До твердої групи належать:

- прикметники, основа яких закінчується на твердий приголосний (*вразливий, добрий, прекрасний*);
- всі присвійні прикметники (*Наталчин, батьків, тещин*);
- короткі форми прикметників (*годен, рад, жив*).

До м'якої групи належать:

- якісні і відносні прикметники з основою на м'який н, перед яким стоїть ще один приголосний: *майбутній, новітній, останній*;
- прикметники, які у називному відмінку однини мають закінчення -ій (-я, -є): *безкрай, колишня, художнє*;
- прикметники на -шній, -жній, що утворені від прислівників: *внутрішній, справжній, синій, матерній (частіше материн) та інші*.

МОРФОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ПРИКМЕТНИКА

1. Рід:

чоловічий — *лебединий, добрий*;
жіночий — *кімнатна, кмітлива*;
середній — *дівоче, веселе*.

2. Число:

однина — *гарний, гарна, гарне*;
множина — *гарні*.

3. Відмінок:

називний — *золотий*;
родовий — *золотого*;
давальний — *золотому*;
знахідний — *золотий (золотого)*;
орудний — *золотим*;
місцевий — *(на) золотому*;

Зміна прикметника за родами та числами залежить від форм іменника, з яким він узгоджується (*веселий хлопчина — весела дівчина — веселе свято — веселі діти*).

	Однина	Множина
Чоловічий рід - Який?	-ий – чорний стіл -ій – синій телефон	-і – чорні столи Які?
Жіночий рід - Яка?	-а – чорна сумка -я – синя сумка	
Середній рід - Яке?	-е – Чорне море -є – синє море	

Відмінювання прикметників.

Прикметники, змінюючись за родами, відмінками й числами, відповідають на такі питання:

1)	називний	— який? яка? яке? які?;
2)	родовий	— якого? якої? якого? яких?;
3)	давальний	— якому? якій? якому? яким?;
4)	знахідний	— який? або якого? яку? яке? які? або яких?;
5)	орудний	— яким? якою? яким? якими? ;
6)	місцевий	— (на) якому? якій? якому? яких?

Усі прикметники відмінюються за одним зразком без винятків. Є лише невелика різниця у вживанні букв **а, у, е, и** та **я, ю, є, і** в закінченнях *твердої* і *м'якої* груп.

До **твердої групи** належать прикметники з основою на будь-який твердий приголосний: *гарячий, чужий, короткий, зелений, братів, сестрин*.

До **м'якої групи** належать прикметники з основою на м'який [н']: *синій, давній, ранній, пізній*. Сюди належать також *безкрай, довговій, короткоший* з основою на [й].

Нижче в таблиці наведено буквені (не звукові) закінчення прикметників за родами, числами і групами.

У середньому роді прикметники мають такі самі закінчення, як і в чоловічому, за винятком лише називного й знахідного відмінків, де в середньому роді виступає закінчення **-е (-є)**: *зелене, синє*.

Відмінки	Чоловічий рід		Жіночий рід		Множина	
	Тверда група (жовтий)	М'яка група (синій)	Тверда група (жовта)	М'яка група (синя)	Тверда група (жовті)	М'яка група (сині)
Н.	-ий,	-ій	-а	-я	-і	-і
Р.	-ого	-ого	-ої	-ої	-их	-іх

Відмінки	Чоловічий рід		Жіночий рід		Множина	
	Тверда група (жовтий)	М'яка група (синій)	Тверда група (жовта)	М'яка група (синя)	Тверда група (жовті)	М'яка група (сині)
Д.	-ому	-ому	-ій	-ій	-им	-ім
Зн.	Як у називному або родовому відмінку		-у	-ю	Як у називному або родовому відмінку	
Ор.	-им	-ім	-ою	-ою	-ими	-іми
М. (на)	-ому/ -ім	-ому/ -ім	-ій	-ій	-их	

Завдання. Напишіть прикметники в потрібній формі.

Гарний: ... вулиця, ... місто, ... діти, ... церква, ... квіти, ... небо, ... море, ... жінка, ... концерт, ... студенти.

Смачний: ... тістечко, ... банан, ... кава, ... напій, ... молоко, ... яблука, ... морква, ... ананаси, ... торт, ... вареники.

Старий: ... велосипед, ... машина, ... літаки, ... таксі, ... човен, ... тролейбуси, ... метро, ... вантажівка, ... транспорт, ... кораблі.

Модний: ... пальто, ... костюм, ... спідниця, ... джинси, ... одяг, ... рукавиці, ... плаття, ... блуза, ... жакет, ... чоботи.

Порожній: ... каструля, ... холодильник, ... відро, ... тарілки, ... чайник, ... пляшки, ... кружка, ... миска, ... блюдо, ... банки.

Гарячий: ... суп, ... канапки, ... чай, ... кава, ... вареники, ... макарони, ... шоколад, ... вода, ... молоко, ... хліб.

Завдання. Виберіть правильний прикметник*.

1. Це ... книжка. 2. Ось ... дім. 3. Тут ... молоко. 4. Це ... дерева. 5. Там ... стадіон. 6. Це ... швидкість. 7. Це ... жінка. 8. Це ... пісок. 9. Це ... питання.

10. Ось ... аудиторії. 11. Там ... діти. 12. Це ... вікно.

* **Ключові слова.** Високий, тепле, складне, великий, світлі, нова, малі, теплий жовті, висока, молода, чисте.

Завдання. Дайте відповідь на запитання.

- 1) Які журнали ви читаєте? (український)
- 2) Яка ручка лежить на столі? (червоний)
- 3) Які студенти сидять тут? (іноземний)
- 4) Яке повітря надворі? (теплий)
- 5) Який зошит він бере? (новий)
- 6) Яка лінійка є тут? (довгий)
- 7) Які олівці лежать там? (кольоровий)
- 8) Яке молоко я п'ю? (свіжий)
- 9) Який будинок ти малюєш? (красивий)
- 10) Яка квітка стоїть у вазі? (жовтий)

Завдання. Напишіть антоніми.

Холодний ≠ ..., старий ≠ ..., брудний ≠ ..., світлий ≠ ..., молодший ≠ ..., великий ≠ ..., короткий ≠ ..., широкий ≠ ..., гарний ≠ ..., повний ≠ ..., веселий ≠

Завдання. Напишіть запитання до прикметників.

Зразок: На столі стоїть дорога ваза. – Яка ваза стоїть на столі?

- 1) Студенти пишуть довгі речення.
- 2) Він читає українські тексти.
- 3) Ми дивимося цікавий фільм.
- 4) Мама готує смачне какао.
- 5) Я маю старий підручник.
- 6) Діти купують червоні яблука.
- 7) У нього є дорога машина.
- 8) Я люблю пити солодкий чай.
- 9) Ми читаємо свіжі газети.
- 10) У нього темне волосся.

СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

Вищий ступінь		Найвищий ступінь	
Проста форма	Складена форма	Проста форма	Складена форма
(молодий, гарний) ↓	(добрий, жовтий) ↓	(молодий, гарний) ↓	(добрий, жовтий) ↓
-ший -іший (молод ший , гарні ший)	більш + <i>прикметник</i> менш + <i>прикметник</i> (більш добрий, менш жовтий)	най- + вищий <i>ступінь проста</i> <i>форма</i> (наймолодший, найгарніший)	найбільш + <i>прикметник</i> найменш + <i>прикметник</i> (найбільш добрий, найменш жовтий)

Але: гарний – кращий – найкращий, великий – більший – найбільший, малий – менший – найменший, поганий – гірший – найгірший.

Брат молодший ніж сестра. ... ніж + хто? (Н. в.)
 Брат молодший від сестри. ... від + кого? (Р. в.)
 Брат молодший за сестру. ... за + кого? (З. в.)

Завдання. Напишіть відповідь на запитання.

Зразок: *Що менше: дім чи університет? – Дім менший за університет.*

1. Хто більший: кіт чи собака? 2. Що більше: озеро чи океан? 3. Хто нижчий: чоловік чи жінка? 4. Що гірше: дощ чи сніг? 5. Хто молодший: тато чи мама? 6. Що краще: літо чи зима? 7. Хто старший: брат чи сестра? 8. Що тепліше: пальто чи куртка?

Завдання. Напишіть вищий ступінь порівняння прикметників.

1. Ліворуч стоять високі будинки, а праворуч будинки ...
2. Одеса – це красиве місто, але Київ ...
3. Учора була довга екскурсія, а сьогодні ...
4. Мої квіти гарні, а твої ...
5. Ця квартира велика, але моя ...
6. Плаття, яке я вчора купила красиве, але це ...

Завдання. Дайте негативну відповідь на запитання. Утворіть найвищий ступінь.

Зразок: *Максим низький хлопець?*

– Ні, він не низький хлопець, він найвищий.

1. Це брудна кімната? 2. Це злий собака? 3. Це відповідальний студент? 4. Ці квіти дешеві? 5. Це темний колір? 6. Це маленька квартира? 7. Це мілке озеро? 8. У неї довге волосся?

Завдання. Виконайте вправу за зразком.

Зразок: *Брат старший ... (сестра). Брат старший від сестри.*

1. Та книга цікавіша ... (той журнал).
2. Вулиця Руська довша ... (вулиця Медова).
3. Зима холодніша ... (осінь).
4. Дядько сильніший ... (брат).
5. Цей будинок вищий ... (той будинок).
6. Наша студентка краща ... (ваша студентка).
7. Той хлопець мудріший ... (цей чоловік).
8. Дерево більше ... (кущ).

Тести для самоперевірки

1. Оберіть правильний варіант.

- 1) холодне молоко, тепла чай, солодке яблуко;
- 2) холодний молоко, тепла чай, солодке торт;
- 3) холодне молоко, теплий чай, солодке печиво;
- 4) холодні молоко, тепле чай, солодке сік.

2. Оберіть неправильний варіант.

- 1) велика ваза, гарний дім, чорна ручка;
- 2) молодий чоловік, високі дерева, світлий одяг;
- 3) широкий стіл, стара людина, великі сумки;
- 4) гарні дівчата, гарне річка, старі меблі.

3. Оберіть правильний варіант.
- 1) новий студент, стара місто, сильний чоловік;
 - 2) нова студент, стара місто, сильний чоловік;
 - 3) новий студент, старе місто, сильний чоловік;
 - 4) нові студент, старі місто, сильний чоловік.
4. Знайдіть правильну відповідь «Який університет?»
- 1) українська університет;
 - 2) великі університет;
 - 3) старе університет;
 - 4) технічний університет.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 36-38

Тема - 9.

План:

1. Займенник. Розряди займенників.
2. Відмінювання займенників.
3. **Текст:** Мій вихідний день.

ЗАЙМЕННИК

Займенник – це самостійна частина мови, що вказує на предмети, ознаки або кількість, не називаючи їх. Займенники, подібно до іменників, прикметників і числівників, відповідають на питання *хто? Що? Який? Чий? Скільки?* (ніщо, вони, той, всякий, стільки).

Синтаксичні ознаки займенника

У реченні займенник може бути тим же членом речення, що й іменник, прикметник, числівник:

- ☐ підметом (вчора я ходив у школу; ми просто йшли; хтось зазирнув у вікно);
- ☐ означенням (зараз розповім про свої плани; ці дівчатка не з нашого класу);
- ☐ додатком (трохи заробив собі грошей; щось тебе не бачу);
- ☐ обставиною (всі зібралися коло вчителя; розуміння шукайте в собі);
- ☐ іменною частиною складного присудка (щось ти сьогодні ніякий).

Займенники пишуться разом, через дефіс чи окремо, залежно від уживання часток і прийменників з ними.

Разом	
З частками ні-, аби-, де-, -сь	ніхто, абиякий, котрийсь
Через дефіс	
З частками будь-, (-будь), -небудь, казна-, хтозна-, бозна-, невідь-	будь-що, який-небудь, казна-хто, невідь-чий
Окремо	

Якщо прийменник стоїть між часткою і заменником (у непрямих відмінках)	ні в кого, будь з чим, невідь у скількох, аби в чому (але в нікого, у хтозна-чому, до декого та ін.)
--	---

Розряди займенників за значенням

Займенники за своїм лексичним значенням і морфологічними ознаками поділяються на **дев'ять розрядів**:

1. Особовими називаються займенники, які вказують на осіб, інших істот, предмети, явища, поняття: *я, ти, він, вона, воно, ми, ви, вони*. Всі особові займенники змінюються за відмінками й числами; займенник *він* змінюється і за родами.

2. Зворотним називається займенник *себе*, який вказує на того, хто виконує дію. Він не має роду, числа і називного відмінка; за іншими відмінками він змінюється.

3. Присвійними називаються займенники, які вказують на приналежність предмета першій (*мій, наш*), другій (*твій, ваш*), третій (*його, її, їхній*) чи будь-якій (*свій*) особі. Присвійні займенники (крім *його, її*) змінюються за родами, числами і відмінками, як прикметники. Займенники *його, її* є незмінними.

4. Вказівними називаються займенники, які вказують на предмет (*цей, сей, той*), ознаку (*такий*), кількість (*стільки*). Займенники *той (отой), цей (оцей), такий (отакій)* змінюються за родами, числами і відмінками, як прикметники. Займенник *стільки* змінюється лише за відмінками.

5. Означальними називаються займенники, які вказують на узагальнену ознаку: *всякий (усякий), весь (увесь, ввесь), кожний (кожен), інший, сам, самий*. Вони змінюються за родами, числами і відмінками, як прикметники.

6. Питальними називаються займенники, які містять у собі запитання про особу (хто?), предмет (що?), ознаку (який? чий? котрий?), кількість (скільки?). Займенники *хто, що, скільки* змінюються за відмінками, *який, чий, котрий* - за родами, числами і відмінками, як прикметники.

7. Відносними називаються займенники, які виконують роль сполучних слів для приєднання підрядних речень до головних. Це ті ж питальні займенники, але без питання.

8. Неозначеними називаються займенники, які вказують на неозначену (невідому) особу, предмет, ознаку, кількість: *дехто, дещо, хто-небудь, що-небудь, якийсь, будь-чий* і под. Вони утворюються від питальних додаванням часток *казна-, хтозна-, будь-, -небудь, аби-, де-, -сь*.

Неозначені займенники мають ті ж морфологічні ознаки, що й питальні займенники, від яких вони утворені.

З частками *казна-, хтозна-, будь-, -небудь* займенники пишуться через дефіс, а з частками *аби-, де-, -сь* - разом: *казна-хто, хтозна-чий, будь-який, скільки-небудь; аби-який, дещо, хтось*. Якщо між часткою і займенником є прийменник, то всі три слова пишуться окремо: *аби з ким, будь для кого, хтозна в чому*.

9. Заперечними називаються займенники, які вказують на відсутність особи, предмета, ознак, кількості: *ніхто, ніщо, ніякий нічий, ніскільки*. Заперечні займенники мають ті ж морфологічні ознаки, що й питальні займенники, від яких

вони утворені за допомогою частки *ні*. З часткою *ні* займенники пишуться разом. Проте якщо між часткою і займенником є прийменник, то всі три слова пишуться окремо: *ні до кого, ні для кого, ні в якому і ін.*

Відмінювання займенників.

Займенники відмінюються по-різному:

- займенники *наш, ваш, всякий, кожний, інший, сам, самий, такий, який, котрий* відмінюються, як прикметники твердої групи: *наш, нашого, нашому...; наша, нашої, нашою...; наші, наших, нашим...;*

- займенник *їхній* — як прикметники м'якої групи: *їхній, їхнього, їхньому, їхнім...;*

- займенники *скільки і стільки* відмінюються як числівник *два*.

Інші займенники відмінюються майже кожен по-своєму.

Останні за правописними особливостями можна розбити на три групи:

1) *я, ти, ми, ви, себе;*

2) *він, вона, воно, вони;*

3) *мій, твій, свій, чий, той, цей, весь, хто, що.*

1. Особові займенники *я, ти, ми, ви* і зворотний *себе* відмінюються так:

Відмінки	Однина		Зворотний займенник	Множина	
	1-а особа	2-а особа		1-а особа	2-а особа
Н.	я	ти	—	ми	ви
Р.	мене	тебе	себе	нас	вас
Д.	мені	тобі	собі	нам	вам
Зн.	мене	тебе	себе	нас	вас
Ор.	мною	тобою	собою	нами	вами
М. (на)	мені	тобі	собі	нас	вас

2. Особливістю відмінювання особових займенників *він, вона, воно, вони* є поява в них після прийменників та в орудному відмінку початкового звука [н]:

Особовий займенник середнього роду *воно* має такі самі відмінкові форми, як і *він*.

Відмінок	Запитання		Однина		
Називний	<i>хто? що?</i>	я	ти	він, воно	вона
Родовий	<i>кого? чого?</i>	мене	тебе	його (нього)	її (неї)
Давальний	<i>кому? чому?</i>	мені	тобі	йому	їй
Знахідний	<i>кого? що?</i>	мене	тебе	його (нього)	її (неї)

<i>Орудний</i>	<i>ким? чим?</i>	мною	тобою	ним	нею
<i>Місцевий</i>	<i>на/у кому? на/у чому</i>	на/у мені	на/у тобі	на/у ньому	на/у ній

<i>Відмінок</i>	<i>Запитання</i>		<i>Множина</i>	
<i>Називний</i>	<i>хто? що?</i>	ми	ви	вони
<i>Родовий</i>	<i>кого? чого?</i>	нас	вас	їх (них)
<i>Давальний</i>	<i>кому? чому?</i>	нам	вам	їм
<i>Знахідний</i>	<i>кого? що?</i>	нас	вас	їх (них)
<i>Орудний</i>	<i>ким? чим?</i>	нами	вами	ними
<i>Місцевий</i>	<i>на/у кому? на/у чому</i>	на/у нас	на/у вас	на/у них

3. У відмінюванні займенників *мій (твій, свій), чий, той, цей, весь* найбільше розбіжностей є в чоловічому (й середньому) роді, і менше — в жіночому та в множині:

Відмінки	Жіночий рід				
Н.	моя	чия	та	ця	вся
Р.	моєї	чєї	тієї, тої	цєї	всєї
Д.	моїй	чій	тій	цій	всій
Зн.	мою	чию	ту	цю	всю
Ор.	моєю	чєю	тією, тою	цією	всією
М. (на)	моїй	чій	тій	цій	всій
Відмінки	Чоловічий (середній) рід				
Н.	мій (моє)	чий (чє)	той (те)	цей (це)	весь (все)
Р.	мого	чийого	того	цього	всього
Д.	моєму	чийому	тому	цьому	всьому
Зн.	Як у називному або родовому відмінку				
Ор.	моїм	чийм	тим	цим	всім
М. (на)	моєму, моїм	чийому, чийм	тому, тим	цьому, цім	всьому, всім

Відмінки	Множина				
Н.	мої	чиї	ті	ці	всі
Р.	моїх	чиїх	тих	цих	всіх
Д.	моїм	чиїм	тим	цим	всім
Зн.	Як у називному або родовому відмінку				
Ор.	моїми	чиїми	тими	цими	всіма
М. (на)	моїх	чиїх	тих	цих	всіх

Ці займенники в середньому роді (*моє, чие, те, це, все*) мають такі самі відмінкові форми, як і в чоловічому (за винятком називного й знахідного відмінків, де виступає однакове закінчення).

Н.	хто	що
Р.	кого (до кого)	чого (до чого)
Д.	кому	чому
Зн.	кого (на кого)	що
Ор.	ким	чим
М. (на)	на кому (на кім)	на чому (на чім)

ВКАЗІВНІ ЗАЙМЕННИКИ

Чоловічий рід	цей	той
Жіночий рід	ця	та
Середній рід	це	те
Множина	ці	ті

Завдання. Виберіть правильний варіант.

Цей, ця, це, ці.

Телефон, карта, журнал, діти, батько, дерево, трава, зірка, квіти, вулиця, мости, одяг, церква, магазин, базар, нога, око, вулиця, автобус, машини.

Завдання. Виберіть правильний варіант.

Той, та, те, ті.

Місто, вокзал, поїзд, станція, метро, дорога, вулиці, театр, пошта, студенти, дороги, міст, дерева, кущ, гілка, стадіон, тролейбуси, таксі, фонтан, площа.

Завдання. Напишіть вправу за зразком.

Зразок: *Чия це квартира? Це моя квартира. Це твоя квартира.*

Це його квартира. Це її квартира. Це наша квартира.

Це ваша квартира. Це їхня квартира.

Квартира, стадіон, будинок, автобус, театри, церква, музей, таксі, пошта, лікарня, сміття, вулиці, поїзд, готель, дерева, букет, гроші, гривня, копійки.

Відмінювання питальних та присвійних займенників.

<i>Відмінок</i>	<i>Однина</i>		<i>Множина</i>
<i>Називний</i>	чий? мій, твій чیه? моє, твоє	чия? моя, твоя	чиї? мої, твої
<i>Родовий</i>	чийого? мого, твого	чисі? моєї, твоєї	чиїх? моїх, твоїх
<i>Давальний</i>	чиєму? (чийому?) моєму, твоєму	чийій? моїй, твоїй	чиїм? моїм, твоїм
<i>Знахідний</i>	чий? мій, твій (неістота) чийого? мого, твого (істота) чیه? моє, твоє	чию? мою, твою	=Н.в. (неістоти) =Р.в. (істоти)
<i>Орудний</i>	чиїм? моїм, твоїм	чисю? моєю, твоєю	чиїми? моїми, твоїми
<i>Місцевий</i>	на/у чиєму? (чиїм? чийому?) моєму (моїм), твоєму (твоїм)	на/у чийій? моїй, твоїй	на/у чиїх? моїх, твоїх

<i>Відмінок</i>	<i>Однина</i>		<i>Множина</i>
<i>Називний</i>	чий? чیه? наш, наше, ваш, ваше, їхній, їхнє	чия? наша, ваша, їхня	чиї? наші, ваші, їхні
<i>Родовий</i>	чийого? нашого, вашого, їхнього	чисі? нашої, вашої, їхньої	чиїх? наших, ваших, їхніх
<i>Давальний</i>	чиєму? (чийому?) нашому, вашому, їхньому	чийій? нашій, вашій, їхній	чиїм? нашим, вашим, їхнім
<i>Знахідний</i>	чий? наш, ваш, їхній (неістота) чийого? нашого, вашого, їхнього (істота) чیه? наше, ваше, їхнє	чию? нашу, вашу, їхню	=Н.в. (неістоти) =Р.в. (істоти)
<i>Орудний</i>	чиїм? нашим, вашим, їхнім	чисю? нашою, вашою, їхньою	чиїми? нашими, вашими, їхніми
<i>Місцевий</i>	на/у чиєму? (чиїм? чийому?) нашому (нашим), вашому (вашім), їхньому (їхнім)	на/у чийій? нашій, вашій, їхній	на/у чиїх? наших, ваших, їхніх

Завдання. Виберіть правильний варіант.

Мій, моя, моє, мої.

1. Це ... стіл. 2. Це ... місто. 3. Тут ... зошити. 4. Там ... речі. 5. Ось ... картина. 6. Це ... масло. 7. Це ... ноутбук. 8. Тут ... дитина.

Твій, твоя, твоє, твої.

1. Ось ... місце. 2. Тут ... олівці. 3. Там ... вагон. 4. Це ... сумки. 5. Це ... гроші. 6. Це ... лист. 7. Це ... подруга. 8. Ось ... посилка.

Наш, наша, наше, наші.

1. Це ... парк. 2. Ось ... вулиця. 3. Тут ... магазини. 4. Там ... вікно. 5. Це ... ресторан. 6. Це ... машини. 7. Тут ... площа. 8. Це ... життя.

Ваш, ваша, ваше, ваші.

1. Це ... друг. 2. Ось ... школа. 3. Це ... університет. 4. Це ... аудиторії. 5. Це ... крісло. 6. Тут ... викладач. 7. Там ... кімната. 8. Це ... однокласник.

Їхній, їхня, їхнє, їхні.

1. Це ... транспорт. 2. Це ... заводи. 3. Ось ... поле. 4. Тут ... зупинка. 5. Це ... ворота. 6. Це ... басейн. 7. Там ... аптека. 8. Це ... озеро.

Завдання. Заповніть пропуски, використовуючи займенники: *чий, чия, чие, чий*.

1. Ти знаєш, ... це стіл? 2. Я знаю, ... сумка на столі. 3. Брат запитує, ... книги лежать там? 4. Ви не знаєте, ... дівчина і ... хлопець дивляться фільм?

5. Я запитую, ... це студенти? 6. Скажіть, будь ласка, ... це аудиторія? 7. Вони хочуть знати, ... діти читають ці книжки? 8. Ми не розуміємо, ... гуртожиток знаходиться на цій вулиці. 9. Вони знають, ... брат і сестра є там. 10. Повторіть, будь ласка, ... це книжка?

Завдання. Напишіть речення.

Зразок: *Він знає, де ... друг. – Він знає, де його друг.*

1. Вона не знає, де ... подруга. 2. Ми знаємо, де ... викладач. 3. Він знає, де ... окуляри. 4. Ти бачиш, де ... зошит? 5. Вони кажуть, що це ... ручки. 6. Я бачу, що це ... студент та ... студентка. 7. Вони не знають, де ... сусід та ... сусідка. 8. Ти кажеш, що це ... рука, ... волосся, ... очі та ... тіло. 9. Вона не бачить, де ... зошити та книжки. 10. Тато хоче знати, де ... син та ... дочка зараз.

Завдання. Закінчіть речення за зразком.

Зразок: *Це його ... – Це його ноутбук.*

1. Це його ... 2. Це моє ... 3. Це наші ... 4. Це ваш ... 5. Це її ... 6. Тут моя ... 7. Це твій ... 8. Там їхні ... 9. Тут мої ... 10. Це наш ... 11. Це ваші ... 12. Це твоє ... 13. Це мій ... 14. Це ваше ...

***Слова:** ноутбук, стіл, мама, стадіон, ручки, сумки, друг, сусідка, пальто, ящик, дороги, життя, паспорти, волосся.

Завдання. Напишіть за зразком.

Зразок: *Це моя сумка. ... лежить тут.*

– Це моя сумка. Вона лежить тут.

1. Ось його мотоцикл. ... стоїть там.
2. Це мої студенти. ... сидять тут.
3. Це ваш викладач. ... пояснює граматику.
4. Це їхні машини. ... стоять тут.
5. Це твоє яблуко. ... лежить тут.
6. То наша студентка. ... розмовляє українською мовою.
7. Це її шарф. ... висить там.
8. Це моє морозиво. ... там.
9. Це твій тато. ... слухає радіо.
10. Це ваша дочка. ... пише.

Завдання. Прочитайте діалог. Запитайте свого однокласника про його сім'ю.

Микола: – Іване, де працює твій батько?

Іван: – Він працює на заводі. Він інженер.

Микола: – А мама?

Іван: – Вона вчителька, вона працює в школі. Мої батьки живуть у Харкові.

Харків – це велике українське місто.

Микола: – Твої брат та сестра ще ходять до школи?

Іван: – Так, мій молодший брат ще ходить до школи. Він любить спорт, а особливо грати футбол. Але моя старша сестра уже закінчила університет. Вона любить читати.

ЗАЙМЕННИКИ ВЕСЬ (УВЕСЬ), ВСЯ (УСЯ), ВСЕ (УСЕ), ВСІ (УСІ)

Відмінок	Однина			Множина
	Ч. р.	Ж. р.	С. р.	
Називний	весь всього	вся всієї	все всього	всі всіх
Родовий	всьому	всій всю	всьому	всім
Давальний	(кого?) всього		все	(кого?) всіх
Знахідний	(що?) весь всім у, на всьому	всією у, на всій	всім у, на всьому	(що?) всі всіма у, на всіх
Орудний				
Місцевий				

Текст. МІЙ ВИХІДНИЙ.

Завдання. Прочитати.

Субота і неділя – це два вихідні дні, які я завжди чекаю. В університеті немає занять, тому я можу відпочивати весь день. Під час вихідних я люблю довго спати, і прокидаюся о десятій годині. Потім я застеляю ліжко та йду у ванну кімнату. Там я приймаю душ, чищу зуби. Я одягаюся та йду на кухню снідати. Потім я прибираю свою кімнату: замітаю

та мию підлогу, витираю порохи, складаю речі, перу та прасую одяг. У вихідні я маю більше часу для того, щоб приготувати смачну їжу. Після обіду я мию посуд та йду в магазин чи на ринок, купувати продукти.

Пізніше я телефоную своїм друзям. Ми зустрічаємося і разом гуляємо у парку чи містом. Ми часто граємо футбол, волейбол. Іноді ми ходимо в театр або кінотеатр. Але коли погана погода я залишаюся вдома і читаю книжки, слухаю музику або працюю за комп'ютером. Іноколи ми з друзями ходимо на дискотеку. Коли я повертаюся додому, я приймаю душ і лягаю спати. Вихідні проходять дуже швидко і я чекаю наступних вихідних.

Запитання до тексту:

1. Коли ви прокидаєтеся у будні та у вихідні?
2. Що робите після того, як прокинулися?
3. Що ви їсте на сніданок у будні та у вихідні?
4. Розкажіть, скільки маєте занять кожного дня і коли вони починаються та закінчуються.
5. Що ви робите після занять?
6. Як ви проводите час у вихідні?

Завдання до тексту:

1. Описати свій вихідний день.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 39-44

Тема-10.

План:

1. Поняття про дієслово.
2. Неозначена форма дієслова. Типи дієслівних основ.
3. Доконаний і недоконаний вид дієслова. Дійсний і пасивний стан.
4. Теперішній і майбутній (простий) час дієслів I та II дієвідміни.
5. Минулий час дієслів доконаного і недоконаного виду.
6. Дієвідмінювання дієслів.
7. Умовний спосіб. Наказовий спосіб. Безособові форми дієслова.

ДІЄСЛОВО

Дієслово - це частина мови, яка означає дію або стан предмета і відповідає на питання **що робити? що зробити? що робиться з предметом? у якому стані він перебуває?** (*ходив, співатиме, займатися, буду їсти, заробляю*).

У реченні дієслово найчастіше виконує функції присудка або частини складеного присудка (*він розповів все, що знав; ніч здавалася днем*).

Дієслово може означати:

- процес мислення (*аналізувати, думати, розмірковувати*);
- процес мовлення (*радити, говорити, розмовляти*);
- конкретну фізичну дію (*йти, будувати, вчитися*);

- переміщення у просторі (*бігти, їхати, йти*);
- сприйняття органами чуття (*нюхати, бачити, чути*);
- бажання (*воліти, хотіти, бажати*);
- стан, у якому перебуває особа або предмет (*спати, стояти, журитися*);
- ставлення особи до когось чи чогось (*поважати, любити, шанувати*);
- зміни (*розквітати, старіти, молодіти*).

СИНТАКСИЧНІ ОЗНАКИ ДІЄСЛОВА

У реченні прикметник найчастіше виступає як **означення**, що є його основною синтаксичною роллю (напр., у реченні *Над лісом раптом запанувала абсолютна тиша* прикметник *абсолютна*- означення).

Значно рідше прикметник виступає як **іменна частина складеного присудка** (*Яка важка у вічності хода!* (Л. Костенко)).

Неозначена форма дієслова. Особові форми дієслова

Неозначена форма — початкова форма дієслова. Дієслова, що відповідають на питання *що робити? Що зробити?*, називають **дієсловами неозначеної форми**. Неозначена форма дієслова називає дію, стан або процес, але не вказує ні на час, ні на особу, ні на число, ні на рід. У кінці таких дієслів пишеться суфікс *-ти (-ть)*.

Неозначена форма дієслова може бути будь-яким членом речення. Найчастіше дієслово в неозначеній формі виступає в ролі головного члена речення в односкладному безособовому реченні: *Не здержать нам хвили*. Також може бути частиною присудка, що складається з двох і більше слів: *Трудитись має кожен як бджола*. Присудок, який складається з двох або більше слів, називають **складеним**.

Особові форми дієслів змінюються за особами, числами, часами: *я знав, знаю, знатиму; вони знали, знають, будуть знати*. У формі минулого часу особові дієслова змінюються за родами і числами: *знав, знала, знало, знали*. У реченні особові дієслова є присудком.

Типи дієслівних основ.

Дієслівні форми творяться від двох основ:

а) основи інфінітива

б) основи тепер. часу або майбутнього часу простої форми.

Інфінітивна основа виділяється шляхом відокремлення в дієслівній основі суфікса *-ти-*: *читати, нести*. **Від інфінітивної основи творяться:**

1 – форми дієслова минулого часу (читав, читала, жив, жила),

2 – форми дієслів умовного способу,

3 – форми дієприкметників минулого часу (прочитаний, нагрітий),

4 – форми дієприслівників доконаного виду (нагрівши, прочитавши, почувши).

Основа Тепер. часу або майбутнього часу простої форми виділяється шляхом відокремлення в дієслівній формі 3 особи множини особового закінчення *-уть, -ють, -ать, -ять* (*прочитають, несуть*). Від цієї основи творяться:

1) усі особові форми дієслова тепер. часу,

2) особові форми майбутнього часу дієслова доконаного виду (напишу, прочитаю),

3) усі особові форми наказового способу (читай, зробімо),

4) дієприкметникові форми тепер. часу (сяючий, крокуючий),

5) дієприслівники недоконаного виду (знаючи, роблячи, пишучи).

ДІЄСЛОВА З «-СЯ»

Мити – помити починати – почати закінчувати – закінчити продовжувати – продовжити відчиняти – відчинити зачиняти – зачинити зупиняти – зупинити вмивати – вмити витирати – витерти вчити – навчити готувати – приготувати ...	Митися – помитися починатися – початися закінчуватися–закінчитися продовжуватися–продовжитися відчинятися – відчинитися зачинятися – зачинитися зупинятися – зупинитися вмиватися – вмитися витиратися – витертися вчитися – навчитися готуватися – приготуватися ...
--	---

Завдання. Напишіть правильно речення.

1. Дуже важливо ... правильно використовувати час. Ви можете ... мене керувати автомобілем. 2. Я не можу піти з тобою, мені потрібно ... до іспиту. Він повинен ... доповідь на конференцію. 3. Чи можемо ми завтра ... о 12 годині? Я не хочу ... його в деканаті. 4. Вона не любить ... посуд. Ти можеш ... моїм рушником. 5. Хворій людині потрібно ... у лікаря. 6. Лікар хоче ... хворого.	- навчити навчитися – підготувати підготуватися - зустріти зустрітися - витирати витиратися - обстежити обстежитися
--	--

Завдання. Напишіть за зразком.

Зразок: Ми починаємо грати футбол о 9 годині.

– Футбол починається о 9 годині.

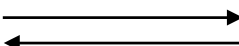
1. Вони відчиняють магазин о 10 годині. 2. Водій зупинив машину на червоне світло. 3. Ми зачиняємо двері. 4. Вона вже приготувала суп. 5. Мама вмиває малу дитину. 6. Отже, продовжуємо наше заняття.

Завдання. Виберіть правильне дієслово.

1. Зима вже ... (закінчити(ся)) 2. Моя сестра добре Зараз вона ... українську мову. (вчити(ся)) 3. Вчора я не ... двері. Коли сильний вітер, двері ... самі. (зачиняти(ся)) 4. Шофер ... машину біля будинку. Машина ... на перехресті. (зупинити(ся)) 5. В Україні навчальний рік ... першого вересня. Вона ... працювати

о сьомій годині. (починати(ся)) 6. Ми ... двері перед тим як зайти. Ти знаєш, коли ... магазин? (відчиняти(ся))

ДІЄСЛОВА РУХУ

Дія в одному напрямку	Повторювана дія
іти, йти бігти їхати летіти пливти везти вести нести	ходити бігати їздити літати плавати возити водити носити
<i>Рух туди</i> (Я йду по воду.)	<i>Рух туди і назад</i> (Я ходив по воду.)

Завдання. Напишіть, куди прийшли (приїхали) (прийдуть (приїдуть)) ці люди, якщо вони сказали наступні фрази.

Зразок: *Покажіть мені, будь ласка, цю книжку.*
Він прийшов у магазин.

1. Дайте мені три конверти. 2. Будьте ласкаві, скажіть, де знаходиться автовокзал? Я вперше у Києві. 3. Цей автобус їде на вулицю Руську? Я не знаю, де знаходиться ця вулиця. 4. Пані, покажіть мені цей костюм. Я хочу його поміряти. 5. Я турбуюся про мого хворого тата, якому зробили операцію. Я хочу відвідати його. 6. Я хочу подивитися виставу. Завтра буде її прем'єра. 7. Мені сподобався Львів. Це таке зелене місто. 8. Цей український співак дуже гарно співає, я хочу його послухати.

Завдання. Заповніть пропуски.

А. Виберіть правильне дієслово **йти** або **ходити** і напишіть його у потрібній формі.

- Він зараз снідати.
- Я позавчора в театр.
- Вони зараз у ресторан.
- Ти часто у кінотеатр.
- Ми щодня у магазин.
- Леся завжди обідати.
- Мій брат завжди на пляж.
- Куди ти зараз ?
- Я додому.
- Ви разом на роботу кожен день.

11. Ірина також зараз додому.
12. Вона вчора в місто.
13. Куди ти щонеділі відпочивати?
14. Ви зараз в музей.
15. Роман грати хокей кожного тижня.
16. Ми зараз на екзамен.
17. Ми завжди відпочивати в парку.
18. Степан у гори щодня.
19. Щотижня вона у аптеку.
20. Ми ніколи не в університет у вихідні.
21. Мій батько часом на озеро.

Б. Виберіть правильне дієслово **їхати** або **їздити** і напишіть його у потрібній формі.

1. Діти зараз на річку.
2. Я на пошту щодня.
3. Вона щодня на роботу.
4. Мої друзі часто на море.
5. Ми завтра на український концерт.
6. Куди ви щодня?
7. Ви рідко в автобусі.
8. Туристи в гори.
9. Кожної суботи він в басейн.
10. Інколи мої сусіди в ресторан.
11. Дуже часто ми на стадіон разом.
12. Я на схід.
13. Ми зараз в банк.
14. Ти ніколи не у театр?
15. Вони завжди на виставку.
16. Зараз вона на залік.
16. Щонеділі ми у церкву.
17. Ти зараз у село?

Завдання. Замість крапок напишіть дієслова **везти – возити, нести – носити, вести – водити**.

- А.** 1. Ось іде листоноша. Він ... нам газети та журнали. Щоранку листоноша ... нам газети та журнали.
2. Це їде автобус, який часто ... дітей до школи. Ось і сьогодні він також ... цих дітей.
3. Мама йде у дитячий садок. Вона ... свою дитину. Кожного дня вона ... свою дитину у садок.
4. Ця машина їде до магазину. Вона ... хліб. Біля магазину стоїть інша машина, яка завжди ... молоко.
5. Жінка іде з крамниці. Вона ... сумку. Вона часто ... важкі сумки.

6. Цей автобус їде в аеропорт. Він ... пасажирів. Часто цей автобус ... пасажирів у аеропорт.

7. В автобусі біля вікна сидить жінка. На руках у неї хвора дитина. Вона ... її у лікарню. Коли дитина захворіє, жінка завжди ... її у лікарню.

8. Мій друг їде на заняття. Він ... підручники і зошити. Щодня студенти ... на заняття книжки і зошити.

9. Ось їдуть туристи. Їх ... екскурсивод. Він часто ... туристів цією дорогою.

10. Він ... машину у гараж. Мій тато ... машину дуже добре.

Б. 1. Минулого року мій друг завжди ... (сірі і чорні костюми). 2. Хлопець їхав у таксі і ... (важка самка). 3. Діти йшли (вулиця) і ... на спинах рюкзаки. 4. Вона кожного літа ... цим автобусом (море). 5. Вони йшли у гості і ... (подарунки). 6. Влітку ми ... (літній одяг). 7. Вона кожного ранку ... дочку до школи. 8. Він йшов до неї і ... квіти. 9. Вчора мій брат ... книжку мені. 10. Завтра мою дочку ... (танці) мій чоловік.

Прочитайте та запам'ятайте!

Йти / ходити на (+ Зн. в.):	на заняття, на каву, на виставу, на концерт, на роботу, на канікули ... <i>але:</i> в гості, у відпустку
-----------------------------	---

Завдання. Складіть речення, використовуючи обидві форми дієслів.

1. Петро, гори, їхати – їздити, сьогодні.
2. Іван, середа, університет, іти – ходити.
3. Ольга, екскурсія, їхати – їздити.
4. Микола, бібліотека, іти – ходити, вчора.
5. Оксана, їхати – їздити, Одеса, неділя.

Завдання. На місті крапок поставте потрібні дієслова руху.

1. Позавчора мій батько ... у аптеку. Коли він ... у аптеку, надворі падав дощ.
2. Минулого місяця я ... додому. Коли я ... додому, я захворів.
3. Завтра студент, у якого болить горло, ... у поліклініку.
4. Вчора вона ... до подруги. Коли вона ... до подруги, вона ... їй подарунок.
5. Зараз ми ... до друзів у село. Минулого року ми ... до них.
6. Він живе далеко від роботи. Щодня він ... на роботу автобусом, але спочатку ... дочку до школи, яка знаходиться біля його будинку.
7. Моя знайома живе близько. Завтра я ... до неї і ... їй книжку.
8. Годину тому викладач ... коридором і ... наші зошити.
9. Сьогодні вранці я зустрів друзів, які ... на велосипедах і ... свої сумки.
10. Його батьки живуть недалеко від міста, де він живе. Щонеділі він ... до них. Минулої неділі він також ... туди. Коли він ... до батьків, він ... газету і читав її. Наступної неділі він знову ... до них.
11. Зранку вони ... на базар, нічого не купили. Тому зараз вони знову ... туди. Коли буде потрібно, то вони і завтра також

12. Два дні назад ми ... у гості. Туди ми ... на таксі, а назад ... пішки.

13. Коли вона ... на роботу, вона ... окуляри, які потім загубила. Тому завтра їй треба ... і купити нові окуляри.

14. Студенти голодні. Вони через годину ... у їдальню. Коли вони будуть ..., вони будуть розмовляти. А коли вони ... туди, вони замовлять собі рис і рибу.

15. Сьогодні моя сестра ... до мене автобусом. Вона ... мені цукерки. Коли вона ..., вона познайомилася з гарним хлопцем.

Прочитайте та ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ

вживання дієслова «йти»!

1. Зараз я йду в університет. – Я ходжу в університет щодня.

Вчора я йшов в університет і зустрів її. – Вчора я ходив в університет.

Завтра я піду в університет.

2. Зараз йдуть новини по телевізорі. Вчора йшли новини по телевізорі.

Завтра будуть йти / йтимуть новини по телевізорі.

3. Вчора йшов сніг. - Зараз надворі йде сніг. Завтра буде йти дощ.

ПОХІДНІ ДІЄСЛОВА ВІД ДІЄСЛОВА «ХОДИТИ»

ви-	виходити – вийти	Я виходжу з університету.
від-	відходити – відійти	Відійди від мене.
під-	підходити до – підійти до	Він підійшов до мене.
до-	доходити до – дійти до)	Я доходжу до університету.
за-	заходити – зайти	Я заходжу в університет.
пере-	переходити – перейти	Я переходжу вулицю.
при-	приходити – прийти	Я приходжу в університет вчасно.
про-	проходити – пройти	Мені треба пройти між банком та поштою.
с-	сходити – зійти	Ми сходимо на наступній зупинці.
с-... -ся	сходитися – зійтися	Завтра ми зійдемося знову.

ПОХІДНІ ДІЄСЛОВА ВІД ДІЄСЛОВА «ЇХАТИ»

при-	приїхати	Він приїхав в Україну минулого року.
від-	від'їхати	Автобус вже від'їхав.
під-	під'їхати	Машина під'їхала до університету.
за-	заїхати	По дорозі додому ми заїхали в супермаркет.
ви-	виїхати	Він виїхав сьогодні вранці.
про-	проїхати	Ми вже проїхали нашу зупинку.
по-	поїхати	Він вже поїхав додому.

до-	доїхати	Я вже доїхала до стадіону.
пере-	переїхати	Ми переїхали на іншу квартиру минулого літа.

Похідні дієслова

бігти	Вибігти, відбігти, збігти, підбігти, прибігти
лізти	Вилізти, злізти, прилізти
летіти	Вилетіти, залетіти, відлетіти, прилетіти
повзти	Виповзти, відповзти, підповзти, приповзти, сповзти
плисти	Виплисти, відплисти, підплисти, приплисти

ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС

Що робити? Що зробити?

Дієслова теперішнього часу означають дію або стан, які збігаються з моментом мовлення про них. Дієслова теперішнього часу змінюються за особами та числами.

Дієслова поділяються на дві дієвідміни. Визначають дієвідміну за закінченнями третьої особи множини теперішнього часу. Дієслова, які мають у цій формі закінчення **-уть, -ють**, належать до **першої дієвідміни**: *хочуть, пишуть*. Дієслова із закінченнями **-ать, -ять** належать до **другої дієвідміни**: *стоять, сплять*.

Дієслова першої дієвідміни в усіх особових закінченнях мають літеру **е** або **є**: *хочеш, міркуєш*. Дієслова другої дієвідміни в особових закінченнях мають літери **и** або **ї**: *спиш, стоїш*.

У дієсловах першої дієвідміни відбувається чергування приголосних звуків: *могти — можу*. Якщо чергування приголосних є в першій особі однини, то воно відбувається і в інших особах: *можеш, можуть*. У дієсловах другої дієвідміни відбувається таке чергування приголосних в першій особі однини: *хотіти — хочу, морозити — морозу, сидіти — сиджу*.

Дієвідміна	Число	Особа	Закінчення	Дієслова	
				<i>писати</i>	<i>читати</i>
I	однина	я ти він, вона	-у, -ю -еш, -єш -е, -є	пишу пишеш пише	читаю читаєш читає
	множина	ми ви вони	-емо, -ємо -ете, -єте -уть, -ють	пишемо пишете пишуть	читаємо читаєте читають
				<i>вчити</i>	<i>робити</i>

II	однина	я ти він, вона	-у, -ю -иш -ить	вчу вчиш вчить	роблю робиш робить
	множина	ми ви вони	-имо -ите -ать, -ять	вчимо вчите вчать	робимо робите роблять

Завдання. Напишіть речення, використовуючи дані дієслова : *вчити, любити, писати, розмовляти, дивитися.*

1. Мій брат ... спорт. Ти ... музику. Він та вона ... читати. Його сестра ... кіно. Ми ... нашу країну.я

2. Мої батьки кожного дня ... телевізор. Ти часто ... телевізор? Твоя сестра кожного вечора ... новини. Я рідко ... іноземні фільми. Ви любите ... фільми у кінотеатрі?

3. Ми погано ... українською мовою. Він добре ... українською мовою. Ти ... англійською? Так, я ... англійською. Якою мовою вони ... ?

4. Ти ... лист додму? Усі студенти ... слова. Я не хочу ... це речення. Моя подруга може ... українською. Його друг ... книжку.

5. Ми ... нові слова та речення. Люди ... іноземну мову. Він ... математику та фізику. Я ... нову українську граматику. Що ти ...? А що вона ...?

Завдання. Дієслова у дужках пишіть у правильній формі.

1. Я (любити) грати футбол. 2. Він (писати) вправу. 3. – Що ти (робити)? – Я (спати). 4. – Ти (читати)? – Ні, я (малювати). 5. Мій тато (працювати) у лікарні. 6. – Що (робити) ваша викладачка? – Вона (перевіряти) зошити. 7. – Що ви (робити)? – Я (читати) книжку. А ви? – А я (дивитися) фільм. 8. Я (вчити) слова. 9. Що ти (готувати)? – Я (готувати) вечерю. 10. Я (хотіти) їсти, а він? – Він також (хотіти) їсти.

Завдання. Напишіть запитання до речень, використовуючи зразок.

Зразок: *Дитина читає. – 1. Хто читає?*

2. Що дитина робить?

1. Я пишу вправу. 2. Викладачі слухають студентів. 3. Мама вечеряє. 4. Подруга відпочиває. 5. Ми пишемо. 6. Студенти танцюють. 7. Ми також танцюємо. 8. Я пишу слова. 9. Вона розмовляє. 10. Декан запитує. 11. Ти відповідаєш. 12. Ви малюєте.

Завдання. Складіть речення.

1. Аудиторія, я, часто, ручка, забувати.
2. Я, давно, жити, в, це, велике, місто.
3. Він, багато, розповідати, про, ця, розумна, дівчина.
4. Я читати, щовечора, новий, журнал.
5. Мій, друг, вчитися, у, технічний, університет.
6. Я часто, згадувати, своя, молодша, сестра, про.

7. Ми, чекати, ти, в, театр.
8. Він, подарувати, квіти, дівчина, хотіти.
9. Він, часто, гуляти, парк, зі, своя, хороша, подруга.
10. Щомісяця, він, одержувати, лист, старший, від, брат.

Завдання. Напишіть правильно речення.

1. Я (читати, газета).
2. Вони (слухати, лекція).
3. Ти (могти, повторити, запитання).
4. Викладачка (пояснювати, граматика).
5. Вона (не розуміти, правило).
6. Ти (читати, книжка).
7. Студент (відповідати).
8. Сьогодні викладачі (мати, пари).
9. Він (вивчати, українська мова).
10. Ми (розмовляти, українська мова).
11. Він (готувати, кава, молоко).
12. Вибач, але я (не могли, допомогти, ти).

Завдання. Напишіть відповідь на запитання.

Зразок: – *Що ти робиш зараз? (відпочивати)* – *Зараз я відпочиваю.*

1. Що він робить ввечері? (вечеряти, читати книжки, відпочивати)
2. Що вона робить кожного вечора? (дивитися телевізор, готувати вечерю)
3. Що ти робиш зараз? (писати домашнє завдання)
4. Що ви робите в університеті? (слухати лекцію, вчити українську мову, читати, писати)
5. Що ви робите вдень? (обідати, купувати продукти, допомагати друзям)
6. Що робить наш викладач на занятті? (пояснювати граматика, перевіряти домашнє завдання)
7. Що ти робиш ввечері? (писати вправи, телефонувати батькам, вечеряти)
8. Що студенти роблять зараз на занятті? (писати диктант, повторювати, описувати картину)
9. Що ви робите тут? (чекати на вас, слухати музику)
10. Що вони роблять там? (шукати новий одяг).

МИНУЛИЙ ЧАС

Що робив? Що робила? Що робило? Що робили?
Що зробив? Що зробила? Що зробило? Що зробили?

Дієслова у формі минулого часу означають дію або стан, які відбулися до моменту розмови: *сказав, прочитали*. Дієслова минулого часу змінюються за родами (в однині) та числами: *сказав, сказала, сказало, сказали*.

Дієслова минулого часу утворюються додаванням до основи неозначеної форми суфікса **-в-** у чоловічому роді та суфікса **-л-** у формі жіночого та середнього роду й у множині: *малював, малювала, малювало, малювали*. Минулий час дієслів чоловічого роду утворюється без суфікса, якщо основа неозначеної форми закінчується на приголосний: *бігти — біг, нести — ніс*.

Число	Рід	Закінчення	Дієслова	
			<i>читати</i>	<i>дивитися</i>
однина	чоловічий	-в	читав читала	дивився
	жіночий	-ла	читало	дивилася
	середній	-ло		дивилося
множина		-ли	читали	дивилися

Завдання. Утворіть форму минулого часу від цих дієслів.

Зразок: *Читати – він читав, вона читала, воно читало, вони читали.*

Робити, працювати, розмовляти, відпочивати, розповідати, знати, учити, навчатися, говорити, слухати, нести, запитувати, відповідати, снідати, обідати, вечеряти, писати, танцювати, розуміти, перевіряти, повторювати, пояснювати, дивитися, грати.

Завдання. Напишіть запитання до речень.

Зразок: –? – *Вранці я працювала.*

- *Що ти робила вранці?* – *Вранці я працювала.*

1. - ... ? – Вдень ми обідали. 2. - ... ? – Ввечері він вечеряв. 3. - ... ? – Вранці вона прибирала кімнату. 4. - ... ? – Після занять вона ходила в магазин. 5. - ... ? – Сьогодні вони не слухали музики. 6. - ... ? – Позавчора я дивилася цей фільм. 7. - ... ? – Вчора моя мама відпочивала. 8. - ... ? – Вранці ми снідали. 9. - ... ? – Ми вже читали ці запитання на минулому занятті. 10. - ... ? – Після обіду вони спали.

ДІЄСЛОВО «МАТИ»

Завдання. Напишіть по 5 речень в теперішньому та минулому часах, використовуючи дієслово «мати».

МАЙБУТНІЙ ЧАС

Дієслова у формі майбутнього часу означають дію або стан, які відбуваються вже після моменту мовлення про них: *буду говорити*. Розрізняють форми доконаного і недоконаного виду в майбутньому часі. Дієслова доконаного виду мають одну — просту форму майбутнього часу: *що зроблю?* — *прочитаю*. Дієслова недоконаного виду мають дві форми майбутнього часу: складну і складену: *читатиму і буду читати*.

Часто допоміжне дієслово *бути* та неозначена форма дієслова, які утворюють складену форму майбутнього часу дієслова, розділені в реченні іншими словами: *Буду матері слово у серці носити*.

я буду їсти ти будеш їсти він, воно, воно буде їсти я їстиму ти їстимеш він, вона, воно їстиме	ми будемо їсти ви будете їсти вони будуть їсти ми їстимемо виїстимете їстимуть
--	--

Вид	Дієвідміна	Число	Особа	Закінчення	Дієслова
					<i>їти</i>
доконаний	I	Однина	я ти він, вона	-у, -ю -еш, -єш -е, -є	піду підеш підє

		Множина	ми ви вони	-емо, -ємо -ете, -єте -уть, -ють	підемо підете підуть
					<i>прилетіти</i>
	II	Однина	я ти він, вона	-у, -ю -иш -ить	прилечу прилетиш прилетить
		Множина	ми ви вони	-имо -ите -ать, -ять	прилетимо прилетите прилетять
недоконаний					<i>читати</i>
	I і II	Однина	я ти він, вона	буду будеш + інфінітив буде	буду читати будеш читати буде читати
		Множина	ми ви вони	будемо будете + інфінітив будуть	будемо читати будете читати будуть читати
	I і II	Однина	я ти він, вона	-му інфінітив + -меш -ме	читатиму читатимеш читатиме
		Множина	ми ви вони	-мемо інфінітив + -мете -муть	читатимемо читатимете читатимуть

Завдання. Напишіть речення у майбутньому часі.

1. Ніна (вчитися) в університеті.
2. Діти (читати) ці книжки.
3. Ми (розуміти) українську мову.
4. Ти сьогодні (піти) у кіно.
5. Ви (поїхати) на екскурсію?
6. Учні завтра (писати) контрольну роботу.
7. Він (розв'язувати) цю важку задачу правильно.
8. Вона (подарувати) свій подарунок його мамі.

Завдання. Напишіть дієслова у правильному часі.

1. Зараз я (йти) на стадіон, а вчора я (ходити) у театр.
2. Сьогодні він (пити) чай, а вчора він (пити) каву.
3. Зараз моя мама (читати) журнал, а вчора вона (читати) газету.
4. Зараз я (жити) у місті, а три роки тому я (жити) у селі.
5. Зараз він (грати) футбол, а минулого року він (грати) хокей.

6. Зараз вона (відчиняти) двері, а годину тому вона (зачиняти) двері.
 7. Зараз ми (розуміти) українську мову, а два місяці тому ми не (розуміти) українську мову.
 8. Зараз я (сидіти) в аудиторії, а зранку я (лежати) на ліжку.
 9. Тепер вона (одягати) червону спідницю, а раніше вона (одягати) джинси. 10. Зараз мій друг (йти) на пошту, а вчора він (ходити) в ресторан.

Завдання. Напишіть речення у майбутньому часі.

1. Він вже отримав мого листа. 2. Я уже закінчила роботу. 3. Ми вже зробили вправи. 4. Син зателефонував батькам вчора. 5. Вони вже зрозуміли нову тему. 6. Я вже поснідав. 7. Ти подивився цей фільм? 8. Ми написали це вчора. 9. Ми здали гроші на першій парі. 10. Він домовився зустрітися з моєю мамою.

ВИДИ ДІЄСЛІВ

Недоконаний вид (що робити?) <u>Часи: мин., теп. і майб.</u>	Доконаний вид (що зробити?) <u>Часи: мин. і майб.</u>	
читати	про-	прочитати
писати, лити	на-	написати налити
готувати, везти, вести, летіти	при-	приготувати, привести, прилетіти, привезти,
розуміти, могли, робити, брехати, їсти, ловити	з-	зрозуміти, змогли, зробити, збрехати, з'їсти, зловити
писати, подобатися, казати	с-	списати, сподобатися, сказати
вчити, пити, прати, прасувати	ви-	вивчити, випити, випрати, випрасувати
телефонувати, хотіти, питати, танцювати	за-	зателефонувати, захотіти, запитати, затанцювати
дарувати, кликати, думати, тримати, радити, працювати, дякувати, чистити, дивитися, жартувати, знайомитися, гуляти, снідати, обідати, вечеряти,	по-	подарувати, покликати, подумати, потримати, порадити, попрацювати подякувати, почистити, подивитися, пожартувати, познайомитися, погуляти, поснідати, пообідати, повечеряти
забувати, прибувати, давати, відпочивати, вставати	-ва-	забути, прибути, дати, відпочити, встати

розказувати, показувати, відвідувати, отримувати, виконувати	-ув-	розказати, показати, відвідати, отримати, виконати
закінчувати, купувати, повторювати, пояснювати, запізнюватися, вирішувати	-ува- -юва-	закінчити, купити, повторити, пояснити, запізнитися, вирішити
відповідати, сідати, розповідати	-да-	відповісти, сісти, розповісти
допомагати, лягати		допомогти, лягти
одягатися, повертатися	-ну-	одягнутися, повернутися
іти, йти		піти
брати, шукати		взяти, знайти
заходити, виходити, приходити, знаходити		зайти, вийти, прийти, знайти
приймати		прийняти

Завдання. Напишіть правильно закінчення дієслів у минулому часі.

А. 1. Вона виріши... йому про це не говорити. 2. Що мама виріши... робити? 3. Коли він виріши... купити цю машину? 4. Чому вона виріши... задзвонити у поліцію? 5. Куди ви виріши... піти ввечері? 6. Ми виріши... піти поїхати на море. 7. Вони виріши... піти до них у гості.

Б. 1. Мамо, що ти купи... мені? 2. Він купи... тобі газету. 3. Чому він не купи... хліба? 4. Де вона купи... хліб? 5. Що ми купи... вчора? 6. Що ви купи... у цьому магазині? 7. Вони нічого нам не купи... .

Завдання. На місці крапок напишіть дієслова доконаного або недоконаного виду.

- Я ... лист своєму другові і відіслав його (писати, написати).
- Таня довго ... слова з тексту. Коли вона ... їх, вона почала писати вправу (вчити, вивчити).
- Ми ... квитки й увійшли в кінотеатр (купувати, купити).
- Він ... граматику і добре відповів на запитання викладача (повторити, повторювати).
- Звичайно я ... книги в університетській бібліотеці, але цю книгу я ... у свого друга (брати, взяти).
- Щомісяця він ... подарунки своїй матері. Вчора він ... їй подарунок (надсилати, надіслати).
- Ця студентка ніколи не ..., але сьогодні вона ... на п'ять хвилин (запізнюватися, запізнитися).
- Звичайно я ... дуже рано, але вчора я дуже втомився, тому сьогодні я ... пізно (прокидатися, прокинутися).

10. Вчора я ... газету і пив каву. Я ... газети щоранку. Я швидко ... газету (читати, прочитати).

11. Він часто ... на заняття, але сьогодні він не ... (запізнюватися, запізнитися).

12. Щотижня ми ... повідомлення батькам. Учора я ... 2 повідомлення (надсилати, надіслати).

13. Кожного дня я ... яблука. Сьогодні я ... два кілограми яблук (купувати, купити).

14. Щодня він ... свою вчительку у магазині. Сьогодні він знов ... її (зустрічати, зустріти).

15. Мій старший брат завжди ... мені. Учора він ... мені написати домашнє завдання (допомагати, допомогти).

Завдання. Напишіть речення, які означають результат.

Процес	Результат
Я вивчаю українську мову.	...
Я читаю текст.	...
Я купую новий одяг.	...
Я вчу нові слова.	...
Я кидаю палити уже два місяці.	...
Я шукаю квартиру.	...
Я йду додому.	...

Способи дієслів.

Відношення названої дієсловом дії або стану до дійсності виражає способи дієслова. Дієслова мають дійсний, умовний та наказовий способи.

Дійсний спосіб виражає реальну подію або стан, які відбуваються, відбувалися чи відбуватимуться. Дієслова дійсного способу відповідають на питання *що роблю? Що зробив? Що робитимемо?*: *Світять, горить, слухає*. Дієслова в дійсному способі змінюються за часами, особами, числами, родами.

Умовний спосіб виражає дію чи стан, бажані або можливі за певних умов і відповідають на питання *що зробив би? Що робила б? що зробили б?*: *пішов би, протерла б*. Дієслова в умовному способі змінюються за родами й числами.

Наказовий спосіб виражає наказ, прохання, пораду, заклик до виконання дії. Дієслова в наказовому способі відповідають на питання *що роби? Що зроби? Що робімо? Що зробімо? Що робіть? Що зробіть?* Дієслова в наказовому способі змінюються за особами й числами.

Творення дієслів умовного і наказового способів.

Дієслова умовного способу творяться додаванням до форм минулого часу частки **би, б**. Дієслова умовного способу змінюються за родами в однині та числами.

Частку **би, б** пишуть окремо від дієслів. Якщо попереднє слово закінчується на приголосний, уживають частку **би**, після голосного — **б**.

Частка може стояти після дієслова або перед ним, а може бути віддалена від нього іншими словами.

Дієслова наказового способу змінюються за особами і числами. Форми дієслів наказового способу творяться від основ теперішнього і майбутнього простого: доконаний вид часу. Дієслова наказового способу в однині мають форму другої особи, а в множині — першої та другої осіб. Форми наказового способу можуть уживатися з постфіксом **-ся**.

Закінчення **-и, -имо, -ім, -іть, -іте** вживаються в дієсловах із наголошеним закінченням: *роби, робімо, робіть* або в дієсловах, основа яких закінчується збігом двох приголосних: *провітри, провітрімо, провітріть*. В інших випадках дієслова другої особи однини у формі наказового способу мають чисту основу: *кинь, малюй*.

Форма третьої особи дієслів наказового способу твориться сполученням часток **хай, нехай** і дієслова у формі теперішнього або майбутнього часу: *хай бере, хай беруть*.

Дієслова у формі другої особи однини наказового способу пишуть із м'яким знаком: *сядь, стань, лізь*. Не пишуть м'який знак у дієсловах, основа яких закінчується на губний, шиплячий приголосний або **р**: *наси́п, рі́жте, пові́р*.

Завдання. Напишіть правильно речення.

1. Якби ти (мати) час в неділю, ми (могти) ... подивитися фільм разом.
2. Якби я не (бути) втомлена, я (піти) ... з тобою.
3. Якби ми не (поспішати), ми (запізнитися) ... на заняття.
4. Якби завтра (бути) тепла погода, діти (піти) ... у парк.
5. Якби ти (взяти) парасольку вчора, ти не (змокнути) ...
6. Якби він (викликати) таксі, ми (бути) ... вже на вокзалі.
7. Якби вона (купити) квитки, вона (піти) ... на концерт.
8. Якби я (випити) каву ввечері, я не (могти) ... заснути.
9. Якби вони (мати) час, вони ... (відвідати) тебе завтра.
10. Якби моя сім'я (мати) гроші, я (могти) ... поїхати закордон.

Завдання. Напишіть речення за зразком.

Зразок: *Якщо ти завтра будеш бачити її, то подаруєш їй квіти.*

– *Якби ти завтра побачив її, то подарував би їй квіти.*

1. Якщо я буду мати час, я піду в лікарню. 2. Якщо ти купиш червоний буряк, я приготую борщ. 3. Якщо вона не вип'є ліки, вона буде хворіти довгий час. 4. Якщо ти купиш цю книжку, ти зможеш подарувати її подрузі. 5. Якщо він запросить мене, я поїду з ним. 6. Якщо я не замовлю квиток, я не поїду додому. 7. Якщо ви не будете вчити слова, ви не зможете розмовляти українською мовою добре. 8. Якщо я піду у магазин, я куплю молоко.

БЕЗОСОБОВІ ДІЄСЛІВНІ ФОРМИ

Дієслово	Пасивний дієприкметник мин. часу + н або + т	Безособові форми на -но, -то
написати зробити купити помити	написаний, -а, -е, -і зроблений, -а, -е, -і куплений, -а, -е, -і помитий, -а, -е, -і	написано зроблено куплено помито

Завдання. Утворіть від дієслів, що в дужках, безособові форми.

А. Цей дім побудований вчорашній. – Цей дім побудовано вчорашній.

1. Контрольну ми написали добре.
2. Вона уже допила чай.
3. Нові слова вони переклали позавчора.
4. Ми виконали це завдання.
5. Цю книжку опублікували у 1987 році.
6. Студентам заборонили курити в університеті.
7. Магазин зачинили о 18 годині. 8. Роботу закінчили вчора.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №45-48

Тема-11.

План:

1. Числівник. Основні поняття про числівник.
2. Кількісні і порядкові числівники.
3. **Текст:** Мій розклад.

ЧИСЛІВНИК

Числівник — самостійна частина мови, яка позначає кількість предметів або їхній порядок при лічбі і відповідає на питання *скільки? котрий?*

Числівники за значенням поділяються на кількісні та порядкові. Кількісні бувають збірні, дробові, неозначено кількісні і власне кількісні.

Українські числівники змінюються за відмінками, деякі — за родами та числами.

За значенням і граматичними ознаками числівники поділяються на кількісні та порядкові. Кількісні числівники означають одне число або кількість і відповідають на питання *скільки?* (три, одинадцять, тридцять чотири, семеро, три восьмих). Характерною ознакою кількісних числівників є те, що більшість з них (за винятком слів *один, тисяча, мільйон* і вище) не мають числа і родових форм. Порядкові числівники означають порядок предметів при лічбі і відповідають на питання «Котрий?», «Котра?», «Котре?», «Котрі?» (*третій, одинадцять, тридцять четверте, двадцять*). З граматичного погляду, порядкові числівники ближчі до прикметників і мають спільну з ними словозміну.

Українські числівники за способом утворення поділяються на прості, складні й складені. Простий числівник має один корінь. Складний числівник має два корені. Складений числівник складається з кількох слів.

Кількісні і порядкові числівники.

Кількісні числівники <i>Скільки?</i>	Порядкові числівники <i>Котрий? Котра? Котре? Котрі?</i>
Один, два, три, чотири, одинадцять, дванадцять, дев'ятнадцять, двадцять, сто....	перший, перша, перше, перші другий, -а, -е, -і третій, -я, -є, -і четвертий, -а, -е, -і п'ятий, -а, -е, -і дев'ятий, -а, -е, -і десятий, -а, -е, -і одинадцятий, -а, -е, -і дванадцятий, -а, -е, -і тринадцятий, -а, -е, -і чотирнадцятий, -а, -е, -і п'ятнадцятий, -а, -е, -і вісімнадцятий, -а, -е, -і дев'ятнадцятий, -а, -е, -і двадцятий, -а, -е, -і

Запам'ятаймо!

Числівники за значенням поділяються на кількісні та порядкові. Кількісні числівники означають кількість предметів і відповідають на питання скільки?

Порядкові числівники означають порядок предметів при лічбі і відповідають на питання котрий?

Відмінювання числівників.

Один, одно (-е), одна (1)

	Однина		Множина
	Чоловічий і середній рід	Жіночий рід	
Н. в.	один, одно (одне)	одна	одні
Р. в.	одного	однієї (одної)	одних
Д. в.	одному	одній	одним
Зн. в.	= Н. в. або Р. в.	одну	= Н. в. або Р. в.
Ор. в.	одним	однією, одною	одними
М. в.	(на/у) одному, одним	(на/у) одній	(на/у) одних

Два (2), три (3), чотири (4)

Н. в.	два, дві	три	чотири
Р. в.	двох	трьох	чотирьох
Д. в.	двом	трьом	чотирьом
Зн. в.	= Н.в. або Р.в.	= Н.в. або Р.в.	= Н.в. або Р.в.
Ор. в.	двома	трьома	чотирма
М. в.	(на/у) двох	(на/у) трьох	(на/у) чотирьох

П'ять (5) ... двадцять (20), тридцять (30)

Н. в.	п'ять	шість	сім	вісім
Р. в.	п'яти, п'ятьох	шести, шістьох	семи, сімох	восьми, вісьмох
Д. в.	п'яти, п'ятьом	шести, шістьом	семи, сімом	восьми, вісьмом
Зн. в.	п'ять, п'ятьох	шість, шістьох	сім, сімох	вісім, вісьмох
Ор. в.	п'ятьма, п'ятьома	шістьма, шістьома	сьома, сімома	вісьма, вісьмома
М. в.	(на/у) п'яти, п'ятьох	(на/у) шести, шістьох	(на/у) семи, сімох	(на/у) восьми, вісьмох

Н. в.	дев'ять	десять	одинадцять
Р. в.	дев'яти, дев'ятьох	десяти, десятьох	одинадцяти, одинадцятьох
Д. в.	дев'яти, дев'ятьом	десяти, десятьом	одинадцяти, одинадцятьом
Зн. в.	дев'ять, дев'ятьох	десять, десятьох	одинадцять, одинадцятьох
Ор. в.	дев'ятьма, дев'ятьома	десятьма, десятьома	одинадцятьма, одинадцятьома
М. в.	(на/у) дев'яти, дев'ятьох	(на/у) десяти, десятьох	(на/у) одинадцяти, одинадцятьох

Н. в.	сорок	п'ятдесят	двісті	п'ятсот
Р. в.	сорока	п'ятдесяти, п'ятдесятьох	двохсот	п'ятисот
Д. в.	сорока	п'ятдесяти, п'ятдесятьом	двомстам	п'ятистам
Зн. в.	сорок	п'ятдесят, п'ятдесятьох	двісті	п'ятсот
Ор. в.	сорока	п'ятдесятьма, п'ятдесятьома	двомастами	п'ятьмастами, п'ятьомастами
М. в.	(на/у) сорока	(на/у) п'ятдесяти, п'ятдесятьох	(на/у) двохстах	(на/у) п'ятистах

Н. в.	тисяча	мільйон	мільярд
Р. в.	тисячі	мільйона	мільярда
Д. в.	тисячі	мільйону	мільярду
Зн. в.	тисячу	мільйон	мільярд
Ор. в.	тисячею	мільйоном	мільярдом
М. в.	(на) тисячі	(на) мільйоні	(на) мільярді

Н. в.	тисяча шістсот три
Р. в.	тисячі шестисот трьох
Д. в.	тисячі шестистам трьом
Зн. в.	тисячу шістсот три (трьох)
Ор. в.	тисячею шістьмастами (шістьомастами) трьома
М. в.	(на) тисячі шестистах трьох

1 гривня, копійка, грам, кілограм (Н. в., одн.)

2, 3, 4 гривні, копійки, грами, кілограми (Н. в., мн.)

5 – 9, 0 гривень, копійок, грамів, кілограмів (Р. в., мн.)

ГОДИННА

До 30 хвилин – **НА** або **ПО**, після 30 хвилин – **ЗА** або **ДО**.

Котра година?		О котрій годині?
8:00	восьма (година)	о восьмій (годині)
8:05	восьма (година) п'ять (хвилин), п'ять хвилин по восьмій, п'ять хвилин на дев'яту	о восьмій (годині) п'ять (хвилин), о п'ять хвилин по восьмій, о п'ять хвилин на дев'яту
8:10	восьма (година) десять (хвилин), десять хвилин по восьмій, десять хвилин на дев'яту	о восьмій (годині) десять (хвилин), о десять хвилин по восьмій, о десять хвилин на дев'яту
8:15	восьма (година) п'ятнадцять (хвилин), п'ятнадцять хвилин (чверть) по восьмій, п'ятнадцять хвилин (чверть) на дев'яту	о восьмій (годині) п'ятнадцять (хвилин), о п'ятнадцять хвилин (о чверть) по восьмій, о п'ятнадцять хвилин (о чверть) на дев'яту
8:20	восьма (година) двадцять (хвилин), двадцять хвилин по восьмій, двадцять хвилин на дев'яту	о восьмій (годині) двадцять (хвилин), о двадцять хвилин по восьмій, о двадцять хвилин на дев'яту
8:25	восьма (година) двадцять п'ять (хвилин), двадцять п'ять хвилин по восьмій, двадцять п'ять хвилин на дев'яту	о восьмій (годині) двадцять п'ять (хвилин), о двадцять п'ять хвилин по восьмій, о двадцять п'ять хвилин на дев'яту

8:30	восьма (година) тридцять (хвилин), половина дев'ятої пів на дев'яту	о восьмій (годині) тридцять (хвилин), о половині дев'ятої о пів на дев'яту
8:35	восьма (година) тридцять п'ять (хвилин), за двадцять п'ять (хвилин) дев'ята, двадцять п'ять (хвилин) до дев'ятої	о восьмій (годині) тридцять п'ять (хвилин), за двадцять п'ять (хвилин) дев'ята, двадцять п'ять (хвилин) до дев'ятої
8:40	восьма (година) сорок (хвилин), за двадцять (хвилин) дев'ята, двадцять (хвилин) до дев'ятої	о восьмій (годині) сорок (хвилин), за двадцять (хвилин) дев'ята, двадцять (хвилин) до дев'ятої
8:45	восьма (година) сорок п'ять (хвилин), за п'ятнадцять хвилин (за чверть) дев'ята, п'ятнадцять хвилин (чверть) до дев'ятої	о восьмій (годині) сорок п'ять (хвилин), за п'ятнадцять хвилин (чверть) дев'ята, п'ятнадцять хвилин (чверть) до дев'ятої
8:50	восьма (година) п'ятдесят (хвилин), за десять хвилин дев'ята, десять хвилин до дев'ятої	о восьмій (годині) п'ятдесят (хвилин), за десять хвилин дев'ята, десять хвилин до дев'ятої
8:55	восьма (година) п'ятдесят п'ять (хвилин), за п'ять хвилин дев'ята, п'ять хвилин до дев'ятої	о восьмій (годині) п'ятдесят п'ять (хвилин), за п'ять хвилин дев'ята, п'ять хвилин до дев'ятої

Скажіть, будь ласка, котра година? О котрій годині можна зателефонувати?

Завдання. Написати текст – **Мій розклад.**

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ІМЕННИКІВ З ЧИСЛІВНИКАМИ

1 (одна) копійка, гривня, (один) грам, кілограм, метр (Н. в.) 2, 3, 4 (дві, три, чотири) копійки, гривні, (два, три, чотири) грами, кілограми, метри (множина) 5, – 20, 30, ... копійок, гривень, грамів, кілограмів, метрів (Р. в.)

Завдання. Заповніть таблицю.

1	2, 3, 4	5 – 20
Стіл, чоловік, син, університет, жінка, дівчина, книжка, країна, група, пара, кімната, вікно, місто, яблуко, заняття.	столи ...	столів ...

Завдання. Утворіть словосполучення.

– Один літр, грам, кілограм; – (0,5) пів-, половина; – (1,5) півтора (+ чоловічий та середній рід) / півтори (+ жіночий рід); – 2, 3, 4 літри, грами, кілограми; – 5 – 20 літрів, грамів, кілограмів; – пакет, пляшка, мішок, банка, пачка, коробка, порція, шматок	молоко, цукор, картопля, огірок, огірки, яблуко, яблука, цукерки, хліб, вода, сірники, макарони, м'ясо, сік, піца, олія, торт, мука, рис, морква, банани, банан, ковбаса, цибуля
--	--

Завдання. Складіть діалоги.

1. Овочевий відділ у магазині: 3 (кілограм, картопля), 1 (капуста), півкілограма (цибуля та морква).

– Скажіть, будь ласка, у вас є капуста, морква, картопля та цибуля?

– Так, звичайно.

– Дайте мені 3 кілограми картоплі, 1 капусту, півкілограма цибулі та моркви. – Будь ласка. З вас двадцять вісім гривень сорок копійок.

2. Фруктовий відділ: 1 (кілограм, яблука), 2 (кілограм, банани), 2 (лимон), 5 (апельсини); 33 (гривні).

3. Кондитерський відділ: 1 (кілограм, цукерки), півкілограма (печиво), 5 (кекси); 68 (гривні), 23 (копійка).

4. Хлібний відділ: 1 батон, 2 (буханка, чорний хліб), 3 (булочка); 52 (гривня), 84 (копійка).

5. Молочний відділ: 3 (пакет, молоко), 1 (кілограм, сир), 2 (пачка, масло); 105 (гривня), 87(копійка).

6. Відділ господарських товарів: 2 (пачка, пральний порошок), 2 (банка, шампунь), 3 (мило); 280 (гривня).

7. Відділ одягу: 3 (футболка), 6 (пара, шкарпетки); 643 (гривня).

8. Відділ посуду: 6 (вилка, ложка та ніж), 6 (чашка), 2 (каструля); 957 (гривня).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №49-53

Тема-12.

План:

1. Відмінки та їх функції.

2. Називний відмінок та його головні функції.

3. Називний відмінок іменника, займенника однини й множини.

4. Називний відмінок у функції підмета.

5. Називний відмінок іменника і прикметника як частина складеного іменного присудка.

НАЗИВНИЙ ВІДМІНОК (Н. В.)

Хто? Що?

Вживається:

– **як підмет;**

Мій брат купує квитки. – Хто купує квитки?

Вона читає книжку. – Хто читає книжку?

Завдання. Прочитайте речення. Знайдіть форми називного відмінка.

1. Це красиве місто.
2. Чоловік купує у кіоску газети.
3. Я люблю слухати музику.
4. Люди їдуть у тролейбусі.
5. Його батьки відпочивають на морі.
6. Синя папка лежить на столі.
7. Мій друг дивиться футбол.
8. Він добре і швидко розмовляє українською мовою.
9. На зупинці люди чекають на автобус.
10. Вони думають про друга.
11. Фільм тривав дві з половиною години.
12. Наша викладачка забула парасольку вдома.

КЛИЧНИЙ ВІДМІНОК (КЛ. В.)

Вживається:

– **при звертанні до людини чи персоніфікованої особи;**

Мамо, де моя ручка? *Україно моя*, ти у мене одна!

Рід	Називний відмінок	Кличний відмінок
чоловічий	- <i>є</i> пан, брат, Іван друг, Бог – г-ж юнак – к-ч	- е пане, брате, Іване друже, Боже юна че
	- о Петро, Павло	- е Петре, Павле
	- <i>є</i> Андрій, Сергій, учитель	- ю Андрію, Сергію, учителю
	- <i>є</i> син, дід тато, дядько	- у сину, діду тату, дядьку
жіночий	- а мама, дочка, подруга, викладачка	- о мамо, дочко, подруго, викладачко
	- я бабуся, Галя, Наталя	- ю бабусю, Галю, Наталю
	- ія Софія, Марія	- іє Софіє, Маріє
середній	Місто, сонце	Місто, сонце

Завдання. Напишіть правильно речення зі звертаннями.

1. (Мама), де моя кава? 2. (Володимир), куди ти йдеш? 3. (Наталя), де твій тато? 4. (Тарас), де наш викладач? 5. (Подруга), де твій телефон? 6. (Павло), де Галя? 7. (Брат), допоможи мені купити подарунок. 8. (Друг), дай мені його зошит. 9. (Андрій), напиши це речення. 10. (Анастасія), читай, будь ласка, цей текст.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №54-58

Тема-13.

План:

1. Родовий відмінок та його головні функції.
2. Закінчення іменників у родовому відмінку однини.
3. Закінчення іменників у родовому відмінку множини.
4. Форми прикметників, займенників та порядкових числівників у родовому відмінку однини та множини.

РОДОВИЙ ВІДМІНОК (Р. В.)

Кого? Чого? Куди? Звідки?

Вживається:

- для позначення приналежності: Чия це книжка? – Це книжка *мого брата*.
- у негативних висловлюваннях: Тут немає *студентів*. – Кого тут немає? Він не має *ручки*. – Чого він не має?
- з числівниками від 5 до 20 і з словами багато, мало, декілька, досить, менше, більше, трохи, безліч, скільки: Тут є багато *студентів*. – Скільки *студентів* є тут?
- для позначення руху після прийменників: до, з(із, зі), від: Куди ти ідеш? – Я іду *до університету*. Звідки ти ідеш? – Я іду *з університету*. Я іду *від викладача*.
- після прийменників без, біля, для, крім, після, замість, навпроти, недалеко/далеко від, під час, до ≠ після:
Я буду читати *після обіду*. – Коли ти будеш читати?
- для позначення частини від цілого: Я хочу купити *хліба*.

ІМЕННИК

	Н. в. хто? що?	Р. в. кого? чого?
Ч. р. (він)	1. істоти -[(-и, -і) чоловік (чоловіки) хлопець (хлопці)	-а, -я (-ів, -єв) = 3. в. чоловіка (чоловіків) хлопця (хлопців)

	2. неістоти: -[](-и, -і) сік (соки), готель (готелі) -[] (-и,-і) стіл (столи), місяць (місяці) -й (-ї) край (краї)	-у, -ю(-ів) соку (соків), готелю (готелів) -а,- я (-ів) стола (столів), місяця (місяців) - ю (-їв) краю (країв)
Ж.р. (вона)	-а (-и, -і) жінка (жінки) -я (-і) стеля (стелі), вулиця (вулиці) -ія (її) аудиторія (аудиторії)	-и (-[]) жінки(жінок) -і (-[]) стелі (стель), вулиці (вулиць) -ії (-ій) аудиторії (аудиторій)
С.р. (воно)	-о (-а) коло (кола) -е (-я) поле (поля)	-а (-[]) кола (кіл) -я (-ів) поля (полів)

Іменники чоловічого роду в родовому відмінку мають закінчення

-а, -я:

1. Назви істот: брата, друга, слухача, хлопця.
2. Назви чітко окреслених предметів (можемо порахувати): підручника, олівця, ножа, ключа (але: телефону).
3. Назви міст і сіл: Києва, Тернополя, Харкова.
4. Назви мір довжини, ваги, площі, часу: метра, кілограма, вечора (винятки: року, часу, ранку, обіду)
5. Назви днів, місяців: дня, понеділка, березня.
6. Наукові терміни: відмінка, квадрата, іменника, радіуса.
7. Назви частин тіла: носа, лоба, пальця, живота.
8. Назви чисел: нуля, мільйона.

-у, -ю:

1. Збірні назви: народу, колективу, саду, лісу, піску.
2. Назви речовин, матеріалу: соку, металу, цукру, меду, рису.
3. Назви будівель, установ та організацій: банку, будинку, магазину, університету, театру, інституту, заводу, готелю.
4. Назви явищ природи: снігу, дощу, вітру, морозу.
5. Назви почуттів і хвороб: болю, страху, суму, грипу.
6. Назви дій і процесів: ходу, крику, бігу, стуку, екзамену.
7. Назви видів спорту: футболу, хокею.
8. Назви країн: Китаю.

Завдання. Закінчіть речення.

Тут немає ...

1. зошит (зошити), журнал (журнали), телевізор (телевізори), комп'ютер (комп'ютери), стіл (столи), студент (студенти), викладач (викладачі), декан, тато, брат (брати);

2. книжка (книжки), кава, машина (машини), аптека (аптеки), лікарня (лікарні), бібліотека (бібліотеки), дівчина (дівчата), викладачка, мама, сестра (сестри), студентка (студентки);

3. вікно (вікна), місце (місця), море (моря), місто (міста), речення.

Завдання. Напишіть за зразком.

Зразок: *Я маю (ручка). Я маю ручку. – Я не маю ручки.*

1. Мій брат сьогодні має (заняття). 2. Вона завтра купить (хліб). 3. Ми вже написали (вправа). 4. Я бачив (викладач). 5. Він має (гроші). 6. Микола має (мрія). 7. Цей співак має (голос). 8. Я маю (робота). 9. Вони купили (машина). 10. Ви маєте (парасоля)?

Завдання. Порівняйте Одесу та ваше рідне місто. Скажіть, що є в Одесі, але немає у вашому місті і навпаки.

Зразок: *В Одесі є море, а у моєму місті немає моря.*

Завдання. Складіть речення.

1. Я (мати) (брат і сестра), а вона (не мати) (брат та сестра). 2. Він (мати) (книжка та зошит) сьогодні, проте вчора він (не мати) (книжка та зошит). 3. Він (мати) (мама), але (не мати) (тато). 4. Позавчора вона (купити) (хліб та масло), але (не купити) (ковбаса та м'ясо). 5. Ви (мати) (парасоля) проте (не мати) (плащ). 6. Він (мати) (і ручка, і олівець), а я (не мати) (ні ручка, ні олівець). 7. Вони (любити) (і кава, і чай), а ти (не любити) (ні кава, ні чай). 8. Він (їсти) (і м'ясо, і риба), проте вона (не їсти) (ні м'ясо, ні риба). 9. Коли я хворий, я (пити) (ліки), а він (не пити) (ліки). 10. Сьогодні у нас (бути) (пара), а завтра (не бути) (пара).

Завдання. Напишіть речення за зразком.

Зразок:

Хто не має (квитки) до театру? У кого немає (квитки) до театру?	(хлопець та дівчина)
---	----------------------

Хлопець та дівчина не мають квитків до театру.

У **хлопця та дівчини** немає квитків до театру.

1. Хто не має (гроші)? У кого немає (гроші)?	(тато і мама)
2. Хто не має (підручник та зошит)? У кого немає (підручник та зошит)?	(студент та студентка)
3. Хто не має (друзі) у Тернополі? У кого немає (друзів) тут?	(іноземці)
4. Хто не має (час) сьогодні? У кого немає (час) сьогодні?	(декан та викладачка)
5. Хто не має (математика) зараз? У кого немає (математика) зараз?	(студенти)

Завдання. Напишіть відповідь на запитання.

1. Чого немає на столі? (ручка, олівець, лінійка, книжка зошит) 2. Чого не було в магазині? (сир, цукор, молоко, сіль, печиво) 3. Чого немає на вулиці? (машина, автобус, велосипед, тролейбус) 4. Чого немає у холодильнику? (молоко, йогурт, сир та яйця) 5. Чого не було у квартирі? (телефон, холодильник, ліжко, килим) 6. Кого не було вдома? (батьки) 7. Кого ти не бачив вчора тут? (друг) 8. Кого немає в аудиторії? (студенти)

Завдання. Прочитайте та запам'ятайте.

– Йти їхати летіти	до ≠ з (із, зі) (куди? ≠ звідки?)	– Києва, Одеси, театру, університету, магазину, лікарні, гуртожитку...
– бути жити	до ≠ від (куди? ≠ звідки? до кого? ≠ від кого?)	– брата, сестри, викладача, друга, подруги, лікаря, декана...
– чекати стояти	у (в) (у кого?)	– мами, тата, дядька, тітки, друга, друзів...
– їсти приготувати	біля (біля кого? біля чого?)	– батьків, магазину, вокзалу, пошти, аптеки, дошки, моря...
– купити зробити	без (без чого?)	– цукру, солі, хліба, молока, олії, масла, сиру ...
	для (для кого? для чого?)	– друзів, подруг, сестер, братів, батьків, людей, університету, школи ...

РОДОВИЙ ВІДМІНОК НА ПОЗНАЧЕННЯ НАПРЯМКУ РУХУ

Завдання. Прочитайте та запам'ятайте.

<i>Що? / Хто? Це ...</i>	<i>Де? Я <u>в</u> ... (М. в.)</i>	<i>Куди? Я йду / їду <u>в</u> ... (Зн. в.)</i>	<i>Куди? ≠ Звідки? Я йду / їду <u>до</u> ≠ <u>з</u> / <u>від</u> ... (Р. в.)</i>
університе т друг – школа поліклініка лікарня подруга – місто	університ еті – школі поліклініці лікарні – місті	університет – школу поліклініку лікарню – місто	університету друга школи поліклініки лікарні подруги міста

Завдання. Напишіть відповідь на запитання.

1. Де вони були вчора? Куди вони ходили вчора? Звідки вони повернулися вчора? 2. Де студенти зараз? Куди студенти поїхали вранці? Звідки вони повернуться завтра? 3. Де були твої батьки? Куди твої батьки їздили минулого року? Звідки вони повернулися минулого року? 4. Де ти жив раніше? Куди ти поїдеш влітку? Звідки ти приїхав? 5. Де вона купила квіти? Куди вона ходила купувати квіти? Звідки вона повернулася з квітами? 6. Де ти був? Куди ти ходив? Звідки ти йдеш?	ресторан Київ Україна Африка магазин (на) пари
---	---

Завдання. Закінчіть речення.

Зразок: Ручка лежала в книжці. Я взяв її з книжки.

1. Крісло стояло в кімнаті. Я приніс ... 2. Це фото висіло на стіні. Вона зняла ... 3. Документи були у папці. Хто взяв ... ? 4. Квіти стояли у вазі. Він вийняв ... 5. Плаття висіло у шафі. Я взяла ... 6. Журнал лежав на столі. Хто взяв ... ? 7. У тексті багато нових слів. Випишіть ... 8. Твої речі лежали на столі. Він забрав ...

Прочитайте та запам'ятайте!

Час (коли?)

Під час – канікул, заняття / занять, перерви ...

Після – зустрічі, занять, фільму...

До – сніданку, обіду, вечері ...

Протягом – години, дня, місяця, року ...

З ... до – з понеділка до суботи, з десятої години ранку до п'ятнадцятої години дня ...

Минулого, цього, наступного – понеділка, вівторка, четверга, тижня, місяця, року, століття, літа.

Минулої, цієї, наступної – середи, п'ятниці, суботи, неділі, весни, осені, зими.

Завдання. Напишіть правильно.

1. Улітку ми будемо відпочивати (липень, серпень). 2. Я був на парах (ранок, вечір). 3. Навчальний рік триває (вересень, липень). 4. Щодня ми займаємося (9 година, ранок; 13 година). 5. Цей магазин працює (10 година, ранок; 19 година, вечір). 6. Після занять я обідаю й відпочиваю (15 година, 17 година). 7. Кожної неділі він грає футбол (16 година, 18 година). 7. Діти мали канікули (31. 12 – 18. 01).

Завдання. Заповніть пропуски, використовуючи наступні прийменники: *без, біля, для, крім, після, до, з, від*.

1. Тато іде ... (місто).
2. Моя машина стоїть... (університет).
3. Вона любить читати ... (обід).
4. Усі були тут ... (сестра).
5. Я йду ... (лікарня).
6. Він не може писати ... (ручка).
7. Це квітка ... (мама).
8. Ви їдете ... (викладач).
9. Студенти хочуть йти ... (театр).
10. Я малюю цю картину ... (подруга).

РОДОВИЙ ВІДМІННОК. ПРИКМЕТНИК.

	Н. в. який? яка? яке? які?	Р. в. якого? якої? якого? яких?
Ч.р. (він)	-ий (-і) чорний стіл (чорні столи) розумний чоловік (розумні чоловіки) -ій (-і) синій вагон (сині вагони) мужній хлопець (мужні хлопці)	-ого (-их) чорного стола (чорних столів) розумного чоловіка (розумних чоловіків) -ього (-іх) синього вагону (синіх вагонів) мужнього хлопця (мужніх хлопців)
Ж.р. (вона)	-а (-і) чорна дошка (чорні дошки) розумна жінка (розумні жінки) -я (-і) синя лінія (сині лінії) мужня дівчина (мужні дівчата)	-ої (-их) чорної дошки (чорних дошок) розумної жінки (розумних жінок) -ої (-іх) синьої лінії (синіх ліній) мужньої дівчини (мужніх дівчат)
С.р. (воно)	-е (-і) чорне око (чорні очі) -є (-і) синє море (сині моря)	-ого (-их) чорного ока (чорних очей) -ього (-іх) синього моря (синіх морів)

Вчора в університеті були іноземні студенти. – Н. в.
Вчора в університеті не було іноземних студентів. – Р. в.
Сьогодні в університеті є іноземні студенти. – Н. в.
Сьогодні в університеті немає іноземних студентів. – Р. в.
Завтра в університеті будуть іноземні студенти. – Н. в.
Завтра в університеті не буде іноземних студентів. – Р. в.

Завдання. Напишіть правильно речення.

А. 1. У мене немає (старший брат). 2. У нього немає (новий телефон). 3. Тут немає (новий студент). 4. Вчора не було (цікавий фільм). 5. У цьому місті немає (технічний університет). 6. Я був (минулий четвер) тут. 7. Вони не мають (новий комп'ютер). 8. Ти не маєш (золотий годинник). 9. Сьогодні не було (український друг). 10. У тебе немає (великий будинок).

Б. 1. У нього не було (перша пара). 2. Ми не мали (гарна квартира). 3. У нас не буде (остання пара). 4. У магазині не було (жива риба). 5. Я не маю (чорна куртка). 6. У них не було (велика машина). 7. Вони не мали (цікава робота). 8. Це ручка (старша сестра). 9. У мене немає (велика сім'я). 10. Там лежить одяг (молодша дочка).

В. 1. У магазині немає (тернопільське масло). 2. Він не має (зимове пальто). 3. Тут не було (велике озеро). 4. У неї не буде (легке життя). 5. Ми не маємо (вільне місце). 6. Це центр (велике місто). 7. Тут немає (мале село).

Г. 1. У кімнаті не було (іноземні студенти). 2. Я не маю (старші брати та сестри). 3. У неї не було (українські друзі). 4. У мене немає (теплі рукавиці). 5. На вулиці немає (малі діти). 6. На стіні немає (гарні картини). 7. На парі не було (іноземні студенти).

Завдання. Напишіть відповідь на запитання.

1. Чия це кімната? (іноземний студент) 2. Чия це сумка? (красива дівчина) 3. Чия то парасоля? (молода жінка) 4. Чий це торт? (молодший брат) 5. Чиї це телефони? (українські друзі) 6. Чиє це місце? (старий чоловік) 7. Чиє то фото? (мала дитина) 8. Чий це ноутбук? (новий викладач) 9. Чиї сумки стоять на кріслах? (іноземні студенти) 10. Чиє пальто висить біля дверей? (старша сестра)

Завдання. Складіть речення з поданими словами, поставивши їх у родовому відмінку.

Багато (нові будинки), мало (широкі вулиці), декілька (чисті зошити), скільки (українські книжки), багато (українські фільми), чимало (українські друзі), мало (вільний час), кілька (червоні яблука).

ДАТА

Сьогодні перше вересня.

Я народився першого вересня тисяча дув'ятсот дев'яносто шостого року
(01.09.1996)

Завдання. Використовуючи таблицю, напишіть дату народження усіх членів Вашої сім'ї.

Перше	першого	січня (січень)
Друге	другого	лютого (лютий)
Третє	третього	березня (березень) квітня
Четверте	четвертого	(квітень)
П'яте	п'ятого	травня (травень)
Шосте	шостого	червня (червень) липня
Сьоме	сьомого	(липень)
Восьме Дев'яте	восьмого	серпня (серпень)
Десяте	дев'ятого	вересня (вересень) жовтня
Одинадцять	десятого	(жовтень)
Шістнадцять	одинадцятого	листопада (листопад)
Сімнадцять	дванадцятого	грудня (грудень)
Вісімнадцять	тринадцятого	
Дев'ятнадцять	чотирнадцятого	
Двадцять	двадцять першого	
Двадцять перше	тридцятого	
Тридцять	тридцять першого	

РОДОВИЙ ВІДМІНОК. ЗАЙМЕННИК.

<u>Особові</u>
Н. в. (<i>хто?</i>) – Р. в. (<i>кого?</i>) = 3 _{н.в.}
я – мене ти – тебе він – його, нього вона – її, неї воно – його, нього
ми – нас ви – вас вони – їх, них
<u>Питальні</u>
Н. в. – Р. в.
Хто? – кого? Що? – чого? Який? – якого? Яке? – якого? Яка? – якої? Які? – яких ? Чий? – чийого? Чие? – чийого? Чия? – чиеї? Чий? – чийх? Котрий? – котрого? Котре? – котрого? Котра? – котрої? Котрі? – котрих?

<u>Присвійні</u>
Н. в. (<i>чий? чие? чия? чий?</i>) – Р. в. (<i>чийого? чиеї? чийх?</i>)
мій (твій) – мого (твого) моє (твоє) – мого (твого) моя (твоя) – моєї (твоєї) мої (твої) – моїх (твоїх)
його – його її – її
наш (ваш) – нашого (вашого) наше (ваше) – нашого (вашого) наша (ваша) – нашої (вашої) наші (ваші) – наших (ваших)
їхній – їхнього їхнє – їхнього їхня – їхньої їхні – їхніх
<u>Вказівні</u>
Н. в. (<i>який? яке? яка? які?</i>) – Р. в. (<i>якого? якої? яких?</i>)
той – того те – того та – тої ті – тих
цей – цього це – цього ця – цієї ці – цих

Завдання. Напишіть правильно речення.

1. Він купив книжку для (я). 2. Ми написали цей лист без (ти). 3. Я прокинувся вчора після (він). 4. Я стою біля (ви). 5. Ми йдемо до (вона). 6. Вони вже повернулися від (він). 7. Я купив ці квіти для (ви). 8. Вона зробила це фото для (вони). 9. Я пройду лише після (ви). 10. – Зачекай, будь ласка, я йду до (ти).

Завдання. Напишіть відповідь на запитання.

1. Кого немає на парі? (мій студент) 2. Кого вчора не було на екзамені? (твоя молодша сестра) 3. Кого завтра не буде в університеті? (його студенти) 5. Кого немає в коридорі? (наша викладачка) 6. Кого не було в деканаті? (наш декан) 7. Кого не буде на змаганнях? (мої батьки). 8. Кого не було позавчора на стадіоні? (наша команда)

Завдання. Напишіть правильно речення.

	Знахідний відмінок	Родовий відмінок
1. Ми уважно слухаємо	(лекція) (пояснення) (запитання) (відповіді)	(наша викладачка) (ваш декан) (твої друзі) (наші студенти)
2. Мені подобаються	(пісні) (картини) (страви)	(ваша країна) (цей художник) (її країна)
3. Я бачила	(будинок) (президент) (номер)	(ваші друзі) (твоя країна) (цей готель)
4. Вони знають	(історія) (закінчення) (батьки) (чоловік)	(їхня країна) (цей фільм) (моя студентка) (наша сусідка)

Завдання. Напишіть правильно запитання та дайте відповідь.

1. Ви пам'ятаєте прізвище (цей студент / ця студентка, цей викладач / ця викладачка)? 2. Він пам'ятає назву (той журнал, та газета, ті книжки)? 3. Ти бачив маму (цей хлопчик / ця дівчинка, ці діти)? 4. Вона читала листи (той письменник, цей хлопець, та дитина)? 5. Хто автор (ця книжка, ця стаття)?

Завдання. Прочитайте тексти.

1. Розповідь Майкла.

Мене звати Майкл. Я іноземний студент. Я приїхав з (Нігерія). Я навчаюся у технічному університеті. Наш університет знаходиться на вулиці Руська у центрі (місто). Біля (університет) знаходиться залізничний вокзал. Я живу в Одесі з (серпень, минулий рік), а мій друг живе тут лише 5 (тиждень), тому я йому часто допомагаю. Ми живемо в гуртожитку недалеко від (університет), тому йдемо пішки до (університет) і пішки повертаємося до (гуртожиток). Дорога займає 10 (хвилина).

Наші заняття починаються о восьмій годині тридцять хвилин. Кожного (день) ми маємо три (пара). Наш деканат знаходиться на четвертому поверсі (старий корпус). Там завжди багато (іноземні студенти).

Запитання до тексту.

1. Хто навчається у технічному університеті?
2. З якої країни приїхав Майкл?
3. Де знаходиться вулиця Руська?
4. Біля чого знаходиться залізничний вокзал?
5. Скільки часу Майкл та його друг живуть в Одесі?
6. Як вони добираються до університету?
7. Скільки пар Майкл має кожного дня?
8. Де знаходиться деканат?
10. У деканаті завжди багато викладачів?

2. Розповідь Марка.

Мене звати Марк. Мені 20 (рік). Я навчаюся на першому курсі (технічний університет). Я живу в Тернополі майже 9 (місяць).

Коли я приїхав до цього красивого міста, тут не було ні (мої батьки, ні брати і сестри, ні друзі). Не було тут ні (пекуче сонця, ні тепле море). Але я бачив багато (зелені парки, широкі вулиці і красиві площі). Мені сподобалося відпочивати біля (чудове озеро). У місті є багато (магазини, аптеки, школи).

Зараз у мене є багато (українські друзі).

Мені подобається кіно. Я вчора взяв квитки до (кінотеатр) “Україна”. Я дивився американський фільм. Його перекладали українською мовою. Я нічого не розумів. Поруч зі мною не було (люди), які добре знали б українську та французьку мови і могли мені перекласти. Після фільму я пішов до (гуртожиток).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 59-63

Тема-14.

План:

1. Родовий відмінок іменників у ролі об’єкта при запереченні, на позначення ознаки, на позначення вимірюваного об’єкта.
2. Родовий відмінок іменників у поєднанні з кількісними числівниками, зі словами МАЛО, БАГАТО та ін.
3. Родовий відмінок іменників з прийменниками на позначення початкового і кінцевого пункту руху, а також з прийменником БІЛЯ на позначення місця.
4. Родовий відмінок на позначення точної дати, на позначення місця перебування особи, на позначення суб’єкта, носія ознаки в поєднанні з іменниками.
5. Родовий відмінок із прийменником У (В) на позначення суб’єкта.
6. Родовий відмінок із прийменниками З, БЕЗ на позначення ознаки.

Прийменник – службова частини мови, яка разом з формою непрямого відмінка іменників, а також деяких числівників і займенників виражає між предметами або відношення дії, стану чи ознаки до предмета.

Службова роль прийменників полягає в диференціації значень відмінкових форм:

- *вбігла в хату* – означає напрямок об’єкта дії;
- *від чого осміхнулись* – означає причинові відношення;
- *стіни під стелею* – означає просторові відношення;

- зробив з паперу – означає ознаку предмета за його відношенням до матеріалу;
- взялися в боки – означає спосіб дії.

За походженням прийменники бувають **первинні (непохідні)** та **вторинні (похідні)**.

До **первинних прийменників** належать прості прийменники: *без, біля, у, від.*

Вторинні (похідні)	
утворені поєднанням двох або кількох прийменників	задля, з-під
утворені шляхом переходу з інших частин мови	<i>край</i> (іменник), <i>навпроти</i> (прислівник), <i>зважаючи на</i> (дієприслівник)

За будовою	
прості	у, по, про, над
складні (утворені поєднанням кількох простих)	понад, з-посеред
складені (утворені поєднанням прийменника з повнозначним словом)	з метою, відповідно до

Запам'ятай!

Прийменник як службова частина мови не є членом речення, але разом з повнозначними частинами мови, здебільшого іменниками, може бути у структурі підмета, присудка, додатка, обставини, неузгодженого означення. *Ми пішли до лісу* (обставина), *минаючи сухі балки та невеличкі болітця*.

Уживання прийменників.

1. З родовим відмінком уживаються прийменники **від, із, з, у, замість, задля, з-над, зі, зо, з-перед, з-поміж, з-посеред, за, із-за, побіля, поміж, поперед, всередині, наприкінці, поблизу, позаду, під час, у напрямку, на відміну від, до, -з, -за, від, для, біля** (тільки з родовим відмінком): *визирнути з вікна, запитати у нього, дістатися до міста, звістка від матері, підбіг до нього.*

2. З давальним відмінком уживаються прийменники **завдяки, всупереч, наперекір, услід, назустріч, навстріч, на противагу, навперейми.**

3. Зі знахідним відмінком уживається найбільша кількість прийменників (28 одиниць) **з, у, крізь, поза, близько, понад, попід, попри, проміж, зважаючи на, біля, у відповідь на, коло, під тощо:** *зазирнути в очі, перебував з місяць*

4. З орудним відмінком уживаються прийменники **під, з, за, між, поза, проміж, услід за, згідно з, нарівні з, одночасно з, побіг з, порівняно з, поруч із, разом із, слідом за, у зв'язку з:** *розмовляти з колегою, хліба з салом, лантух з*

вівсом, сидимо під вербою.5. З місцевим відмінком уживаються прийменники **в, у, на, по, при, о**: *був на Кавказі, зловити возері.*

Запам'ятай!

Правильно говорити *в Україну*, оскільки мова йде про державу, а не територію. Так само говоримо: *в Америку, в Європу, у Росію, у Білорусь, але на Закарпаття.*

Отже, сполучення з прийменником **в** уживається на означення великого простору, а не частини цього простору.

Запам'ятай!

Складні випадки вживання прийменників	
Прийменник	Приклад
відповідно до	відповідно до постанови
для	книга для записів, засоби для очищення повітря, заходи для подолання наслідків повені, комісія для вивчення проблеми
до	брати до уваги, їхати до Львова
з	довідатися з книжок, залік з економіки, допомогти з власної ініціативи, заступник директора з господарської частини, відсутній з поважної причини
за	виконати за алгоритмом, за згодою сторін, поїхати за власним бажанням, виконати за певних обставин, рухатися за вітром, проживати за адресою, звернутися за телефоном, готувати за рецептом, зупинитися за два кроки, бухгалтер за спеціальністю
згідно з	згідно з наказом
з-за (із-за)	виглядати з-за хмари
на	вишити на прохання, вступити на захист, називати на ім'я, покласти на своїмісця, зробити на користь, надіслати на адресу, хворіти на грип
по	наказ по гімназії, ходити по молоко, виплатити по сто гривень, чергувати по школі, різьбити по дереву
у	прийшов у справі, передати у спадок, у напрямку лісу, у будні дні
через	пропустити через хворобу
Безприйменникові конструкції	їхати автобусом, надіслати поштою, спускатися сходами, деякою мірою

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 64-68

ТЕМА-15.

План:

1. Давальний відмінок і його головні функції.
2. Закінчення іменників у давальному відмінку однини.
3. Закінчення прикметників, займенників і порядкових числівників у давальному відмінку однини та множини.

ДАВАЛЬНИЙ ВІДМІНОК (Д. В.)

Кому? Чому?

Вживається:

– для позначення особи, до якої направлена певна дія:

Він дарує квіти *своїй сестрі*. – Кому він дарує квіти? Чий сестрі він дарує квіти?

– для визначення віку:

Цьому студентові(-у) двадцять років. – Кому 20 років? Якому студенту 20 років?

– у безособових реченнях:

Мені тут холодно. – Кому холодно?

– із словами, що виражають необхідність (не) треба, (не) потрібно, необхідно:

Йому потрібно купити новий одяг. – Кому потрібно купити новий одяг?

– із словами, що означають дозвіл (не)можна;

Мені можна пити каву. – Кому можна пити каву?

– з дієсловами: дати – давати, обіцяти – пообіцяти, дозволяти – дозволити, дарувати – подарувати, передавати – передати, вірити – повірити, радити – порадити, пояснювати – пояснити, показувати – показати, телефонувати – зателефонувати, посилати – послати, писати – написати, позичати – позичити, дякувати – подякувати, допомагати – допомогти, говорити, казати – сказати, бажати – побажати, відсилати – відіслати, дозволяти – дозволити, личити, подобатися – сподобатися, пропонувати – запропонувати, рекомендувати – порекомендувати, розказувати – розказати, шкодити – зашкодити...

Вона пообіцяла *мені* допомогти. – Кому вона пообіцяла допомогти?

– ... подобається + інфінітив;

Мені подобається читати книжки. *Тобі* подобається читати також.

– ... доведеться + інфінітив;

Мені доведеться писати тест знову.

... здається, що: *Мені* здається, що завтра буде дощ.

ІМЕННИК

	Н. в. <i>хто? що?</i>	Д. в. <i>кому? чому?</i>
Ч. р. (він)	- [] (-и) брат (брати) -о (-и) батько (батьки) -ж, -ч, -ш, -щ, -р (-і) товариш (товариші) -ь (-і) учитель (учителі) -й (-ї) Андрій (Андрії)	-ові, -у (-ам) братові, брату (братам) -ові, -у (-ам) батькові, батьку (батькам) -еві –у (-ам) товаришеві, товаришу (товаришам) -еві, -ю (-ям) учителеві, учителю (учителям) -єві, -ю (-ям) Андрієві, Андрію (Андріям)

Ж. р. (вона)	-а (-и) г – з – подруга (подруги) к – ц – дочка (дочки) х – с – муха (мухи) -я (-і) Катя (Каті) -ія (-ї) армія (армії)	-і (-ам) подрузі (подругам) дочці (дочкам) мусі (мухам) -і (-ям) Каті (Катям) -ї (-ям) армії (арміям)
С. р. (воно)	-о (-а) місто (міста) -е (-я) місце (місця)	-у (-ам) місту (містам) -ю (-ям) місцю (місцям)

Завдання. Напишіть відповідь на запитання.

Зразок: *Кому ти часто пишеш листи? (батько і брат)*

– Я часто пишу листи батькові та брату.

1. Кому він подарує квіти? (дівчина) 2. Кому я допомагаю вдома? (мама і тато) 3. Кому ти купив квитки у театр? (дядько і тітка) 4. Кому студенти дали зошити? (викладач) 5. Кому ти дав словник? (Наталя) 6. Кому ми показали фотографії? (друг і подруга) 7. Кому ти розповів про свою хворобу? (лікар) 8. Кому студенти дали зошити? (викладачка) 9. Кому викладач пояснив завдання? (студент) 10. Кому ти дав свою заяву? (декан)

Завдання. Закінчіть речення.

1. Я часто телефоную (мама). 2. Син купив (тато) подарунок. 3. Вчора вона телефонувала (подруга). 4. Брат приніс каву (сестра). 5. Допоможи (студент) прибрати аудиторію. 6. Вона розповіла (дівчина), де купила це плаття. 7. Батьки купили подарунок (дитина). 8. Вона не вірила (дочка). 9. Вони обіцяли (викладач) більше не запізнюватися. 10. Ти забув купити ліки (брат).

Завдання. Напишіть правильно.

1. Сестра допомагає (брати). 2. Я сказав (викладачі), що запізнюся. 3. (Подруги) подарували квіти. 4. Хлопець пише лист (батьки). 5. Вони зателефонують (друзі). 6. Віра часто пише повідомлення (діти). 7. Іван телефонує (сусіди). 8. Викладач дозволяє (студенти) використовувати словники. 9. Наші танці сподобалися (гості). 10. Він порадив (люди) багато працювати. 11. Я показую (студенти) свою роботу. 12. Мама ввечері перед сном читає книжку (сини).

Завдання. Напишіть відповідь на запитання.

1. Кому викладач читає лекції? (студенти) 2. Кому ви повідомили про екзамен? (друзі) 3. Кому він забув сказати про свято? (сестри) 4. Кому ви дзвонили сьогодні? (декан) 5. Кому допомагає медсестра (лікар) 6. Кому вони вчора показали місто? (викладачі) 7. Кому ти віриш бульш за все? (батьки) 8. Кому вона розказала про цю

пригоду? (поліція) 9. Кому вони обіцяли телефонувати? (родина) 10. Кому тут холодно? (дівчата)

Завдання. Напишіть запитання до речень.

Зразок: *Син подарував батькові годинник. – Кому син подарував годинник?*

1. Мама купила дочці нове плаття. 2. Я розповів деканові, що загубив документи. 3. Викладач пояснив студентам, де знаходиться бібліотека. 4. Вона завжди усе розповідає батькам. 5. Ми здали гроші старості. 6. Студенти розповідають викладачеві про свої сім'ї. 7. Лікар допоміг дитині. 8. Ми пояснили студентам, де можна пообідати. 9. Викладач порадив іноземцям дивитися українські фільми. 10. Вони хочуть подарувати дівчатам квіти.

Завдання. Складіть речення, використовуючи слова праворуч.

Зразок: *Він купив ... (бабуся, окуляри) – Він купив бабусі окуляри.*

1. Вчитель пояснив ...	учні, помилки сестра,
2. Майже щодня він надсилає ...	повідомлення студенти,
3. Професор викладає ...	математика
4. Він не забув купити ...	хліб, дядько
5. Вона допомагає готувати ...	обід, чоловік
6. Вони не можуть купити ..., бо не мають грошей.	іграшки, діти
7. Батьки забороняють пити ...	пиво, діти
8. Він допомагає прибирати ...	кімната, дружина

Завдання. Дайте відповідь на запитання, використовуючи слова праворуч.

1. Хто написав це повідомлення? Кому ти написав це повідомлення? Кого вона не бачила вчора? Про кого ти думаєш?	студент
2. Кому вона хоче дати пораду? Хто завжди дає поради мені? Кого він любить?	сестра
3. Кого ти запросив у театр? Кому ти надіслав запрошення до театру? Хто відмовився йти у театр?	подруга
4. Хто тобі телефонував? Кого він ненавидить? Кому ти віриш?	друг

Зап`ямятайте!

**Д. в. + треба / не треба, потрібно / не потрібно, необхідно;
можна / не можна + інфінітив**

Завдання. Напишіть правильно речення.

1. У бібліотеці (Микола) потрібно взяти книжки . 2. У цій вправі (Галина) треба написати ці слова. 3. (Мама) треба пити ліки. 4. (Оксана) не треба йти сьогодні на роботу. 5. (Декан) потрібно щось повідомити (студенти). 6. (Люди) на можна переходити вулицю на червоне світло. 7. (Машина) можна їхати тільки на зелене світло. 8. Щоб добре знати фізику, (студент та студентка) необхідно багато працювати. 9. (Викладачі) не потрібно їхати до столиці.
10. (Студенти) треба йти з нами. 11. (Хлопці) треба захищати нашу країну.
12. (Діти) не можна їхати в інше місто без батьків.

ДАВАЛЬНИЙ ВІДМІНОК. ПРИКМЕТНИК.

	Н. в. <i>який? яке? яка? які?</i>	Д. в. <i>якому? (ч., с. р.) якій? (ж. р.) яким? (мн.)</i>
Ч. р. (він)	-ий (-і) хворий хлопець (хворі хлопці) -ій (-і) літній чоловік (літні чоловіки)	-ому(-им) хворому хлопцеві (хворим хлопцям) -ьому(-ім) літньому чоловікові (літнім чоловікам)
Ж. р. (вона)	-а (-і) хвора дівчина (хворі дівчата) -я (-і) літня жінка (літні жінки)	-ій(-им) хворій дівчині (хворим дівчатам) -ій(-ім) літній жінці (літнім жінкам)
С. р. (воно)	-е (-і) хворе плече (хворі плечі) -є (-і) давнє місто (давні міста)	-ому(-им) хворому плечі (хворим плечам) -ьому(-ім) давньому місті (давнім містам)

Завдання. Дайте відповідь на запитання.

1. Кому студенти відповідають ? (старий професор) 2. Кому викладач пояснює завдання? (іноземні студенти) 3. Кому я показую своє фото? (добра подруга) 4. Кому ти написав вправу? (молодша сестра) 5. Кому ми обіцяли допомагати? (веселі діти) 6. Кому Тарас допомагає кожної суботи? (старий батько). 7. Кому тато подарував футбольний м'яч? (малий син) 8. Кому потрібно займатися спортом? (молоді люди) 9. Кому допомагає мій друг?

(добра сусідка) 10. Кому перукар робить зачіску? (стара жінка)

Завдання. Поставте слова в дужках у давальному відмінку.

1. Андрій подарував англо-український словник (нова студентка). 2. Микола обіцяв (старший товариш) часто писати листи. 3. Декан вчора сказав (нові студенти), що завтра будуть збори. 4. Професор порадив (молоді лікарі) багато працювати. 5. Іван дарує квіти (гарні дівчата). 6. У центрі Тернополя стоїть пам'ятник (великий український поет Тарас Шевченко) 7. Ця вистава сподобалася (молоді хлопці і дівчата). 8. Він допоміг (малий хлопчик та дівчинка). 9. Лікар порадив (хворий) кинути курити. 10. Я дякую (добрі люди) за їхню допомогу.

для мамі (Р. в.) = мамі (Д. в.) для тата (Р. в.) = татові (Д. в.)
--

Завдання. Замініть речення з родовим відмінком на речення з давальним відмінком.

1. Я хочу зробити подарунок для молодшої сестри. 2. Він написав ці вірші для молодшої дівчини. 3. Марта хоче заспівати цю пісню для нових гостей. 4. Художник намалював свою картину для багатого клієнта. 5. Батько купив книжки для малих синів. 6. Деканат організував свято для іноземних студентів.

Завдання. Напишіть відповідь на запитання.

1. Якому викладачеві ви розповіли про Київ? (новий викладач) 2. Якому братові він купив квиток? (старший брат) 3. Якому студентові дали завдання? (іноземний студент) 4. Якій подрузі ти розповіла про наш університет? (нова подруга) 5. Якій студентці ви допомагаєте вивчати українську мову? (іноземна студентка) 6. Якій дівчині він подарував квіти? (знайома дівчина) 7. Яким людям заборонено керувати автомобілем? (п'яні люди) 8. Яким дітям не можна брати сірники? (малі діти) 9. Яким студентам допомогли в деканаті? (іноземні студенти) 10. Яким вченим потрібно звернути увагу на цю проблему?

(українські вчені)

ДАВАЛЬНИЙ ВІДМІНОК. ЗАЙМЕННИК.

Особові
Н. в. (хто?) – Д. в. (кому?)
я – мені ти – тобі він – йому вона – їй воно – йому
ми – нам ви – вам вони – їм

Присвійні
Н. в. (чий? чий? чия? чий?) – Д. в. (чийому? (ч., с. р.) чийй? (ж.р.) чийм? (мн.))
мій (твій) – моєму (твоєму) моє (твоє) – моєму (твоєму) моя (твоя) – моїй (твоїй) мої (твої) – моїм (твоїм)
його – його її – її

	наш (ваш) – нашому (вашому) наше (ваше) – нашому (вашому) наша (ваша) – нашої (вашій) наші (ваші) – нашим (вашим)
	їхній – їхньому їхнє – їхньому їхня – їхній їхні – їхнім
<u>Питальні</u>	<u>Вказівні</u>
Н. в. – Д. в.	Н. в. (який? яке? яка? які?) – Д. в. (якому? якій? яким?)
хто? – кому? що? – чому? який? – якому? яке? – якому? яка? – якій? які? – яким? чий? – чиєму? чиє? – чиєму? чия? – чий? чиї? – чиїм? котрий? – котрому? котре? – котрому? котра? – котрій? котрі? – котрим?	той – тому те – тому та – тій ті – тим цей – цьому це – цьому ця – цій ці – цим

Завдання. Напишіть правильно.

1. Я хочу відіслати лист (моя гарна подруга). 2. Батько заборонив (його син) виходити на вулицю після 20-ої години. 3. Він подарував квіти (твоя молода мама). 4. Ти позичив гроші (її добрий знайомий)? 5. Ви показуєте квартиру (наші друзі)? 6. Я купив нові спортивні костюми (ваш син і ваша дочка). 7. Викладач дає зошити (цей студент і ця студентка). 8. Я показую фото (наш викладач). 9. Юра телефонує (його батьки та його сестра). 10. Він часто пише листи (його родина та його друзі). 11. Декан говорив про екзамени (іноземні студенти). 12. Я пишу листа (мої друзі). 13. Вона допомогла перекласти речення (її подруга). 14. Мама читає книжку (моя маленька дочка).

Завдання. Дайте відповідь на запитання.

1. Якому викладачеві ви говорите правду? (цей новий викладач) 2. Якому письменнику він показав свої малюнки? (цей відомий письменник) 3. Якому студентові викладач пояснює правило? (наш арабський студент) 4. Якій дитині лікар робить операцію? (її хвора дитина) 5. Якій сестрі він купує подарунок? (моя старша сестра) 6. Якій дівчині він позавчора подарував квіти? (його кохана дівчина) 7. Яким друзям вони надсилають повідомлення? (ваші українські друзі) 8. Яким студентам читає лекцію цей професор? (наші іноземні студенти) 9. Яким сестрам ти вибираєш

подарунки? (мої молодші сестри) 10. Якому сину батько забороняє грати комп'ютерні ігри? (її молодший син).

ПРИКМЕТНИКИ: ПОТРІБНИЙ (ПОТРІБЕН), ПОТРІБНА, ПОТРІБНЕ,
ПОТРІБНІ ТА ПРИСЛІВНИКИ: ПОТРІБНО / ТРЕБА

Завдання. Використайте правильно слова: потрібно/треба, потрібний (потрібен), потрібна, потрібне, потрібні у реченнях.

1. Мені ... його ручка. 2. Йому ... моя адреса. 3. Мені ... йти. 4. Їй ... один студент. 5. Мені ... працювати. 6. Їм ... купити хліб. 7. Мені ... молоко, щоб спекти торт. 8. Тобі ... шампунь? 9. Мені ... писати доповідь. 10. Йому ... вивчити ці слова.

ДАВАЛЬНИЙ ВІДМІНОК НА ПОЗНАЧЕННЯ ВІКУ

Скільки тобі років? – Мені 20 років.
--

Завдання. Напишіть речення за зразком.

Зразок: Мене звати Ахмед. ... 25 – Мене звати Ахмед. Мені 25 років.

1. Це мій старший брат. ... 20 2. Це його сестра. Через місяць ... буде 22 3. Це моя старша сестра. ... 38 4. Це її дочка. У січні ... буде 3 5. Це мій тато. ... 62 6. Це моя мама, вона ще молода жінка, ... 48 7. Це мої молодші брати. Вони близнюки. ... 12

Завдання. Дайте відповідь на запитання.

А. 1. Скільки Вам років? 2. Скільки років твоєму братові? 3. Скільки років Вашому татові? 4. Скільки років цій дівчині? 5. Скільки років вашому дідусеві? 6. Скільки років нашому деканові?

Б. 1. Скільки років Вам було минулого року? 2. Скільки років Вам буде наступного року? 3. Скільки років Вам було, коли ви приїхали в Україну? 4. Скільки років Вам було, коли ви пішли до школи? 5. Скільки років Вам буде, коли ви закінчите університет. 6. Скільки років Вам було 5 років назад?

Завдання. Напишіть речення за зразком.

Зразок: Мені легко читати українською мовою. – А тобі важко читати українською мовою.

1. Йому цікаво це слухати. – А ... 2. Нам потрібно повторити нові слова, бо ми не добре їх знаємо. – А ... 3. Тобі треба купити молоко. – А ... 4. Вам не зручно тут сидіти. – А ... 5. Їй весело. – А ...

я люблю = мені подобається Я люблю співати. = Мені подобається співати.

Завдання. Напишіть за зразком.

Зразок: Я люблю читати книжки. – Мені подобається читати книжки.

1. Я люблю чай з молоком. 2. Ти любиш футбол чи волейбол? 3. Ми любимо гуляти в парку. 4. Ви любите слухати музику? 5. Вони люблять танцювати в клубі. 6. Він не любить їсти сир. 7. Ти любиш відпочивати на морі?

8. Вона не любить мене.

Завдання. Складіть речення.

Мені Тобі Йому Їй Нам Вам Їм	треба / потрібно можна ≠ не можна (було, буде)	купити продукти написати домашнє завдання вивчати українську мову ...
--	---	--

Завдання. Напишіть правильно речення.

Зразок: (Я) треба купити ліки. – Мені треба купити ліки.

1.	... треба повторити правила.	ви
2.	... треба написати домашнє завдання.	вона
3.	... треба піти в лікарню.	я
4.	... не можна плавати.	ми
5.	... не можна йти на вулицю.	дитина
6.	... потрібно пити ліки.	він
7.	Можна ... взяти мій зошит?	ти
8.	Можна ... не пити молоко?	
9.	Можна ... не писати цю вправу?	
10.	... можна тут палити?	

Прочитайте та запам'ятайте!

Мені погано/зле. ≠ Мені добре. Йому жарко. ≠ Йому холодно.
Мені легко. ≠ Мені важко. Тобі весело. ≠ Тобі сумно.
Тобі страшно. Їй цікаво. Мені шкода/жаль.

Завдання. Напишіть відповідь на запитання.

1. Кому цікаво вивчати українську мову? (наші студенти) 2. Кому весело? (наші діти) 3. Кому боляче? (моя мама) 4. Кому ми бажаємо щастя? (ваша викладачка) 5. Кому холодно? (мій друг) 6. Кому було легко писати доповідь? (наша студентка) 7. Кому погано? (твій брат) 8. Кому буде цікаво подивитися цей фільм? (мої батьки)

Завдання. Прочитайте текст.

Як ви почуваетесь

Юрій:	– Доброго дня, Іване! Як справи?
Іван:	– Доброго дня! Добре. Ти знаєш, що Степан захворів?
Юрій:	– Ні. Що з ним?
Іван:	– Ми ще не знаємо. Він кашляє і йому важко говорити.
Юрій:	– Ви викликали лікаря?
Іван:	– Мама вже зателефонувала лікареві. Він зараз приїде.
Юрій:	– Можливо він застудився. Учора погода була погана.
Іван:	– Ось приїхав лікар.
Лікар:	– Доброго дня! Хто у вас хворий?
Іван:	– Мій брат. Він лежить у спальні. Заходьте, будь ласка.
Лікар:	– Доброго дня! Як почуваетесь?
Степан:	– Мені погано.
Лікар:	– Зараз побачимо, що з тобою. А як тебе звати?
Степан:	– Мене звуть Степан.
Лікар:	– Приємно познайомитися з тобою, Степане. А скільки тобі років?
Степан:	– Мені сімнадцять років.
Лікар:	– Добре. А тепер – що у тебе болить?
Степан:	– У мене болить голова й горло. Зараз мені жарко.
Лікар:	– Мені здається, що ти маєш грип. Але зараз подивимося і зміряємо твою температуру. Покажи горло.
Степан:	– Мабуть, я маю ангіну або грип?
Лікар:	– Ні, у тебе ні ангіни, ні грипу. Ти просто застудився. А як твій шлунок?
Степан:	– Шлунок не болить, тільки горло й голова.
Лікар:	– Тобі треба лежати, пити гарячий чай з лимоном і ліки. Я зараз випишу тобі рецепт.
Степан:	– Дякую. Брат зараз піде до аптеки й купить ліки.
Лікар:	– Дуже добре. До побачення!
Степан:	– До побачення!

Запитання до тексту:

1. Як справи в Івана?
2. Що із Степаном?
3. Як він почуваеться?
4. Що мама вже зробила?

5. Чому Степан міг застудитися вчора?
6. Де Степан лежить?
7. Скільки років Степанові?
8. Що його болить?
9. Як він почувається?
10. Що лікареві здається?
11. Що лікар робить, щоб довідатися, що із Степаном?
12. Що Степан думає?
13. Що лікар каже про Степанову недугу?
14. Чи болить у Степана шлунок?
15. Що лікар радить Степанові робити?
16. Що лікар виписує?
17. Хто піде купувати ліки?

ПРИЙМЕННИК

без	Родовий в.	Я піду без тебе. (без кого?) Це документ без підпису. (без чого?)
біля, коло	Родовий в.	Я стою біля вікна. (біля чого?) Він сидить коло його мами. (коло кого?)
від	Родовий в.	Я йду від батьків. (від кого? звідки?)
для	Родовий в.	Ці квіти для Вас. (для кого?) Ця книга мені потрібна для роботи. (для чого?)
до	Родовий в.	Завтра я піду до магазину. (куди?) Я йду до вас. (до кого?)
проти	Родовий в.	Він буде грати проти тебе. (проти кого?)
з (із, зі)	Родовий в.	Я повертаюся з магазину. (звідки?) Я виходжу з кімнати. (звідки? з чого?)
крім, окрім	Родовий в.	Я розумію усе, крім цієї вправи. (крім чого?)
після	Родовий в.	Після пар я іду до гуртожитку. (після чого?)
замість	Родовий в.	Вона поїде замість мене. (замість кого?) Я одягнула сукню замість спідниці. (замість чого?)
серед	Родовий в.	Цей професор відомий серед науковців. (серед кого?)
вздовж	Родовий в.	Я йду вздовж вулиці. (вздовж чого?)

ПРИЙМЕННИКИ ЧАСУ

до	Родовий в.	Він працює до вісімнадцятої години.
з	Родовий в.	Я починаю працювати з восьмої години.
з ... до ...	Родовий в.	Ми працюємо з восьмої до вісімнадцятої.
після	Родовий в.	Ми повернулися після сьомої години.
біля (around)	Родовий в.	Він зустріне мене десть біля десятої години .

Завдання. Напишіть відповідні прийменники: *після, на, з, у, в, до, під, за, через, над.*

1. ... навчання студенти йдуть відпочивати ... парк. 2. ... мені сині джинси, а ... тобі чорні. 3. ... університеті навчаються багато іноземців. 4. ... кімнаті ... столом лежить м'яч. 5. ... диваном висить картина. 6. ... три дні я поїду ... Києва. 7. Вчора ... мене приїжджали батьки. 8. Мій брат старший ... мене. 9. Я вже повернувся ... університету. 10. Пошта знаходиться ... банком та магазином. 11. Я прийду ... тебе ... заняття. 12. Її улюблений напій – чай ... молоком.

Завдання. Напишіть правильно речення.

1. Біля (університет) знаходиться залізничний вокзал. 2. Ми дивилися футбол на (стадіон). 3. Коробка стоїть під (стіл). 4. Трава росте біля (будинок). 5. Літак летить над (місто). 6. Ми любимо купатися у (річка). 7. Книжки лежать на (диван). 8. Картопля вариться у (вода). 9. Я взяв олівець замість (ручка). 10. У (парк) відпочивала сім'я.

ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

1.	У якому рядку є іменники тільки в однині?	а) студентки, хлопці, лікарі, мати; б) подруга, діти, батьки, матері; в) кімната, університет, кінотеатр, ванна; г) місто, село, банки, поле.
2.	У якому рядку є усі іменники у множині?	а) книги, кімнати, музей, завод; б) столи, вікна, моря, місяці; в) любов, площа, вокзал, автомобіль; г) люди, батьки, тварини, тітка.
3.	Які іменники не мають однини?	а) будинки, заводи, фабрики; б) чоботи, ручки, лінійки; в) штани, окуляри, двері; г) ліжка, підлога, стіни.

4.	Позначте рядок з іменниками жіночого роду.	а) волосся, лист, любов, тіло; б) країна, кінь, українець, січень; в) сіль, кімната, мати, шафа; г) Микола, море, ніч, квітка.
5.	Позначте рядок з іменниками чоловічого роду.	а) залік, екзамен, школа, озеро; б) хліб, мед, торт, цукор ; в) син, тато, дід, дочка; г) телефон, сад, Іра, риба.
6.	Позначте рядок з іменниками середнього роду.	а) сонце, місяць, небо, дощ; б) година, вода, число, поїзд; в) море, озеро, обличчя, село; г) життя, їжа, стіл, ніж.
7.	Знайдіть речення у теперішньому часі.	а) Дитина малює гарну картину. б) Він пішов у нове кафе. в) Студенти напишуть диктант швидко. г) Микола зробив цю вправу за 20 хвилин.
8.	Напишіть у даному реченні дієслово у минулому часі. Взимку студенти ... екзамен з української мови добре.	а) будуть здавати; б) здають; в) здаватимуть; г) здали.
9.	Знайдіть усі форми дієслова писати , які характерні для майбутнього часу.	а) пишемо, написати, писало; б) писав, пишу, написали; в) писатиму, буде писати, напишемо; г) написала, пишуть, пишеш.
10.	У якому реченні немає іменника у Називному відмінку?	а) Вчора йшов теплий дощ. б) У Африці погода є тепліша, ніж в Україні. в) Завтра буде дуже холодно. г) У Європі взимку падає сніг.
11.	Виберіть правильну форму Місцевого відмінка. Вони навчаються у ...	а) технічний університет, б) технічним університетом, в) технічному університеті, г) технічного університету.
12.	Виберіть правильну форму Знахідного відмінка. Тут, в Україні, я часто думаю про ...	а) своїм татові і мамі та своє рідному місту, б) свої тато і мама та своє рідне місто, в) своїх тато і маму та своє рідне місто, г) своїх тата і маму та своє рідне місто.

13.	У формі якого відмінка написані підкреслені слова? У вазі, на столі, стояло декілька жовтих троянд.	а) давальний відмінок, б) родовий відмінок, в) знахідний відмінок, г) називний.
14.	У якому реченні є Орудний відмінок?	а) На першому курсі він буде вчитися разом з українськими студентами. б) Оксана і Петро разом їдуть відпочивати на море. в) У нього сьогодні був важкий день, тому що він мав два заліки. г) На екскурсію, у Київ, ми поїдемо без екскурсовода.
15.	У формі якого відмінка написані підкреслені слова? Брати купили квіти і хочуть їх подарувати своїй рідній сестрі на день народження.	а) родовий відмінок, б) давальний відмінок, в) знахідний відмінок, г) місцевий відмінок.
16.	У якому реченні написано правильно Кличний відмінок?	а) Василь, йди, будь ласка, до дошки. б) Пані Олено, я розумію це речення. в) Тато, я хочу тобі допомогти. г) Дай мені свій зошит, Наталя.
17.	У якому рядку написані усі дієслова доконаного виду.	а) дарувати, розуміти, прочитати; б) іти, взяти, сісти; в) вечеряти, пити, знайомитися; г) сказати, відпочити, вивчити.
18.	Знайдіть речення, у якому є вищий ступінь прикметника.	а) Парк Шевченка дуже гарний. б) Наші студенти працьовиті. в) Ми оглядали великий музей. г) Цей будинок вищий на нашій вулиці.
19.	Знайдіть речення, у якому є найвищий ступінь прикметника.	а) Мама подарувала своїй дочці красивий годинник. б) Сьогодні була гарна погода. в) Моя подруга є найрозумніша. г) Я купила собі у Києві нове плаття.
20.	У якому рядку знаходяться усі прислівники вищого ступеня?	а) добре, тихо, більш швидко; б) мало, гірше, найкраще; в) легко, сумно, дорого; г) менше, краще, менш цікаво.
21.	У якому реченні є прислівник найвищого ступеня?	а) У цьому басейні є дуже глибоко. б) Я живу щасливо. в) Вони пишуть українською найшвидше. г) Пташки летять високо.

22.	Яке речення написано правильно?	а) Я завтра купуватиму мені яблука. б) Я завтра куплю мені яблука. в) Я завтра буду купувати собі яблука. г) Я завтра купувати собі яблука.
23.	Знайдіть речення умовного способу.	а) На канікулах він буде подорожувати. б) Я буду говорити добре українською, коли закінчу підготовче відділення. в) Вона хотіла б поїхати влітку додому. г) Ви купили собі цю цікаву книжку?
24.	Речення. Нехай твоя подруга завтра прийде в університет. – це...	а) умовний спосіб, б) майбутній час, в) наказова форма, г) теперішній час.
25.	Виберіть правильний прийменник. На цій картині я бачу дівчинку, яка сидить ... собаки.	а) замість, б) після, в) для, г) біля.
26.	Виберіть правильний прийменник. Учні ходили до свого вчителя, і зараз вони повертаються ... нього.	а) до, б) без, в) від, г) з.
27.	Виберіть правильний прийменник. Гуляючи парком, діти побачили пташку, яка сиділа ... деревом.	а) між, б) із, в) над, г) під.
28.	Виберіть правильну форму числівника. – У котрому кабінеті вона працює? – Вона працює у	а) тридцять першим кабінетом, б) тридцять одному кабінеті, в) тридцять першому кабінеті, г) тридцять першого кабінету.
29.	1,5 – це...	а) половина, б) два, в) півтора, г) чверть.
30.	Година 10.20 – це...	а) десять по двадцятій, б) за двадцять десята, в) двадцять по десятій, г) половина десятої.
31.	Година 7.45 – це...	а) п'ятнадцять по сьомій, б) за чверть восьма, в) за п'ятнадцять сьома, г) половина восьмої.

32.	Знайдіть правильну відповідь. Двадцять одна	а) гривня, б) гривні, в) гривень, г) гривнями
33.	Знайдіть правильну відповідь. Тридцять шість	а) дівчата, б) дівчина, в) дівчат, г) дівчатам.
34.	Знайдіть правильну відповідь. Вісімдесят чотири	а) олівців, б) олівці, в) олівця, г) олівець.
35.	У якому реченні є дієприкметник, підкресліть цей дієприкметник.	а) Весною на деревах ми бачимо зелене листя. б) Куплений мною зошит, лежить на столі. в) Київ – це культурний центр України. г) Високий будинок знаходиться навпроти пошти.
36.	Знайдіть безособове речення.	а) У нашому місті ми маємо багато парків. б) Ми слухали текст, перекладений англійською мовою. в) Цю книгу було написано його рідною мовою. г) Усі учні виконали вправу правильно.
37.	Знайдіть речення з дієприслівником.	а) Він слухав свою матір, дивився телевизор і пив чай. б) Ми були дуже щасливі, бо вечеряли зі своїми друзями . в) Вона розмовляла по телефону і зачісувала волосся. г) Дивлячись на гарне море, вони думали про літні канікули.
38.	Знайдіть правильну відповідь. Команда нашого університету зайняла ... у змаганнях з баскетболу.	а) три місця б) трьох місць в) третє місце г) на третьому місці
39.	Знайдіть правильну відповідь. Скільки тобі років? – Мені 27 ...	а) роки б) рік в) років г) році

40.	Знайдіть правильну відповідь. 0,25 – це	а) півтора б) два з половиною в) двісті п'ятдесят г) четвертина
41.	Знайдіть правильну відповідь. — Звідки ти поспішаєш? — Я йду ...	а) в магазині б) до магазину в) з магазину г) за магазином
42.	Знайдіть правильну відповідь. Богдан досягнув своєї мети ...	а) завдяки його батькам б) про його батьків в) через його батьків г) у його батьків
43.	Знайдіть правильну відповідь. Марія живе на другому поверсі, а Надія на четвертому. Надія живе ...	а) вище, ніж Марія б) нижче, ніж Марія в) найвище г) найнижче
44.	Знайдіть правильну форму даного речення з непрямою мовою. «Я тобі допоможу написати це завдання», – пообіцяла мені сусідка.	а) Сусідка пообіцяла, що допоможе мені написати це завдання. б) Я пообіцяла сусідці, що допоможу їй написати це завдання. в) Сусідка пообіцяла, що допомогла мені написати це завдання. г) Сусідка пообіцяла, що допомагає мені написати це завдання.
45.	Знайдіть правильну форму даного речення з непрямою мовою. «Куди твоя дочка поїде влітку зі своїми друзями?» – запитав Марію її батько.	а) Батько запитав Марію, чи поїде влітку її дочка. б) Батько запитав Марію, куди поїде її дочка влітку зі своїми друзями. в) Марія запитала її батька куди поїде її дочка влітку зі своїми друзями. г) Дочка запитала Марію, куди вона поїде відпочивати зі своїми друзями.
46.	Нам дуже сподобалася ... екскурсія.	а) вчорашня б) завтрашня в) вчора г) майбутня
47.	Виберіть правильне дієслово до речення. Щоб доїхати до аеропотру, вам потрібно ... на троллейбус №9 біля університету.	а) сидіти б) встати в) сісти Г) вийти
48.	Знайдіть правильну форму дієприслівника у даному реченні. Марія слухала музику і розмовляла по телефону.	а) Послухавши музику, Марія розмовляла по телефону. б) Поговоривши по телефону, Марія слухала музику. в) Марія послухала музику і поговорила по телефону.

		г) Слухаючи музику, Марія розмовляла по телефону.
49.	Знайдіть правильну відповідь на дане запитання. Чий це спортивний костюм? – Це спортивний костюм ...	а) моєму батькові, б) моїм батьком, в) мого батька, г) на моєму батькові.
50.	Знайдіть речення – синонім до даного речення.. Я хочу прочитати цю книжку ще раз.	а) Я хочу дочитати цю книжку. б) Я хочу перечитати цю книжку. в) Я хочу читати цю книжку. г) Я хочу прочитати цю книжку.

4. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

4.1 ПЕРЕЛІК ДОМАШНІХ ЗАВДАНЬ

Домашнє завдання №1

Завдання-1. Випишіть підряд спочатку всі односкладові слова, потім всі двоскладові, трискладові так далі.

Обрій, сніг, озимина, вітер, бульдозер, екіпаж, екран, ось, лисенятко, йоржик, обмерзнути, заметіль, гойдалка, лід, сріблитися, уторований.

*Якщо ви правильно розташували слова, то з їхніх перших букв повинно скластися закінчення вислову М. Стельмаха: *«Людина без мрії — це.....»*.

Запишіть вислів.

Завдання-2. Запишіть слова у два рядки:

Зразок: *хто? що?*

Тато, лампа, клас, сестра, сумка, сік, мама, син, дошка, вішак, подруга, товариш, вікно, квітка, слово, зошит, музика, ручка, викладач, будинок, дочка, кабінет, секретар, мапа, місто, інженер.

Завдання-3. Пишіть слова у таблицю.

ВІН	ВОНА	ВОНО
-Ø	-а	-о/-е

Дата, музика, будинок, пані, молоко, дитина, онук, тема, завод, небо, зима, тато, радіо, булка, слово, пан, лампа, ваза, сумка, стакан, текст, група, папір, сік, масло, суп, місто, син, місце, мати, сир, фраза, дорога, звук, стіл, кіно, клас, сад, вікно, кімната, вправа, море.

Завдання-4. Напишіть іменники у множині.

гудзик – ... комп'ютер – ... словник – ... крейда – ... місто – ... брат – ... країна – ... сім'я – ... батько – ... жінка – ... ліжко – ... словник – ... їдальня – ... кав'ярня – ... музей – ... стілець – .. журнал – ... кабінет – ... олівець – ... столиця – ... стіл – ... гуртожиток – ... колір – ... гість – ...

Завдання-5. Запишіть у два стовпчики речення відповідно до питання.

Хто це?	Що це?
---------------	--------------

Це книга. Це Ірина. Це зошит. Це тато. Це сестра. Це дитина. Це Тарас. Це мама і тато. Це цирк. Це марка. Це хмара. Це мама. Це урок. Це Ігор та Ірина. Це ракета. Це брат. Це парк. Це карта. Це Тарас і Ганна. Це карта та книга. Це олівець та ручка. Це Ігор.

Домашнє завдання №2

Завдання-1. Доберіть загальну назву до даної групи слів.

- 1) Тарас, Степан, Марія, Олекса, Галина, Орися, Віра, Любов - це ...
 - 2) Шевченко, Франко, Коцюбинський, Хмельницький, Мазур - це ...
- Миколайович, Василівна, Петрович, Іванівна – це...

Зробіть висновок, які іменники пишуться з великої літери?

Завдання -2. Прочитайте. Випишіть парами антоніми.

Доброта, юність, багатство, тепло, здоров'я, злість, холод, хвороба, старість, бідність.

Завдання-3. До загальних назв допишіть власні.

а) поет.....;	місто.....;	річка.....;
б) село.....;	вулиця.....;	учень..... .

Завдання-4. Від іменників назв неістот утворіть іменники - назви істот. Складіть питальні речення зі словами.

Зразок: Журнал – журналіст.

Музика - ...; Праця - ...; Читання - ...; Лікування - ...; Літак - ...; Авто - ...; Поїзд - ...; Будинок - ...; Море -

Завдання-5. Розподіліть іменники у дві колонки: 1 - назви істот, 2 - назви неістот.

Узлісся, місяць, мудрість, клімат, зав'язь, компас, лічильник, лікар, моряк, чистота, глибина, тюлень, турист, студент, параграф, комар, дятел, теля, сад, військо, ставлення, суспільство, товариство, відстань, футболіст, бігун, острів, ясен, дуб, звіробій.

Домашнє завдання №3

Завдання-1. Читайте текст. Підкресліть присвійні займенники та поставте до питання.

Ось фото. Це моя сім'я: мій тато, моя мама, моя бабуся, мій дідусь, моя сестра та мій брат. Мій брат тут, а сестра там. А це моя подруга, вона студентка. Моя мама викладач, мій тато лікар. Мій брат Олег школяр, а сестра Ірина студентка.

Завдання-2. Читайте текст. Дайте письмові відповіді на питання.

Я студент, це мій інститут, це мої друзі. Вони студенти також. А це наш гуртожиток, ось моя кімната. Тут мій стіл. Ось моя лампа і мій словник. А це мій зошит і мій олівець. Це моя шафа. Тут куртка, шапка, шарф. Тут лабораторія, ось лаборант, а це наш викладач. Там наш клуб, ось студенти. Ігор тут, а Галина вдома.

Запитання до тексту: - Це ваш інститут? - Це ваші друзі? - Ваші друзі студенти? - Там ваш гуртожиток? - Тут ваша кімната? - Де ваш стіл? - Що це? /лампа, книга, словник, зошит, олівець/. Це ваша шафа? - Де куртка, шапка і шарф? - Лабораторія там? - Де Ігор, а де Галина?

Завдання -4. Напишіть замість крапок займенники: *наш, наша, наше, ваш, ваша, ваше, твій, твоя, твоє, мій, моя, моє, його, її.*

Зразок. Це наш клас, а це мій стіл.

Це ... школа, а це ... клас. Це ... їдальня, а це ... вікно. Це ... гуртожиток? Так, це ... гуртожиток. Це ... друг Андрій, а це ... подруга Тетяна. Це ... фото? Так, це ... фото. Це Ганна, а це ... друг Віктор. Одеса – ... місто? Так, це ... місто.

Завдання-5. Замість крапок пишіть прикметник у правильній формі або прислівник.

Зразок: *Він ... студент. Він ... читає. (добрий, добре)*

Він добрий студент. Він добре читає.

1. Ми ще ... говоримо по-українськи. Він завжди відповідає Він ... студент. (поганий/погано) 2. Ганна говорить У неї ... голос. (тихий/тихо) 3. Я дивлюся ... фільм. Сіменон пише дуже (цікавий/цікаво) 4. Він відповідає Його відповідь (правильний/ правильно) 5. Марина ... співає. Сьогодні ... погода. (чудовий/ чудово) 6. Моє ліжко Тут ... спати і лежати. (зручний/ зручно) 5. Це дуже ... літак. Я пишу (швидкий/швидко) 5. Я знаю ... мову. Ми розмовляємо (український/ українською) 6. Наша аудиторія завжди Ось наша аудиторія, тут завжди (чистий/чисто).

Домашнє завдання №4

Завдання-1. Знайдіть дієслова серед інших слів. Випишіть їх.

Місто, лікарі, питати, мій, писати, там, фонтан, п'ять, перекладати, гуляти, ваше, кімната, рухатися, їхати, вікно, чотири, читати, спати, ноги, річка, дім, дійсно.

Завдання-2. Вставте потрібне дієслово, допишіть речення.

Слова для довідки: виконувати, писати, слухати, читати, відпочивати.

Я хочу....радіо. Часдомашнє завдання. Ми будемо....диктант. Викладач хоче....текст. Ярина буде.....

Завдання-3. Від цих дієслів утворіть просту форму наказового способу.

Зразок: а) слухати – слухай, слухайте, слухаймо; б) нести – неси, несіть, несімо;
в) виконувати – виконуй, виконуйте, виконуймо.

а) Грати, розповідати, відповідати, вивчати, готувати, обідати, вечеряти, перевіряти, надсилати, викладати, вішати, гуляти, співати, пам'ятати, вибирати, відчиняти, зачиняти, поспішати.

б) Робити, спати, лежати, сидіти, говорити, іти, вчити, вчитися, дивитися, класти (ст/д).

в) Повторювати, пояснювати, запитувати, купувати, отримувати, запрошувати, показувати, працювати, малювати.

Завдання -4. Запишіть, що вони роблять.

Завдання 7. Від поданих числівників, що відповідають на питання який? котрий? Утворіть числівники, що відповідають на питання скільки?

Зразок. Сьомий – сім.

Дев'ятий, сорок восьмий, перший, тридцятий, сотий, тридцять шостий, п'ятий, шістнадцятий, сто перший, двісті вісімдесят третій, тридцять третій, двохсотий.

Домашнє завдання №5

Завдання-1. Перепишіть, розкриваючи дужки.

1. Добрий день, (юнак, хлопець, дівчина, брат, сестра, батько, мама)!
2. Ласкаво просимо, (друг, подруга, друзі, Андрій Петрович, Галина Іванівна, Леонід Степанович, Людмила Іллівна)!
3. Щиро дякую, (Петро Сергійович, Микола Андрійович)!
4. Скажіть, (Оксана Миколаївна, Тетяна Дмитрівна)!
5. До побачення, (Петрик, Василько, Тарасик, Марійка, Ганнуся, Надійка)!
6. Вітаємо Вас, шановний (Іван Петрович, Микола Гнатович, Андрій Миколайович)!
7. Як почувате себе, шановна (Марія Михайлівна, Надія Петрівна)?
8. Куди йдеш, (Андрій, Василь, Микола, Галя, Оля, Надія, доня, син)?

Увага! У кличній формі вживається ім'я та по батькові, але **не прізвище!**

Завдання 2. Задайте питання до виділених слів.

1. Ця лампа стоїть *на столі*.
2. Ця карта висить *на стіні*.
3. Книжка лежить у *портфелі*.
4. Студенти сидять у *класі*.
5. Його сестра навчається *у/в школі*.
6. Моя сім'я живе *у/в місті*.
7. Викладач пише *у/в журналі*.
8. Студент пише *у/в зошиті*.
9. Наша сестра навчається *в інституті*.
10. Я обідаю *у/в їдальні*.
11. Діти гуляють у *парку*.
12. Таблиця висить *на дошці*.
13. Ці словники і підручники у *бібліотеці*.
14. Лікарня знаходиться у *центрі*.

Завдання-3. Утворіть форми знахідного відмінка однини від поданих іменників. Складіть речення з дієсловом МАТИ або ЗНАТИ у різних формах теперішнього часу.

Зразок: *Плащ - Я маю плащ. Викладач- Ми знаємо викладача.*

Перукар, водій, міліціонер, пілот, лікар, офіцер, моряк, бібліотекар, кухар, професор, учитель, годинник, кулак, автомобіль, словник, поляк, зуб, телефон, лист, сусід, товариш, костюм, галстук, ніж, друг.

Завдання-4. Поставте іменники в дужках у родовому відмінку.

Зразок: *У (друг) є собака. У друга є собака.*

1. У (Галина) є словник.
2. У (викладач) є вільний час.
3. У (Джон) є наречена.
4. У (Олена) є комп'ютер.
5. У (Сергій) є машина.
6. У (Ахмед) є брат.
7. У (Марія) є підручник.
8. У (друг) є телефон.
9. У (студенти) сьогодні є екзамен.
10. У (дівчата) є гроші.
11. У (дитина) є іграшка.

Завдання-5. Розкрийте дужки та запишіть слова у правильній формі.

1. Я подякував ... (художник) за гарну картину. 2. Дівчина заплатила ... (продавець) за товар. 3. Контролер виписав ... (пасажир) штраф. 4. ... (пілот) дали нову форму. 5. Сусід подарував ... (дівчинка) м'яч. 6. ... (ректор) принесли важливий лист. 7. Школяр віддав журнал ... (вчителька). 8. Марта написала лист ... (сім'я). 9. Чоловік подарував букет квітів ... (дружина). 10. Учень показав щоденник ... (батько). 11. Щотижня Ігор телефонує ... (друг). 12. Чоловік пояснив ... (лікар) свою проблему. 13. Продавець віддав продукти ... (покупець). 14. Фанати подякували ... (футболіст) за гарну гру. 15. Я показав розклад ... (товариш). 16. Віктор розповів про свої проблеми ... (приятель). 17. Ольга повернула книги ... (бібліотекарка). 18. Директор виплатив премію ... (працівник). 19. Дівчина надіслала фотографію ... (хлопець). 20. Мама купила солодощі ... (дитина). 21. Батько віддячив ... (медсестра) за роботу. 22. Покупець дав рецепт ... (фармацевт).

3.2 Повчання щодо виконання індивідуального завдання

Індивідуальне завдання входить до складу практичних змістовних модулів і проводиться у формі письмового повідомлення за визначеною темою.

Тема письмового повідомлення **(1 рік 1 семестр): «Місто навчання студента (рідне місто студента)».**

Звіт про виконання ІЗ подається студентом у вигляді текстового документа з титульною сторінкою на аркушах формату А4.

Зразок титульного аркушу

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра українознавства та соціальних наук

Індивідуальне завдання (повідомлення)

з дисципліни «Українська мова для студентів-іноземців»
студента(ки) академічної групи _____

(прізвище та по-батькові)

Перевірив:

Оцінка ECTS _____

Одеса – 20____

Організація поточного, семестрового та підсумкового контролю рівня знань студентів

Визначення рівня набутих студентом знань, вмінь та навичок з дисципліни «Українська мова для студентів-іноземців» здійснюється за допомогою модульно-кредитної системи організації навчального процесу, що є інструментом активізації навчальної діяльності та стимулювання самостійної роботи студента протягом всього семестру.

Методика модульного контролю з дисципліни «Українська мова для студентів-іноземців» розроблена відповідно до Положень, що регламентують організацію контролю самостійної та індивідуальної роботи, проведення підсумкового контролю знань студентів ОДЕКУ.

У результаті вивчення практичних модулів у студентів мають бути сформовані наступні базові знання:

ЗМ-П1:

- Голосні української мови. Тверді і м'які приголосні.
- Типи простого речення. Вираження членів простого речення.
- Іменник. Значення і вживання відмінків іменників.
- Прикметник. Розряди та відмінювання прикметників.
- Особові і присвійні займенники. Відмінювання займенників.
- Доконаний і недоконаний вид дієслова. Дійсний і пасивний стан.
- Родовий відмінок та його головні функції. Закінчення іменників у родовому відмінку однини. Закінчення іменників у родовому відмінку множини.
- Будову слова.
- Дієвідмінювання. Форми теперішнього, минулого та майбутнього часу дієслів.

Особливості поточного, семестрового та підсумкового контролю рівня знань студентів денної форми навчання.

В університеті використовується модульна форма контролю виконання завдань для самостійної та індивідуальної роботи студентів.

І рік І семестр:

Поточний модульний контроль з дисципліни «Українська мова для студентів-іноземців» передбачений одним практичними змістовними модулем програми (ЗМ-П1) та модулем індивідуального завдання (ЗМ-ІЗ).

Відповідно до програми модульного контролю поточних і підсумкових знань студентів дисципліни «Українська мова для студентів-іноземців» до модулів належать теми практичних занять.

- Формами контролю рівня засвоєння змісту модуля є: усні опитування (УО), виконання завдання біля дошки (КЗ), домашні завдання (ДЗ), індивідуальне завдання (ІЗ), колоквиум (КЛ).

- **Практична частина** модуля складається з усного опитування (УО), виконання домашніх завдань (ДЗ), виконання завдання біля дошки (КЗ), колоквіуму (КЛ).

Індивідуальне завдання входить до складу практичного змістовного модуля і проводиться у формі письмового повідомлення за визначеною темою (ВЗ).

Взагалі на дисципліну «Українська мова для студентів-іноземців» відведено **100 балів**, де:

- робота на практичних заняттях через усне опитування (УО) максимально оцінюється в 1 бал (**загалом – 30 балів**);
- виконання завдання біля дошки (КЗ) оцінюється в 2 бали (**загалом – 20 балів**);
- письмове повідомлення за визначеною темою (ВЗ) **оцінюється у 10 балів**;
- виконання домашніх завдань (ДЗ) оцінюється в **6 балів (загалом – $5 \cdot 6 = 30$ балів)**;
- колоквіум (КЛ) оцінюється загалом у **10 балів**.

Розподіл кількості балів за змістовними модулями з дисципліни «Українська мова для студентів-іноземців»

Максимальна кількість балів з дисципліни «Українська мова для студентів-іноземців» - **100 балів**, з них:

- **ЗМ-П1 – 90 балів** (за рахунок усного опитування (УО), виконання завдання біля дошки (КЗ), виконання домашніх завдань (ДЗ), колоквіуму (КЛ).

ВЗ – 10 балів (письмове повідомлення за визначеною темою).

Підсумковий модульний контроль здійснюється після опанування студентом змісту певного модуля. Формами підсумкового модульного контролю СРС студентів є:

1) **ЗМ-П1** – підсумкова оцінка за змістовний модуль складається із суми оцінок з кожної форми, описаної в таблиці програми практичного модуля (**загалом – 80 балів**).

2) колоквіум (КЛ) оцінюється загалом у **10 балів**.

3) Письмове повідомлення за визначеною темою (**ВЗ**) оцінюється на основі умінь передати інформацію в скороченому вигляді, розкривши тему - **10 балів**.

Формою підсумкового семестрового контролюючого заходу з навчальної дисципліни «Українська мова для студентів-іноземців» є **залік**.

Залік проводиться на останньому занятті та складається з 7 практичних завдань, серед яких:

Повні правильні відповіді на 1-4 завдання оцінюються в 10 балів (загалом $10 \cdot 4 = 40$ балів); повні правильні відповіді на 5-7 завдання оцінюються в 20 балів (загалом $20 \cdot 3 = 60$ балів).

Оцінка успішності виконання студентом цього заходу здійснюється у формі кількісної оцінки (бал успішності) та максимально складає **100 балів**. Перехід від кількісної оцінки до якісної оцінки здійснюється за 4-х бальною системою відповідно до наступної шкали - **за правильне виконання: 6-7 завдань (90-100%) – «відмінно»; 4-5 завдань (74-89%) – «добре»; 3-4 завдань (60-73%) – «задовільно»; менше ніж 3 завдань (<60%) – «незадовільно».**

Інтегральна оцінка поточного контролю знань та вмінь студентів з дисципліни «Українська мова для студентів-іноземців» денної форми навчання складається з оцінок, отриманих за двома модулями і є підставою для допуску до семестрового контролюючого заходу – **залік**.

Студент вважається допущеним до підсумкового семестрового контролю, якщо він виконав всі види робіт, передбачені робочою навчальною програмою дисципліни і набрав за модульною системою суму балів **не менше 50%** від максимально можливої.

При цьому інтегральна оцінка поточної роботи студента в 100-бальній шкалі з дисципліни, обов'язково включає оцінку залікової контрольної роботи за таким алгоритмом:

$$B = 0,75 \times OZ + 0,25 \times OKP,$$

де B – інтегральна оцінка поточної роботи студента в 100-бальній шкалі по дисципліні; OZ – оцінка роботи студента за змістовними модулями, OKP – оцінка залікової контрольної роботи.

Якщо студент має на останній день семестру інтегральну суму балів поточного контролю достатню (**60% та більше**) для отримання позитивної оцінки, за умови, що отримав **не менше 50%** від максимально можливої суми балів на заліковій контрольній роботі та **не менше 60%** за змістовними модулями - отримує якісну оцінку у заліково-екзаменаційній відомості.

Студент має на останній день семестру інтегральну суму балів, недостатню для отримання позитивної оцінки (менше 60%) за залікову – складає письмовий залік по тестових завданнях ректорського контролю, що розроблені на кафедрах за процедурою, яка визначена у Положенні про організацію та контроль самостійної та індивідуальної роботи студентів ОДЕКУ.

Перехід від кількісної оцінки до якісної оцінки здійснюється відповідно до таблиць:

Інтегральна сума балів з дисципліни «Українська мова для студентів-іноземців», B		Оцінка
% (від максимальної суми балів)	бали	
< 60%	< 60	Не зараховано
≥ 60%	≥ 60	Зараховано

Шкала відповідності оцінок за національною системою та системою ЄКТАС

За шкалою ECTS	За національною системою		Бал успішності
	для заліку	критерії	
A	зараховано	Відмінно – блискуча робота з незначними помилками	90–100
B	зараховано	Дуже добре – вище середнього стандарту, але з деякими поширеними помилками	82–89,9

C	зараховано	Добре – загалом добра робота, але з помітними помилками	74–81,9
D	зараховано	Задовільно - пристойно, але із значними помилками	64–73,9
E	зараховано	Достатньо – задовольняє мінімальним вимогам	60–63,9
FX	не зараховано	Не прийнято – з можливістю перескладання	35–59,9
F	не зараховано	Не прийнято з обов’язковим повторним курсом	1–34,9

Список рекомендованої літератури та навчально-методичного забезпечення

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Жлуктенко Ю.А. Изучаем украинский язык. Самоучитель: учебное пособие / Ю.А. Жлуктенко, Е.А. Карпиловская, В.И. Ярмук, В.М. Русановский . – Київ: Лыбидь, 1991 . – 215 с. – На рус., укр. яз.
2. Ісіченко Ю.А. та ін. Самовчитель української мови: / Ю.А. Ісіченко, В.С. Калашник, А.О. Свашенко. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К.: Вища школа, 1993. – 287с. – Рос., укр.
- 3.

Інформаційні ресурси:

1. www.library-odeku.16mb.com

Додаткова:

1. Азарова, Л. Є. Українська мова для слухачів-іноземців підготовчого відділення. Збірник вправ і завдань : навчальний посібник / Л.Є. Азарова І.Є. Зозуля Л.В. Солодар. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 121 с.
2. Борисова З. У., Євсєєва І. П. Українська мова. Для довузівської підготовки іноземних студентів. — К.: МАУП, 2005.
3. Вінницька В. М., Плющ Н. П. Українська мова. Практичний курс граматики для студентів-іноземців: Підручник. — К.: ВПЦ “Київський університет”. — 2001.
4. Вінницька В. М., Голов’яшина Л. С., Плющ Н. П. Українська мова як іноземна (початковий курс): Підручник. — К.: ВПЦ “Київський університет”. — 2002.
5. Дяченко С.І. Українська література: для іноземних студентів: підручник / С.І. Дяченко, О.В. П’ятецька. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.
6. Лиса Н.С., Кривоус М.Б., Тишковець М.П. Українська мова як іноземна: основи граматики у таблицях та вправах: Навч. Посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2011. – 312 с.
7. Лисенко Н. О., Кривко Р. М., Світлична Є. І., Цапко Т. П. Українська мова

для іноземних студентів. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 240 с.

8. Українська мова: навчальні матеріали для студентів-іноземців 1-го курсу / Укладач: О.П. Коньок. – Суми : Вид-во СумДУ, 2009. – 103 с.

9. Чистякова А.Б., Селіверстова Л.І., Лагута Т.М. Українська мова для іноземців: Підручник для іноземних студентів вищих навчальних закладів. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009.- 524 с.

Словники:

1. Великий тлумачний словник української мови / [уклад. В. Т. Бусел]. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.

2. Морозов С.М. Словник іншомовних слів / С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. — К.: Наук. думка, 2000. — 680 с.

3. Навчальний правописний словник української мови: близько 40000 слів / За загальн. ред. проф. Д.К. Баранника. – Харків: Око, 1997. – 416 с.

4. Орфографічний словник української мови. Близько 114000 слів / за ред. Головашука і В.М. Русанівського. – К.: Наукова думка, 1976. – 856 с.

5. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Укл. Л.О. Пустовіт та ін. – К.:Довіра, 2000. – 1018 с.

6. Словник труднощів української мови: близько 100 000 слів / Укладач О.М. Уліщенко; за ред. В.С. Калашника. – Х.: ФОП Співак В.Л., 2010. – 928 с.

7. Словник-довідник сучасної української мови: Разом. Окремо. Через дефіс: близько 60 000 слів / Укладачі Т.К. Співак, О.О. Якіменко. – Х.: ФОП Співак В.Л., 2009. – 528 с.

8. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М. та ін. – К.: Укр. енцикл., 2000. – 752 с.

9. Український орфографічний словник: Орфографічний словник української мови: Близько 143 000 слів. / Уклад: М.М. Пещак та ін. – 3-є вид., перероб. і доповн. – К.: Довіра, 2002. – 1006 с.

10. Український правопис / АН України ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, інститут української мови НАН України. – К.: Наукова думка, 2007. – 285(1)с.

11. Український правопис / ред. Є.І. Мазніченко. – К.: Наукова думка, 2008. – 285(1)с.